

Internationella frågor om hållbar utveckling och miljö

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utrikesutskottet motionsförslag om internationella frågor rörande hållbar utveckling och miljö. Utskottet understryker det starka samband som råder mellan ekonomisk och social utveckling och skyddet av miljön.

Utskottet betonar att det är viktigt att Sverige bidrar till att ytterligare stärka EU:s samarbete på miljöområdet i syfte att hantera de stora miljöproblemen både inom EU och globalt. Sverige måste även verka för att förbättra tillståndet för den globala miljön. För att uppnå detta krävs ett omfattande internationellt och europeiskt miljöarbete.

De miljöfrågor som utskottet tar upp i betänkandet rör ett stort antal områden. Förutom mål och inriktning på politiken behandlas säkerhetspolitiska aspekter, organ inom det internationella miljöarbetet, genomförande av miljökonventioner samt en rad globala miljöfrågor, däribland om vatten, klimat, energi m.m.

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

Till betänkandet har fogats 12 reservationer och 2 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	6
Utskottet	7
Mål och inriktning m.m.	7
Allmänt	7
Motioner	7
Utskottets överväganden	8
Säkerhetspolitiska aspekter	17
Motioner	17
Utskottets överväganden	18
Organ inom det internationella miljöarbetet, genomförande av miljökonventioner	23
Motioner	23
Utskottets överväganden	23
Globala miljöfrågor	27
Vatten – privatisering, samarbete, dammar m.m.	27
Motioner	27
Utskottets överväganden	28
Frågor om klimat och energi m.m.	38
Motioner	38
Utskottets överväganden	39
Övriga frågor	45
Reservationer	47
1. Mål och inriktning m.m., allmänt, punkt 1 (m, fp, c)	47
2. Mål och inriktning m.m., allmänt, punkt 1 (v)	48
3. Mål och inriktning m.m., allmänt, punkt 1 (mp)	49
4. Säkerhetspolitiska aspekter, punkt 2 (m, c)	50
5. Internationell miljödomstol, punkt 3 (fp, kd, mp)	51
6. Vissa frågor om internationella miljöorgan och genomförande, punkt 4 (m, c)	51
7. Vissa frågor om internationella miljöorgan och genomförande, punkt 4 (mp)	53
8. Globala miljöfrågor – vatten, punkt 5 (m, c)	53
9. Globala miljöfrågor – vatten, punkt 5 (v)	54
10. Globala miljöfrågor – vatten, punkt 5 (mp)	55
11. Globala miljöfrågor – klimat och energi m.m., punkt 6 (m, fp, kd, c)	57
12. Globala miljöfrågor – klimat och energi m.m., punkt 6 (mp)	59
Särskilda yttranden	61
1. Mål och inriktning m.m., allmänt, punkt 1 (kd)	61
2. Globala miljöfrågor – vatten, punkt 5 (mp)	62
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	64
Motion väckt med anledning av skr. 2004/05:161	64
Motioner väckta med anledning av skr. 2005/06:57	64

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2004	64
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2005	67
<i>Bilaga 2</i>	
Utrikesutskottets offentliga utfrågning	73
Vatten: fattigdomsbekämpning och global säkerhet den 23 mars 2006	73

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Mål och inriktning m.m., allmänt

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:U219 yrkande 12, 2004/05:U254 yrkande 16, 2005/06:U255 yrkandena 18, 25 och 27, 2005/06:U349 yrkande 6, 2005/06:U371 yrkande 19, 2005/06:U378 yrkandena 2, 4, 7 och 10 samt 2005/06:N385 yrkande 8.

Reservation 1 (m, fp, c)

Reservation 2 (v)

Reservation 3 (mp)

2. Säkerhetspolitiska aspekter

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:U219 yrkande 15, 2005/06:U267 yrkandena 2, 8 och 10, 2005/06:U276 yrkande 3 och 2005/06:U384 yrkandena 4 och 8.

Reservation 4 (m, c)

3. Internationell miljödomstol

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:U311 yrkande 6, 2005/06:U4 yrkande 12, 2005/06:U371 yrkande 18, 2005/06:U378 yrkande 6 och 2005/06:MJ394 yrkande 5.

Reservation 5 (fp, kd, mp)

4. Vissa frågor om internationella miljöorgan och genomförande

Riksdagen avslår motionerna 2005/06:U255 yrkande 24, 2005/06:U267 yrkande 11, 2005/06:U371 yrkande 17 och 2005/06:U378 yrkande 5.

Reservation 6 (m, c)

Reservation 7 (mp)

5. Globala miljöfrågor – vatten

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:U238 yrkandena 1–3 och 6–13, 2005/06:U5 yrkande 5, 2005/06:U249 yrkandena 18 och 19 samt 2005/06:U267 yrkandena 5 och 6.

Reservation 8 (m, c)

Reservation 9 (v)

Reservation 10 (mp)

6. Globala miljöfrågor – klimat och energi m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:U260 yrkande 2, 2004/05:T395 yrkandena 2 och 3, 2005/06:U255 yrkandena 11 och 26, 2005/06:U267 yrkandena 3 och 9, 2005/06:U289 yrkande 32, 2005/06:U331 yrkandena 1–3, 2005/06:U378 yrkande 18 och 2005/06:U379 yrkande 5.

Reservation 11 (m, fp, kd, c)

Reservation 12 (mp)

7. Övriga frågor

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:U22 yrkande 7, 2004/05:U215 yrkande 2, 2004/05:U219 yrkande 10, 2004/05:U238 yrkandena 4 och 5, 2004/05:U285, 2004/05:U311 yrkandena 19 och 23, 2005/06:U243 yrkande 2, 2005/06:U249 yrkandena 14–17, 2005/06:U323, 2005/06:U350 yrkande 6, 2005/06:U361 och 2005/06:U378 yrkandena 1, 3, 8, 9, 13, 17 och 19–21.

Stockholm den 4 maj 2006

På utrikesutskottets vägnar

Urban Ahlin

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Urban Ahlin (s), Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Berndt Ekholm (s), Birgitta Ahlqvist (s), Alice Åström (v), Göran Lindblad (m), Kaj Nordquist (s), Agne Hansson (c), Ewa Björling (m), Veronica Palm (s), Lotta Hedström (mp), Anita Johansson (s), Rosita Runegrund (kd), Gabriel Romanus (fp), Agneta Gille (s), Nina Lundström (fp) och Britta Rådström (s).

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlar utrikesutskottet motionsförslag om internationella frågor om hållbar utveckling och miljö. De frågor som tas upp i betänkandet omfattar mål och inriktning på politiken, säkerhetspolitiska aspekter, organ inom det internationella miljöarbetet, genomförande av miljökonventioner samt globala miljöfrågor om exempelvis vatten, klimat och energi.

Utskottet anordnade den 23 mars 2006 en offentlig utfrågning under rubriken Vatten: fattigdomsbekämpning och global säkerhet. Vid utfrågningen belystes två huvudteman – och sambandet mellan dessa:

- Millenniemålen – fattigdomsbekämpning – jordbruk/livsmedelsproduktion – vatten.
- Konflikter och samarbete kring vattenresurser.

Medverkande i utfrågningen var Jan Lundqvist, professor, verksam vid Tema Vatten, Linköpings universitet, ordförande i vetenskapliga programkommittén vid Stockholm International Water Institute (SIWI), Katarina Perrolf, fil.lic., verksam vid Sidas vattenenhet, och Joakim Öjendal, fil.dr., docent, verksam vid institutionen för freds- och utvecklingsforskning, Göteborgs universitet. Uppteckningar från utfrågningen ingår som bilaga till detta betänkande.

Utskottet utarbetade senast våren 2004 ett särskilt betänkande inriktat på internationella miljöfrågor, betänkande 2003/04:UU12. Därefter har utskottet tagit upp miljöfrågor bl.a. i betänkande 2005/06:UU2.

Utskottet har beslutat att i detta betänkande avstå från att närmare behandla bl.a. motionsyrkanden som är identiska eller i hög grad överensstämmande med förslag som utskottet behandlat under något av de senaste riksmötena. Dessa yrkanden finns förtecknade i betänkandets avslutande del.

De motioner som utskottet tar ställning till i detta betänkande är med tre undantag avlämnade under allmänna motionstiden 2004/05 respektive 2005/06. De sistnämnda motionerna redovisas i betänkandet utan angivande av årtal.

Utskottet

Mål och inriktning m.m.

Allmänt

Motioner

Moderaterna betonar i kommittémotion *U255 yrkande 18* att ökad respekt för rättigheter på miljöområdet bidrar till långsiktig ekonomisk utveckling och socialt välbefinnande. I *yrkande 25* anförs att EU genom samordning mellan unionens medlemsstater kan bli en starkare aktör i fortsatta förhandlingar om globala miljöproblem med länder som Indien, Kina och USA. Enligt *yrkande 27* bör Sverige vara pådrivande i EU för ett djupare samarbete i miljöfrågor när det gäller energi, vetenskap och teknik med länder som Indien och Japan.

Kristdemokraterna framhåller i partimotion *U349 yrkande 6* att kampen mot miljöförstöringen måste intensifieras. I kommittémotion *U378 yrkande 2* begärs klargöranden av vilka kapaciteter och kompetenser Sverige skall bidra med i samarbetsländerna för att på sikt skapa ett trovärdigt internationellt miljösamarbete. Enligt *yrkande 4* bör den etiska dimensionen betonas i det fortsatta arbetet för hållbar utveckling och uthållig tillväxt. I samma motion, *yrkande 7*, anförs att Sverige bör betona vikten av att skydda produktionen av de ”gemensamma globala nyttigheterna”. I *yrkande 10* förespråkas att handel med varor som har framställts i enlighet med kraven om en hållbar utveckling skall främjas.

Vänsterpartiet förordar i kommittémotion *N385 yrkande 8* att Sverige i internationella sammanhang skall initiera en diskussion om hur tvistelösning mellan WTO-avtal och miljökonventionerna skall hanteras och att det utreds om Internationella domstolen i Haag kan vara ett lämpligt forum för att lösa tvister som rör motsättningar mellan WTO-avtal och multilaterala miljökonventioner.

Centerpartiet förespråkar enligt partimotion *2004/05:U219 yrkande 12* ökad internationell uppmärksamhet och miljöpolitiska åtgärder för att förebygga klimatförändringar, som orsakar naturkatastrofer.

I motionerna *2004/05:U254 (mp) yrkande 16* och *U371 (mp) yrkande 19* begärs att Sverige skall verka för ett klargörande av att handelsregelverket är underordnat multilaterala miljööverenskommelser.

Utskottets överväganden

I ett antal motioner behandlas *hållbar utveckling samt mål och inriktning på arbetet med internationella miljöfrågor m.m.* Utskottet vill inledningsvis understryka det starka samband som råder mellan ekonomisk och social utveckling och skyddet av miljön.

Detta samband betonades också i slutsatserna från FN:s världstoppmöte i New York i september 2005. Där bekräftade deltagarna de åtaganden man gjort vid tidigare globala konferenser om att nå målet om hållbar utveckling, inklusive genomförandet av Agenda 21 och genomförandeplanen från Johannesburg.

Toppmötesdeltagarna förpliktade sig att vidta konkreta åtgärder på alla nivåer för att stärka det internationella samarbetet och samtidigt främja integreringen av de tre komponenter som ingår i hållbar utveckling: ekonomisk utveckling, social utveckling och skydd av miljön. Fattigdomsutrotning, förändring av icke hållbara produktions- och konsumtionsmönster och skydd av och hushållning med naturresurser såg toppmötet som övergripande mål och grundläggande förutsättningar för en hållbar utveckling. I slutsatserna från världstoppmötet anfördes att man under ledning av de utvecklade länderna skall främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Alla länder vinner på detta.

Utrikesutskottet behandlade i betänkande 2004/05:UU9, före FN-toppmötet, de förslag som världsorganisationens generalsekreterare Kofi Annan lagt fram i rapporten *In larger freedom* och underströk då bl.a. förslagen om ytterligare åtgärder för hållbar utveckling och rekommendationerna om ett ramverk för en internationell klimatpolitik när Kyotoavtalet upphör att gälla 2012.

Utskottet hade också dessförinnan i en rad sammanhang framhållit betydelsen av hållbar utveckling. Detta framgår exempelvis av betänkande 2003/04:UU3 Sveriges politik för global utveckling och betänkande 2003/04:UU12 Internationella miljöfrågor. Även dessförinnan, våren 2003, underströks sambandet mellan ekonomisk och social utveckling och skyddet av miljön när ett sammansatt utrikes- och miljö- och jordbruksutskott i betänkande 2002/03:UMJU1 behandlade frågor som hängde samman med resultaten från FN:s världstoppmöte i Johannesburg om hållbar utveckling.

Regeringens syn på hur den svenska strategin för hållbar utveckling bör vidareutvecklas har nyligen redovisats för riksdagen. I skrivelse 2005/06:126 Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling som överlämnades till riksdagen i mars 2006 lyfter regeringen fram fyra strategiska utmaningar som skall stå i fokus under nästa mandatperiod:

- Bygga samhället hållbart.

- Stimulera en god hälsa på lika villkor.
- Möta den demografiska utmaningen.
- Främja en hållbar tillväxt.

Skrivelsen kommer under våren 2006 att behandlas i ett betänkande från miljö- och jordbruksutskottet innan beslut fattas i kammaren.

I detta betänkande, där utrikesutskottet behandlar internationella miljöfrågor, är det, av de nämnda utmaningarna, främst främjandet av en hållbar tillväxt som står i centrum.

Utskottet noterar att regeringen i skrivelse 126 om hållbar tillväxt anger

- att sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöförstöring skall brytas samtidigt som medborgarnas välfärd och sammanhållning skall främjas,
- att Sverige skall vara ett ledande land i utvecklingen av nya lösningar som bidrar till hållbar utveckling och som resulterar i kommersialisering av kunskap och idéer, liksom i etablering av nya företag,
- att Sverige skall skapa förutsättningar för att bryta beroendet av fossila bränslen till 2020 och
- att utvecklingsländernas intressen och fattiga individers och gruppers intressen i dessa länder skall tas till vara så att alla kan tillgodogöra sig de möjligheter världshandeln erbjuder.

En rad åtgärder för att främja en hållbar tillväxt presenteras i skrivelsen. Det är fråga dels om åtgärder på nationell nivå, dels om åtgärder på EU-nivå och globalt.

Hållbar utveckling är ett av EU:s viktigaste mål. I unionens strategi för hållbar utveckling, som lanserades vid Europeiska rådets möte i Göteborg 2001, fastställdes ambitiösa mål och efterlystes ökad samordning av politiken för att göra det möjligt att samtidigt uppnå ekonomiska, sociala och ekologiska mål. Lissabonstrategin – vars målsättning är att göra EU ”till världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi, med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning” – kompletterades därmed med en strategi för hållbar utveckling. Sverige var starkt pådrivande för att få in hållbarhetsperspektivet i Lissabonstrategin.

När hållbar utveckling införlivades i Lissabonstrategin framhölls att ”hållbar utveckling kräver globala lösningar”. Strategin stödde därmed EU:s ansträngningar att inta en ledande roll på den internationella arenan för att främja global ekonomisk och social utveckling och samtidigt skydda miljön.

FN:s världstoppmöte i september 2005, vilket berörts ovan, skulle bl.a. göra en uppföljning av FN:s åtta millennieutvecklingsmål. Fattigdomsutrotning står i centrum för dessa mål. Ett av millennieutvecklingsmålen är att säkra en miljövänlig och hållbar utveckling. Samtidigt, konstaterar utskot-

tet, har ett uppfyllande av målet om en miljövänlig och hållbar utveckling stor betydelse för möjligheterna att nå övriga millenniemål. Hur dessa samband ser ut redovisade utskottet närmare i betänkande 2003/04:UU12.

Europeiska unionen har vid ett flertal tillfällen understrukit målets betydelse och sin ambition att bidra till att de nås. Som en förberedelse för FN-toppmötet i september 2005 lade kommissionen därför fram flera förslag i ett "millenniemålspaket" (*MDG Package*) våren 2005. I fråga om millennieutvecklingsmålet om miljömässig hållbarhet betonades där att unionen skulle gå i spetsen för de globala ansträngningarna i syfte att stävja ohållbara konsumtions- och produktionsmönster. Unionen skulle vidare bistå utvecklingsländerna i genomförandet av de multilaterala miljöavtalen. (Utskottet återkommer senare till frågor med anknytning till hur ohållbara produktionsmönster skall kunna stävas respektive hur internationella miljökonventioner skall kunna genomföras.)

Enligt utskottet är EU:s samordnade agerande inför FN:s världstoppmöte ett exempel på hur unionen kan vara en stark aktör i förhandlingar om globala problem exempelvis på miljöområdet. EU-länderna samordnar sig alltmer inför viktiga internationella förhandlingar. På senare år har unionen också allt tydligare profilerat sig som drivande aktör i det internationella miljösamarbetet. Grundvalen för agerandet är dels gemenskapens miljölagstiftning, dels en tydlig politisk ambition.

Små EU-medlemsländer som Sverige kan ha stora framgångar när det gäller att påverka EU:s positioner. Så var exempelvis fallet i förberedelserna inför FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling i Johannesburg 2002 och sker i det nu pågående internationella klimatarbetet. Svenska vetenskapsmän och förhandlare har från första början haft betydelsefulla roller i såväl den vetenskapliga som den politiska process som till slut ledde fram till klimatkonventionen och Kyotoprotokollet. Efter det att Sverige blev EU-medlem har vi dessutom varit starkt pådrivande för EU:s hållning i förhandlingarna och för att kraftfullt försvara Kyotoprotokollet, inte minst under det svenska ordförandeskapet i EU:s ministerråd första halvåret 2001. Sverige spelar också en aktiv roll vid utformningen och genomförandet av EU:s gemensamma klimatpolitik.

Utskottet vill understryka vikten av att den svenska regeringen även i fortsättningen agerar kraftfullt och pådrivande när det gäller att påverka EU:s positioner inför internationella förhandlingar.

EU:s ambitioner beträffande millenniemålen om fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling kommer bl.a. till uttryck i den förklaring om EU:s utvecklingspolitik, Europeiskt samförstånd, som den 20 december 2005 undertecknades av rådets och kommissionens ordförande samt Europaparlamentets talman. Utskottet har nyligen i betänkande 2005/06:UU10

redogjort för huvuddragen i denna överenskommelse. I detta sammanhang finns det dock anledning att återge några av de inledande meningarna i överenskommelsen:

Aldrig tidigare har *fattigdomsutrotning och hållbar utveckling* varit viktigare. Fattigdomsutrotning genomförs i en alltmer globaliserad värld där vi är alltmer beroende av varandra. Denna situation har skapat nya tillfällen men även nya utmaningar.

Att bekämpa den globala fattigdomen är inte bara en moralisk skyldighet – det bidrar också till att bygga upp en stabilare, fredligare, mer välmående och jämlik värld som återspeglar de rikare och fattigare ländernas ömsesidiga beroende. [Utskottets kursivering].

I överenskommelsen slås fast att EU:s främsta och övergripande mål för utvecklingsinsatser är fattigdomsutrotning i samband med en hållbar utveckling, bl.a. i syfte att uppnå millenniemålen. Utskottet återkommer nedan till några miljörelaterade frågor som tas upp i överenskommelsen.

EU:s strategi för hållbar utveckling från 2001 behöver revideras. I slutet av 2005 lade kommissionen fram ett förslag om detta (KOM [2005] 658). Där föreslås att EU:s hållbarhetsstrategi skall inriktas på sex huvudområden:

- klimatförändring och ren energi
- förvaltning av naturresurser
- hållbara transporter
- global fattigdom och utveckling
- folkhälsa och
- social sammanhållning, demografi och migration.

Till de sex huvudområdena finns knutna ett 30-tal förslag till prioriterade åtgärder samt förslag om mål.

I regeringens EU-arbetsprogram våren 2006 anges att den verkar för en hög ambitionsnivå vad gäller mål och inriktning, en uppfattning som också delas av utskottet. Bland de viktiga frågor regeringen räknar upp kan i detta sammanhang särskilt framhållas mål för utsläpp av växthusgaser, energieffektivitet, alternativa energifrågor, hållbara transporter och EU:s bidrag till en global hållbar utveckling.

EU:s hållbarhetsstrategi, betonar regeringen, måste bygga på miljömässiga, sociala och ekonomiska dimensioner. Centralt är att den nya strategin blir mer operativ och att den följs upp bättre än hittills. Europeiska rådet bör regelbundet se över resultat och prioriteringar och ge nya impulser.

Regeringen framhåller att indikatorer är ett bra instrument för att följa upp resultat. Ett sätt att göra hållbarhetsarbetet operativt är genom konsekvensanalyser av alla viktiga förslag. Ett annat verktyg är offentlig upphandling. Regeringen framhåller att hållbarhetsstrategin bör ha en nära koppling till Lissabonstrategin.

Också i skrivelse 2005/06:126 Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling kommenterar regeringen kommissionens förslag till ny strategi för hållbar utveckling. Där framhålls att Sverige är pådrivande inom EU för hållbar utveckling. Regeringen anser att den nya strategin bör vara mer ambitiös än den gällande och på ett tydligt sätt föra EU:s hållbarhetsarbete framåt under de fem år som den nya strategin skall gälla. EU skall också fortsätta att vara en pådrivande kraft i det globala arbetet för hållbar utveckling.

Sverige eftersträvar, enligt regeringens skrivelse, ett balanserat och väl avvägt förhållningssätt till de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna och betonar jämställdhetsaspekten av hållbar utveckling. Det bör, som nyss nämnts, finnas en nära koppling mellan hållbarhetsstrategin och Lissabonstrategin och på sikt bör de bägge strategierna slås samman. Sverige vill se konkreta målsättningar och åtgärder. Det är också viktigt att stärka uppföljningen och instrumenten för beslutsfattande, framhåller regeringen i skrivelsen.

Förhandlingarna om EU:s reviderade strategi pågår under våren 2006. Avsikten är att den reviderade EU-strategin för hållbar utveckling skall antas av Europeiska rådet i juni 2006. Utskottet återkommer senare i detta betänkande till vissa delar av förslaget till EU:s hållbarhetsstrategi.

Utskottet står bakom den målsättning för EU-samarbetet som regeringen ger uttryck för i sitt EU-arbetsprogram för våren 2006, nämligen att ytterligare stärka unionens samarbete på miljöområdet i syfte att hantera de stora miljöproblemen både inom EU och globalt. Det är angeläget att Sverige även verkar för att förbättra tillståndet för den globala miljön. För att uppnå detta behövs ett omfattande internationellt och europeiskt miljöarbete.

I en motion efterlyses *klargöranden om vad Sverige kan bidra med i det internationella miljöarbetet*. Utöver vad som framgått ovan vill utskottet redovisa följande.

I 2004 år regeringsförklaring angavs att 1 miljard kronor av det ökade biståndet skulle satsas på insatser särskilt destinerade till miljöområdet. Satsningarna skulle göras inom fält där Sverige står starkt och kan ge värdefulla bidrag. På detta sätt, framhöll statsministern, väver vi samman solidaritet, ekologiska hänsyn och ekonomisk tillväxt både i Sverige och i våra samarbetsländer.

På uppdrag av regeringen har Sida därefter tagit fram förslag till fördelning av medlen i denna satsning, varav 330 miljoner kronor avser 2006.

Sida föreslog förstärkningar på sex områden för att förbättra levnadssituationen för miljontals människor i de länder som Sverige har utvecklings-samarbete med. Utöver Sidas planerade miljöinsatser 2006 på omkring 2 miljarder kronor har regeringen i mars 2006 beslutat att anslå ytterligare

235 miljoner kronor till sådana insatser. Insatserna skall beslutas av Sida efter samråd med ett särskilt råd bestående av representanter för Regeringskansliet, berörda myndigheter, näringslivet och miljöorganisationer. De sex prioriterade områden som enligt regeringen ingår i Sveriges miljöstatsning inom utvecklingssamarbetet avser

- Vatten och sanitet
- Kemikaliesäkerhet
- Förnybar energi och klimat
- Hållbar stadsutveckling
- Hållbart nyttjande av naturresurser och omsorg om miljön
- Utbildning, kapacitetsstöd och miljöförvaltning.

En satsning på miljöteknik görs dessutom inom ramen för ökningen. Sida skall tillsammans med Sveriges Miljöteknikråd (Swentec) och projektexportsekretariatet inom Regeringskansliet (Utrikesdepartementet) utarbeta ett program för miljöteknik med särskilt fokus på hållbar stadsutveckling och förnyelsebar energi. Bland övriga satsningar som finansieras med den s.k. miljömiljarden kan nämnas att 80 miljoner kronor under våren 2006 skall tillföras Swedfund International AB för finansiering av miljöinvesteringar i utvecklingsländer.

I sammanhanget kan vidare nämnas att regeringen i budgetpropositionen för 2006 redovisat att den genomför en ökad satsning på svensk miljöteknikexport. Exportrådet har samlat omkring 700 svenska företag i nätverket Sweden Tech. Sveriges Miljöteknikråd har inrättats. Forskningsanslagen till hållbar utveckling ökar under perioden 2005–2008 med 210 miljoner kronor enligt beslut av riksdagen (prop. 2004/05:80, bet. 2004/05:UbU15). I propositionen betonade regeringen att forskningen skall vara tvärvetenskaplig och ha ett globalt perspektiv.

Också inom EU understryks den strategiska betydelsen av investeringar i forskning och utveckling för genomförande av Lissabonstrategin och en hållbar utveckling. Vid Europeiska rådets möte i Barcelona 2002 kom man överens om att EU:s budget för forskning och utveckling borde ökas så att den senast 2010 närmar sig 3 % av BNP. Investeringar i forskning, såväl privata som offentliga, är viktiga för EU:s ekonomi och för miljöindustrin.

Frågor om *handel och miljö* tas som framgått upp i flera motioner. Spörsmål av denna karaktär behandlades av utskottet i betänkande 2003/04: UU12 Internationella miljöfrågor. Utskottet erinrade där om att hållbar utveckling redan i dag är ett uttalat mål för WTO.

Utskottet vill påminna om att det internationella samfundet vid Världstoppmötet i Johannesburg om hållbar utveckling återigen bekräftade att internationella miljöavtal och WTO:s handelsavtal skall vara ömsesidigt

stödande. Enligt utskottets mening innefattar detta konventioner på miljöområdet och det sociala området som således inte kan åsidosättas. Vidare anförde utskottet följande.

Regelverket inom WTO liksom multilaterala konventioner på miljöområdet och det sociala området är viktiga delar av det internationella regelverk som Sverige och EU har att leva upp till. Dessa regler får inte spelas ut mot varandra, utan bör i samverkan användas för att stärka miljöhänsynen, skyddet för de mänskliga rättigheterna och frihandeln i världen. Utskottet poängterade i betänkande 2003/04:UU3 att framtidens handelsregler måste utformas på ett sätt som bidrar till en bättre miljö och respekt för de mänskliga rättigheterna.

I detta sammanhang vill utskottet betona att WTO:s regelverk inte får hindra, utan bör stödja, ambitionerna på miljöområdet och vad gäller mänskliga rättigheter. WTO-reglerna bör således inte få företräde framför de multilaterala miljökonventionerna respektive FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Utskottet konstaterar att detta synsätt överensstämmer med den linje som regeringen företräder i WTO-förhandlingarna.

I betänkande UU12 påpekade utskottet också att FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) i den s.k. Århusdeklarationen slagit fast att WTO-regler helt och fullt måste ta hänsyn till behovet av en hög nivå på skyddet av miljön.

I fråga om motionsförslaget om att *främja handel med varor som framställts enligt kraven om en hållbar utveckling* anför utskottet följande.

Utskottet konstaterar att Sverige arbetar för att liberalisering av handeln med miljörelaterade produkter, teknik och tjänster skall prioriteras i bilaterala och multilaterala förhandlingar. Sverige ser dessa frågor som en del i arbetet för en hållbar utveckling. En liberalisering av handeln med miljöprodukter kan vara ett ekonomiskt effektivt sätt att lösa de problem med föroreningar och utarmning av miljön som bl.a. följer av befolkningstillväxt och, som en följd av detta, ökad energiproduktion och användning av kemikalier och andra material och ämnen. Åtgärder för att liberalisera handeln med miljöprodukter kan också användas för att visa hur det går att främja ett positivt samspel mellan handel och miljöhänsyn. Frågan om borttagande av tullar och andra handelshinder på miljövaror och tjänster förhandlas nu i WTO.

Sverige anser att det är viktigt att marknadstillträde också inkluderar miljövänliga varor från utvecklingsländer. Sverige arbetar därför för att främja utvecklingsländers ökade marknadstillträde för ekologiskt producerade jordbruksprodukter, t.ex. inom ramen för arbetet med EU:s handlingsplan för ekologisk produktion. En utgångspunkt för Sveriges agerande i denna fråga är slutsatserna från Världstoppmötet i Johannesburg där de deltagande länderna uppmanades att stödja initiativ för att skapa och utöka marknader för ekologisk produktion, särskilt i utvecklingsländer.

Kommissionen skriver i sitt tidigare nämnda förslag till reviderad hållbarhetsstrategi för EU (KOM [2005] 658) att unionen skall arbeta för en förbättring av den internationella miljöförvaltningen, bl.a. genom att ett fackorgan för miljön inrättas inom FN-systemet och genom en förstärkning av de multilaterala miljöavtalen. EU skall dessutom öka sina insatser för att se till att den internationella handeln används som ett redskap för att uppnå en verklig global hållbar utveckling, såväl socialt som ekonomiskt och miljömässigt. Dessa insatser kommer att vidtas både i samarbetet inom Världshandelsorganisationen (WTO) och inom ramen för EU:s regionala och bilaterala handelsförbindelser. Som framgått är avsikten att strategin för hållbar utveckling skall behandlas av Europeiska rådet i juni 2006.

Vad gäller Sveriges agerande för att öka miljöfrågornas tyngd i förhållande till handelsregelverket vill utskottet här också framhålla att regeringen verkar för att generellt förbättra den internationella miljöförvaltningen. Detta kan ske bl.a. genom att verksamheten vid miljökonventionernas sekretariat stärks, exempelvis via bättre samordning av sekretariatet. Ett effektivare genomförande av globala miljöavtal är också viktigt. Utskottet välkomnar en fortsatt diskussion om hur tvister mellan internationella miljökonventioner och WTO-avtal skall lösas men vill samtidigt framhålla att det är angeläget att dessa diskussioner, som pågått under lång tid, leder till konkreta resultat till gagn för miljön.

Beträffande motionsförslag om *miljösamarbete med Indien, Kina och Japan samt USA* anför utskottet följande.

Utskottet noterar att ett ramavtal om forskningssamarbete slutits mellan Sverige och Indien. I överläggningar kring avtalet som ägt rum bl.a. i april 2006 har parterna angivit områden för inledande samarbete. Miljöområdet ingår bland dessa.

I skrivelse 2005/06:57 En svensk Asienpolitik har regeringen identifierat ett antal frågor inom miljöområdet där det är viktigt med samarbete mellan Sverige och asiatiska länder. Asienskrivelsen behandlas av utskottet parallellt med detta betänkande.

Utöver vad som utskottet anfört ovan om EU-samordning inför internationella miljöförhandlingar kan här nämnas att miljöfrågor ibland tas upp vid EU-toppmöten med bl.a. ovannämnda länder. Under 2005 var exempelvis klimatfrågan uppe till diskussion vid EU:s toppmöten med Indien respektive Kina. Vid det sistnämnda mötet, som ägde rum i september 2005, gjordes ett gemensamt uttalande om klimatförändring, och man bekräftade skapandet av ett Kina–EU-partnerskap om klimatförändring. Båda sidor förklarade sig fast beslutna att hantera de allvarliga utmaningar som klimatförändringen innebär genom praktiskt och resultatorienterat samarbete. Vad gäller USA återkommer utskottet senare i betänkandet till betydelsen av klimatsamarbete.

Utskottet har ovan berört frågor om ohållbara produktionsmönster. Ett motionsförslag med anknytning till detta tema gäller *främjande av handel med varor som framställts i enlighet med krav på en hållbar utveckling*.

EG-kommissionen publicerade 2005 en översyn av unionens nu gällande strategi för hållbar utveckling (KOM [2005] 37). Där förs ett resonemang om hur politiken skall kunna utformas för att prissättning och stimulanser skall kunna fastslås på rätt nivå. Kommissionen konstaterar att man genom att se till att marknadspriserna avspeglar de verkliga kostnaderna för den ekonomiska verksamheten i samhället kan uppmuntra till förändringar i produktions- och konsumtionsmönstren. För att åstadkomma detta kan marknadsbaserade instrument såsom miljörelaterade skatter, system för handel med utsläppsrätter och subventioner utgöra ett effektivt komplement till traditionella regleringsåtgärder. På detta område har det enligt kommissionen på senare år gjorts framsteg på EU-nivå, men fortfarande är beslutsfattandet ibland svårt, i synnerhet när det gäller beskattning, på grund av kravet på enhällighet i rådet. Som exempel på när EU har tillämpat marknadsbaserade instrument nämner kommissionen energiskattedirektivet från 2003.

Utskottet noterar att den nämnda rapporten utgör underlag för den nu pågående översynen av EU:s strategi för hållbar utveckling. Utskottet ser positivt på att det förs en diskussion kring tänkbara lösningar på dessa spörsmål.

Vad gäller den motion som tar upp frågan om *globala gemensamma nyttigheter* vill utskottet peka på att en internationell expertgrupp rörande globala gemensamma nyttigheter, *International Task Force on Global Public Goods*, har skapats genom ett avtal mellan Frankrike och Sverige 2003. Gruppens uppgift är att värdera och prioritera internationella gemensamma nyttigheter på global och regional nivå som har avgörande betydelse för fattigdomsminskning och hållbar utveckling samt att utarbeta rekommendationer till policyskapare och andra intressenter om hur sådana nyttigheter skall kunna tillhandahållas, finansieras och stärkas. Gruppen skall också lämna förslag om hur effektivitet och resultat skall kunna mätas. I mitten av 2006 väntas gruppen avrapportera sitt uppdrag.

På expertgruppens hemsida – <http://www.gpgtaskforce.org> – är det möjligt att ta del av arbetspapper om bl.a. kapacitetsbyggande och finansiering av insatser för fred och säkerhet, hälsovårdskapacitet när det gäller smittsamma sjukdomar och internationellt miljöskydd samt om kunskap, information, finansiell stabilitet och internationell handel.

Utskottet välkomnar den internationella debatt som äger rum kring globala gemensamma nyttigheter och som kan väntas få ytterligare stimulans av den rapport som expertgruppen skall avlämna senare i år. Utskottet vill

också erinra om att IPU:s (Interparlamentariska unionen) församling vid sin 109:e session i Genève i oktober 2003 antog en resolution om globala gemensamma nyttigheter och parlamentens roll i sammanhanget.

Med anledning av motionsförslag om att fästa ökad *internationell uppmärksamhet på samband mellan miljö, klimatförändringar och naturkatastrofer* noterar utskottet att frågor med denna inriktning behandlades vid FN:s världstoppmöte 2005. Deltagarna åtog sig att skyndsamt verka för skapandet av ett världsomspännande system för tidig varning för alla naturfenomen som kan medföra skada i regioner. Därvid skall man bygga på befintlig nationell och regional kapacitet, såsom det nyligen etablerade varningscentrumet mot tsunamier kring Indiska oceanen (*Indian Ocean Tsunami Warning and Mitigation System*). Likaså förband sig toppmötesdeltagarna att fullt ut genomföra Hyogodeklarationen och det ramprogram för perioden 2005–2015 som är knutet till denna. Båda dessa antogs vid Världskonferensen om katastrofminskning (*World Conference on Disaster Reduction*).

Utskottet noterar att FN:s världstoppmöte också särskilt framhöll vikten av att fullfölja sådana åtaganden som avser stöd till utvecklingsländer som ofta drabbas av naturkatastrofer och katastrofdrabbade stater under övergångsfasen mot hållbar materiell, social och ekonomisk återhämtning, samt stöd till aktiviteter som syftar till riskminskning i återhämtningsfasen efter katastrofer och i rehabiliteringsprocesser. Utskottet har tidigare bl.a. i betänkande 2004/05:UU11 Sveriges politik för humanitärt bistånd redovisat sin syn på frågor av denna karaktär.

Också IPU har nyligen uppmärksammat frågan om hur man kan förebygga naturkatastrofer och arbeta med återuppbyggnad och skydd av sårbara grupper. Vid IPU-församlingens 112:e möte i Manilla i maj 2005 och 113:e möte i Genève i oktober 2005 antogs resolutioner om hur parlamenten kan medverka i detta arbete.

Med vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2004/05:U219 (c) yrkande 12, 2004/05:U254 (mp) yrkande 16, U255 (m) yrkandena 18, 25 och 27, U349 (kd) yrkande 6, U371 (mp) yrkande 19, U378 (kd) yrkandena 2, 4, 7 och 10 samt N385 (v) yrkande 8.

Säkerhetspolitiska aspekter

Motioner

Kristdemokraterna understryker i kommittémotion U384 yrkande 4 att brist på vattentillgångar i högre grad skall inkluderas i säkerhetstänkande och att forskning om vattenbrist ur ett konfliktperspektiv måste prioriteras. I yrkande 8 framhålls att klimatförändringar kan orsaka stora skador på

ekonomi och hälsa och påverka vatten och livsmedelssäkerhet. Forskning om hur sådana effekter kan dämpas och begränsas är angelägen och måste prioriteras.

Centerpartiet framhåller i partimotion 2004/05:U219 yrkande 15 behovet av en internationell strategi för att stabilisera jordens klimat och förhindra flyktingströmmar till följd av miljöhot. I partimotion U267 yrkande 2 framhålls att lösningar av miljöproblem kan förhindra uppkomsten av konflikter. I yrkande 8 påtalas behovet av en internationell strategi för att stabilisera jordens klimat och förhindra flyktingströmmar till följd av miljöhot. Sverige bör enligt yrkande 10 i FN verka för att världsorganisationens medlemsländer skall omsätta det skrivna folkrättsliga ordet i konkret handling då det gäller mellanstatliga konflikter kopplade till miljö, vatten och utsläpp.

Miljöpartiet framhåller i partimotion U276 yrkande 3 att den svenska regeringen bör verka för att dess fattiga samarbetsländer skall ha livsmedelssuveränitet.

Utskottets överväganden

Sambanden mellan olika hot som mänskligheten står inför har blivit starkare, och i allt större utsträckning gäller påståendet att ett hot mot en är ett hot mot alla. Den ömsesidiga sårbarheten bland svaga och starka har aldrig varit mer uppenbar. Detta hävdade högnivåpanelen, en expertgrupp som på uppdrag av FN:s generalsekreterare tog fram ett av underlagen, *A more secure world: our shared responsibility*, inför FN:s världstoppmöte i New York i september 2005.

Högnivåpanelen pekade på flera sådana uttryck för vår gemensamma sårbarhet:

Den *globala ekonomiska integrationen* innebär att en större terroristattack var som helst i världen får förödande konsekvenser för levnadsvillkoren för miljontals människor. Än större skulle konsekvenserna bli om det vore frågan om kärnvapenterrorism.

Även den mest välbärgade nation kan påverkas av förmågan hos ett fattigt land att kontrollera en uppdykande *epidemi*. Eftersom internationella flygförbindelser är så snabba att de understiger inkubationstiden för många infektionssjukdomar, kan vem som helst av de 700 miljoner internationella flygpassagerarna per år utan att veta om det vara global smittbärare. Sars spreds till fler än 8 000 människor i 30 länder på tre månader och dödade nästan 700 personer. Influensaepidemin 1919 (spanska sjukan) dödade 100 miljoner människor – betydligt fler än första världskriget – under loppet av något mer än ett år. I dag skulle ett liknande virus kunna döda tiotals miljoner människor under bråkdelen av den tidsrymden.

Staters *spridning av nukleär teknik* ökar tillgången till den materiel och teknik som behövs för att terrorister skall få tillgång till kärnvapen. Möjligheterna för icke-statliga aktörer att handla med nukleär teknik underlättas av att ineffektiva stater svarar för gränskontroll och transit genom svaga stater.

Internationella terroristgrupper gynnas av svaga stater – de får lättare att rekrytera anhängare om det råder missförhållanden till följd av bl.a. fattigdom, ockupation och frånvaro av mänskliga rättigheter och demokrati liksom av religiös och annan intolerans.

Fattigdom, infektionssjukdomar, miljöförstöring och krig utgör jordmån för varandra i en dödlig cykel. Förekomsten av fattigdom har ett nära samband med inbördeskrig. Utbrott av exempelvis malaria och hiv/aids skördar många offer och ökar fattigdomen. Sjukdom och fattigdom har i sin tur samband med miljöförstöring. Klimatförändringar förstärker förekomsten av infektionssjukdomar såsom malaria och denguefeber. Miljöstress, orsakad av hög befolkningstäthet och brist på mark och andra naturresurser, kan bidra till inbördes stridigheter.

På ett liknande sätt som högnivåpanelen pekar Världsnaturfonden på allvarliga hotbilder inom en ganska nära framtid:

Mer skog kan försvinna – en tredjedel av världens skogar är hotade och kan komma att försvinna under detta århundrade. Många växt- och djurarter kan få det svårt att hinna anpassa eller förflytta sig i takt med klimatförändringarna och riskerar därmed att slås ut, enligt Världsnaturfonden.

Fler naturkatastrofer kan komma att äga rum – orkaner, översvämningar och extrem torka kan komma att kosta både liv och mer pengar till katastrofhjälp. Ett ökat antal flyktingar kan också bli en följd. Enligt Röda Korset beräknas 25 miljoner människor ha tvingats fly från sina hem till följd av naturkatastrofer sedan 1998.

Världsnaturfonden pekar också på att *spridningen av tropiska sjukdomar* kan förvärras – malaria och liknande sjukdomar kan spridas till nya områden i och med att klimatet ändras. Det finns redan sådana exempel.

Hälsoeffekterna framhålls även av Världshälsoorganisationen, (WHO). Det globala ekosystemet förstörs, och naturresurser används på ett ohållbart sätt. Effekterna på hälsan syns redan i dag, enligt WHO i rapporten *Echo-systems and Human Well-being: Health Synthesis*. Forskare varnar i rapporten för att påverkan kan komma att bli mycket värre under de kommande 50 åren.

Utskottet konstaterar att miljö- och klimatförändringar kan noteras redan i dag. Även med kraftfulla och omedelbara åtgärder kommer klimatet att förändras, vilket kan få stora effekter på samhällena och på naturen.

Också FN:s världstoppmöte i september 2005 varnade för det allvarliga och långsiktiga hot som klimatförändringarna utgör. Utskottet återkommer senare i detta betänkande till världstoppsmötets slutsatser i denna fråga.

Utskottet delar regeringens bedömning i proposition 2005/06:172 Nationell klimatpolitik i global samverkan att klimatförändringarna kan bli en svår påfrestning för samhället. Omfattningen av dessa påfrestningar beror delvis på hur stora dessa blir. Men som påpekas i några motioner kan bättre kunskaper genom bl.a. forskning leda till bättre beredskap mot sårbarheten genom åtgärder för förebyggande och anpassning.

Forskning med sådan inriktning sker redan i dag i Sverige. Vid Stockholm Environment Institute (SEI) bedrivs forskning inom ett särskilt program rörande risker och sårbarhet. Forskningen där handlar om hur sårbara grupper och regioner och ekosystem påverkas av förändringar av social och miljömässig art och nya levnadsbetingelser och hur detta i sin tur får effekt på risker och anpassningsförmåga.

Utskottet vill understryka vikten av ett fortsatt intensivt klimatarbete på internationell nivå. Klimatfrågornas betydelse liksom behovet av åtgärder på energiområdet har framhållits av utskottet vid ett flertal tillfällen, däribland i betänkandena 2003/04:UU12 och 2003/04:UU3. Även i betänkande 2002/03:UMJU1 behandlades dessa frågor av det sammansatta utrikes- och miljö- och jordbruksutskottet.

När det gäller den nationella nivån värdesätter utskottet att regeringen har givit i uppdrag åt en särskild utredare (dir. 2005:80) att kartlägga det svenska samhällets sårbarhet för globala klimatförändringar och att föreslå åtgärder och finansiering för att komma till rätta med eventuella problem av denna art.

Vatten sett ur ett konflikt- och säkerhetspolitiskt perspektiv var ett av de båda huvudtemana vid utrikesutskottets offentliga utfrågning om vattenfrågor den 23 mars 2006. Uppteckningar från utfrågningen ingår som en bilaga till detta betänkande.

Fil.dr. Joakim Öjendal konstaterade i sin presentation vid utfrågningen att det var vid FN-konferenserna i Rio de Janeiro (1992) och Johannesburg (2002) som vattenfrågorna började betraktas som frågor av globalt intresse. Successivt har man börjat se vatten som en global gemensam nytthet, något som vi har gemensamt och som vi har ett gemensamt ansvar för. Den stora frågan är enligt Öjendal: Vem skall ha vattnet och hur skall det fördelas?

Framför allt har vattenfrågorna hittills uppmärksammats främst ur ett lokalt och ett globalt perspektiv. Öjendal menade att det är den regionala nivån som är den mest problematiska, sett ur ett säkerhetsperspektiv. Ett stort antal nationer delar vattenresurser i internationella flodbäcken. Det-

samma gäller grundvatten, som många anser kan utnyttjas i stor skala i framtiden, och som finns i hålrum eller har förgreningar under gränser. Utnyttjande av vatten i ett land påverkar andra länder. Öjendals bedömning var att vattenuttaget och rivaliteten mellan aktörer på regional nivå kommer att öka väsentligt under de närmaste årtiondena. Med denna utgångspunkt tog han upp säkerhetsproblem – och samarbete – kring vattenresurser, konfliktförebyggande åtgärder och policyarbete för att motverka potentiella konflikter, främst på regional nivå.

FN:s millennieutvecklingsprojekt, som i förberedelserna inför FN:s världstoppmöte 2005 utarbetade rapporten *Investing in development: A practical plan to achieve the Millennium Development Goals*, pekade på sambandet mellan utveckling, säkerhet och mänskliga rättigheter. Millenniemålen är oerhört viktiga för den globala säkerheten. Jämfört med välmående samhällen hamnar fattiga och hungriga samhällen mycket lättare i konflikt om knappa grundläggande resurser, exempelvis vattenkällor och odlingsbar mark, liksom om knappa naturresurser.

Utskottet betonar det starka sambandet mellan fattigdomsminskning och global säkerhet samt att det finns starka skäl att ägna ökad uppmärksamhet åt vattenfrågor, bl.a. utifrån den regionala konflikt- och säkerhetspolitiska betydelse de har på många håll i världen. Utskottet är övertygat om att Sverige kan bidra till detta både på det politiska planet och på det vetenskapliga.

Regeringen bör enligt ett motionsförslag verka för att Sveriges fattiga samarbetsländer uppnår *livsmedelssuveränitet*.

Utskottet hänvisar till att denna fråga tidigare tagits upp i betänkande 2003/04:UU3 Sveriges politik för global utveckling. Utskottet konstaterade där att med begreppet livsmedelssuveränitet (*food sovereignty*) brukar avses att varje land självt har ansvar att utforma och definiera sitt lands jordbruks- och livsmedelspolitik. Utskottet framhöll att det är angeläget att Sverige inom livsmedelsområdet verkar för både en tryggad tillgång till mat och för säkra livsmedel.

Frågor med anknytning till livsmedelssuveränitet togs i mars 2006 upp vid ett expertmöte anordnat av Utrikesdepartementet kring policy, fattigdom och jordbruksutveckling i Afrika söder om Sahara. Syftet var att diskutera hur jordbruket kan utvecklas som ett led i fattigdomsminskning i det aktuella geografiska området och vilken roll småskaligt jordbruk kan ha i sammanhanget.

Som framgått antog EU i december 2005 en förklaring om unionens utvecklingspolitik. Bland de många frågor som tas upp där ingår bl.a. landsbygdsutveckling, jordbruk och tryggad livsmedelsförsörjning. Där slås fast att jordbruks- och landsbygdsutveckling är avgörande för fattigdomsminsk-

ning och tillväxt. Europeiska gemenskapen avser enligt överenskommelsen att ”stödja deltagandepräglad, decentraliserad och miljömässigt hållbar territoriell utveckling som leds av de enskilda länderna och som syftar till att låta biståndsmottagarna delta i fastställandet av investeringar och förvaltningen av resurser för att stödja tillkomsten av lokala utvecklingsgrupper och samtidigt respektera ekosystemens kapacitet”. Detta ställningstagande innebär enligt utskottet att gemenskapens utvecklingssamarbete skall kunna leda till att möjligheterna till livsmedelssuveränitet för enskilda länder stärks. Utskottet ser detta som angeläget.

Utskottet konstaterar att ett av de övergripande målen för den svenska handelspolitiken som angivits av regeringen (skr. 2005/06:9) är att bidra till ekonomisk utveckling i fattiga länder. I betänkande 2005/06:NU7 Svensk handelspolitik i WTO:s Doharunda från november 2005 anförde näringsutskottet:

Utskottet framhåller vikten av frihandel, som kan vara en stark välståndsskapande kraft såväl för de utvecklade länderna som för världens fattigaste länder. Stabila och rättvisa spelregler för ett fritt utbyte av varor och tjänster är en avgörande förutsättning för ekonomisk tillväxt och sysselsättning. Det finns en allmän övertygelse i riksdagen att frihandel är en viktig princip; frihandel gynnar konsumenterna, och att värna om frihandel som princip är både ett svenskt och globalt intresse.

Utvecklingsländernas intressen måste [...] tas tillvara i handelspolitiken. När det gäller jordbrukspolitiken är det givet att Sverige skall fortsätta att verka för en reell sänkning av i-ländernas interna stöd, en snabb utfasning av exportsubventionerna och en tydlig nedmontering av tullar och kvoter, såväl inom som utanför EU-kretsen.

Beträffande frågor om Världshandelsorganisationen (WTO) och den pågående Doharundan betonar utskottet att det är av stor vikt att Sveriges positiva inställning till frihandel får fullt genomslag i Sveriges agerande. Regeringen bör verka för att EU skall visa ledarskap och kompromissvilja inom samtliga förhandlingsområden. Utskottet välkomnar att regeringen arbetar för att utvecklingshänsyn skall genomsyra EU:s positioner och agerande på handelsområdet. Ju ambitiösare överenskommelse som kan drivas igenom, desto större bli möjligheterna att minska fattigdomen i världen.

Samtidigt som Sverige driver en starkt frihandelsvänlig linje och vill uppmuntra ökad syd-syd-handel måste de fattigaste länderna, om målen om fattigdomsbekämpning skall kunna nås, ha möjlighet till utveckling av sina jordbruk. Utrikesutskottet konstaterar att det har framförts krav på att utvecklingsländer skall kunna skydda sitt jordbruk mot importkonkurrens som hotar tillgången till livsmedel för befolkningen. Men åtgärder måste vidtas också för att förbättra illa fungerande inhemska marknader. Begreppet livsmedelssuveränitet måste ses också i detta perspektiv.

Med vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2004/05:U219 (c) yrkande 15, U267 (c) yrkandena 2, 8 och 10, U276 (mp) yrkande 3 samt U384 (kd) yrkandena 4 och 8.

Organ inom det internationella miljöarbetet, genomförande av miljökonventioner

Motioner

Moderaterna understryker i kommittémotion *U255 yrkande 24* att det är viktigt att Sverige och övriga EU-länder inom FN driver på det globala och regionala miljöarbetet och efterlevnaden av internationella miljökonventioner.

Folkpartiet förespråkar i partimotion *MJ394 yrkande 5* och i kommittémotion *U4 yrkande 12*, där synpunkter framförs på hållbar utveckling, att Sverige arbetar för en internationell miljödomstol.

Kristdemokraterna anser i kommittémotionerna *2004/05:U311 yrkande 6* och *U378 yrkande 6* att Sverige skall verka för inrättandet av en internationell miljödomstol och för att denna placeras i Sverige. I den sistnämnda motionens *yrkande 5* förespråkas bildande av en världsmiljöorganisation.

Centerpartiet framhåller i partimotion *U267 yrkande 11* att Sverige bör verka för att FN:s miljöarbete och arbete för hållbar utveckling stärks.

I motion *U371 (mp) yrkande 17* förespråkas uppgradering av FN-programmet Unep till en världsmiljöorganisation och i *yrkande 18* inrättande av en global miljödomstol.

Utskottets överväganden

Frågor om hållbar utveckling hanteras av en rad internationella organ och en översikt över sådana redovisas i skrivelse 2005/06:126. Enligt skrivelsen räknas bl.a. de internationella finansiella institutionerna och Världshandelsorganisationen (WTO) till sådana organ. Också bl.a. OECD, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, nämns i sammanhanget eftersom den bedriver ett aktivt arbete för att främja viktiga aspekter av hållbar utveckling. Det sker bl.a. genom att OECD tar fram statistik och indikatorer och utvecklar riktlinjer på området. Organisationen framställer också en årlig rapport om pågående insatser i fråga om hållbar utveckling.

Utskottet vill här också nämna FN:s kommission om hållbar utveckling (Commission on Sustainable Development, CSD). CSD ansvarar för uppföljning och genomförande på olika nivåer av resultaten från toppmöten om hållbar utveckling. Kommissionen sorterar under FN:s ekonomiska och sociala råd (Ecosoc).

På miljöområdet bedrivs ett aktivt arbete bl.a. genom FN:s miljöprogram (Unep) och inom ramen för en rad konventioner, t.ex. FN:s ramkonvention om klimatförändringar och det till konventionen knutna Kyotoprotokollet och konventioner som rör exempelvis luftföroreningar och miljögifter. Till olika miljökonventioner finns sekretariat knutna. Dessutom finns ett antal

organ och institutioner som skall integrera miljöaspekter inom sina respektive verksamhetsområden. På regional nivå finns också FN:s regionala kommissioner och EU samt, som nämnts, OECD, som alla är viktiga aktörer när det gäller miljöfrågor och hållbar utveckling.

I fråga om den sociala dimensionen av hållbar utveckling har bl.a. Internationella arbetsorganisationen (ILO) och Världshälsoorganisationen (WHO) framträdande roller.

Utskottet anser att det är viktigt att *stärka FN:s miljöarbete och arbete för hållbar utveckling*, vilket framhålls i motioner.

I slutsatserna från FN:s världstoppmöte betonades vikten av samstämmighet i FN-systemet, däribland på miljöområdet. Toppmötet slog fast behovet av effektivare miljöåtgärder inom FN-systemet för att få till stånd bättre samordning, rådgivning och policyvägledning, stärkt vetenskaplig kunskapsbas, analys och samarbete. Där påtalades också behovet av bl.a. bättre efterlevnad av överenskommelser och kapacitetsbyggnad.

Världstoppmötet ansåg att Ecosoc, FN:s ekonomiska och sociala råd, behöver effektiviseras. Ecosoc bör ha rollen som FN:s främsta organ för samordning, policygranskning, policydialog och rekommendationer om frågor av ekonomisk och social utveckling, liksom genomförande av millenniemålen och andra internationellt överenskomna utvecklingsmål. För att uppnå detta, ansåg toppmötet, bör Ecosoc främja global dialog och partnerskap om global policy och trender på de ekonomiska, sociala, miljömässiga och humanitära områdena. Rådets förmåga bör bli bättre när det gäller att snabbt och effektivt svara mot utvecklingen på de internationella ekonomiska, miljö- och sociala områdena.

Utskottet konstaterar att Sverige tillmäter Ecosoc-reformerna stor vikt och bidrar till att EU spelar en konstruktiv och drivande roll i förhandlingarna. Inom Ecosoc bör policydialog på hög nivå äga rum. Sverige anser att Ecosoc skall kunna mötas på *ad hoc*-basis för att skapa uppmärksamhet kring akuta humanitära frågor. Ecosoc bör också bedriva ett nära samarbete med den fredsbyggande kommission som upprättas inom FN.

Vad gäller motionsförslagen om FN:s miljöprogram *Unep respektive bildande av en världsmiljöorganisation* vill utskottet framhålla att det är viktigt att, med beaktande av slutsatserna från FN:s världstoppmöte 2005, se till helheten när det gäller pågående reformarbete inom FN-systemet samt till förhållandet mellan Unep, FN:s generalförsamling och Ecosoc. Det är angeläget att Sverige även i fortsättningen arbetar för att stärka Unep. Unep bör till fullo utnyttja sitt mandat att vara katalysator för det miljöarbete som bedrivs inom institutioner som FAO (FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation), UNDP (FN:s utvecklingsprogram) och Världsbanken.

Utskottet konstaterar att EU agerar pådrivande för att ombilda Unep från att vara ett program till att bli ett fackorgan inom FN-systemet. Sverige stöder denna linje och framhåller att bildandet av ett fackorgan måste inbegripa åtgärder för att skapa en starkare och mer rättvis finansiering.

Utskottet övergår nu till att behandla motionsförslagen om *genomförande av internationella miljökonventioner* respektive *skapande av en internationell eller global miljödomstol*.

De internationella miljökonventionerna spelar en central normativ roll. Utskottet konstaterar att Sverige ger hög prioritet åt bl.a. de globala konventionerna om biologisk mångfald, klimat och kemikalier och understryker att regeringen även i fortsättningen måste driva fattigdoms- och rättvisefrågor i partsmöten rörande konventionerna. Det är också viktigt att regeringen verkar för att stärka Unep:s samarbete med de globala miljökonventionerna.

Under senare år har ett stort antal internationella och regionala miljöavtal förhandlats fram. När det råder en konflikt mellan ekonomiska intressen och internationella miljöåtaganden finns det många gånger en risk för att stater drar ekonomisk fördel av att inte efterleva miljökraven. Därför har globala efterlevnadssystem utarbetats eller håller på att utarbetas under olika miljöavtal. Under Unep och ECE, FN:s ekonomiska kommission för Europa, finns även riktlinjer för att förbättra efterlevnaden av miljöavtal. Även inom EU-samarbetet har man förhandlat fram en gemensam linje när det gäller efterlevnad. Under det brittiska ordförandeskapet i ministerrådet andra halvåret 2005 antogs ett s.k. positionspapper om efterlevnad av multilaterala miljöavtal. Detta utgör nu en grund för EU:s position i internationella förhandlingar.

Sverige, Danmark, Finland, Norge och Island har tidigare utarbetat en gemensam nordisk position om efterlevnaden av multilaterala miljöavtal. Den övergripande målsättningen med positionen är att förbättra efterlevnaden av de multilaterala miljöavtalen. Generellt gäller enligt positionen att s.k. efterlevnadsmekanismer bör finnas inom alla multilaterala miljöavtal.

Efterlevnadsmekanismerna skall inte förväxlas med de tvistlösningsmekanismer som också ofta finns i de multilaterala miljöavtalen och som de nordiska länderna också anser utgöra viktiga instrument. De senare är utformade för att lösa bilaterala tvister med koppling till tillämpningen av avtalen medan efterlevnadsmekanismerna har ett bredare syfte och är kopplade till parternas gemensamma intresse av att alla efterlever avtalen. Tvistlösningsmekanismerna, som ofta innehåller möjligheter för parter att förklara sig inte bundna av dem, s.k. *opt out*, erbjuder inte möjligheter att hantera och främja samtliga parters efterlevnad av de multilaterala miljöav-

talen. Mekanismerna fyller således olika syften och tvistlösningsmekanismer bör kompletteras med efterlevnadsmekanismer i de avtal där sådana inte redan finns.

Efterlevnadsmekanismerna bör enligt den nordiska positionen gälla för alla parter till ett avtal och således inte innehålla möjligheter för parter att välja bort mekanismen eller delar av den genom bestämmelser som tillåter *opt out*. Den gemensamma nordiska positionen om efterlevnaden av multilaterala miljöavtal innebär vidare att efterlevnadskommittéer bör inrättas under avtalen. Kommittéerna bör ha till uppgift att bl.a. bevaka och ge råd om efterlevnadsproblem och ha befogenhet att besluta om åtgärder mot parter som inte efterlever ett avtal. En efterlevnadskommittés beslutskompetens i fall av brist på efterlevnad bör som utgångspunkt inbegripa såväl stödjande åtgärder för att hjälpa och underlätta parter efterlevnad som starkare åtgärder ägnade att få långvariga och allvarliga efterlevnadsproblem att upphöra. Andra viktiga delar av den nordiska positionen är att efterlevnadsmekanismer måste erbjuda tillräckliga möjligheter för initierande av efterlevnadsförfaranden och att principer om öppenhet bör ligga till grund för hur efterlevnadsmekanismen tillämpas och hur efterlevnadskommittén arbetar.

EU-kommissionen framhåller att gemenskapen tar aktiv del i utarbetande, ratificering och genomförande av multilaterala miljöavtal. EU:s sjätte miljöhandlingsprogram innehåller särskilda stadganden om internationellt agerande och målsättningar om snabb ratificering och effektivt genomförande av alla internationella konventioner och avtal där gemenskapen är part (se länken http://europa.eu.int/comm/environment/international_issues/agreements_en.htm).

I fråga om utvecklingsländerna avser EU enligt den nyligen träffade överenskommelsen om EU:s utvecklingssamarbete att bistå dessa vid genomförandet av de multilaterala miljöavtalen och främja miljörelaterade initiativ till förmån för de fattiga länderna.

Utskottet är, bl.a. mot bakgrund av det beskrivna arbetet för att stärka och genomföra internationella miljökonventioner, inte berett att ställa sig bakom förslagen om inrättande av en internationell miljödomstol. Utskottet vill här också hänvisa till sitt ställningstagande i betänkande 2003/04: UU12 när det gäller motsvarande förslag. I ett senare avsnitt i betänkandet behandlas ett förslag om inrättande av en särskild miljödomstol för Östersjön.

Med vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2004/05:U311 (kd) yrkande 6, U4 (fp) yrkande 12, U255 (m) yrkande 24, U267 (c) yrkande 11, U371 (mp) yrkandena 17 och 18, U378 (kd) yrkandena 5 och 6 samt MJ394 (fp) yrkande 5.

Globala miljöfrågor

Vatten – privatisering, samarbete, dammar m.m.

Motioner

Vänsterpartiet föreslår i partimotion U249 yrkandena 18 och 19 att Sida och andra svenska myndigheter som upphandlar stora dammprojekt bör ges i uppdrag att följa och beakta rekommendationerna från World Commission on Dams. I nästa skrivelse från regeringen till riksdagen om verksamheten i Världsbanken och IMF bör ställningstaganden i de båda institutionerna när det gäller vattenfrågor särskilt redovisas. Detta gäller exempelvis frågor om privatiseringar och dammbyggen.

Centerpartiet förespråkar i partimotion U267 yrkande 5 en samlad global ansträngning att öka effektiviteten i vattenutnyttjandet. Enligt yrkande 6 bör vattenprojekt ges ökad tyngd i det svenska utvecklingssamarbetet.

Miljöpartiet begär i partimotion 2004/05:U238 yrkande 1 att Sverige skriver under rekommendationerna i World Commission on Dams. Enligt yrkande 2 bör Exportkreditnämnden (EKN) åläggas att, efter det att kontrakten är skrivna, redovisa vilka projekt som stöttats. I yrkande 3 förespråkas att EKN:s garantigivning inte skall inkludera dammbyggen och kommersialisering av vattendistribution.

I yrkande 7 förespråkar Miljöpartiet att Sveriges bistånd och hjälpinsatser på vattenområdet på både bi- och multilateral basis skall styras av självkostnadsprincipen för konsumentledet, snarare än principen om full kostnadstäckning för entreprenörer. Sverige bör enligt yrkande 13 i det internationella samarbetet engagera sig mot total privatisering av vattentillgångarna i världens länder.

Tillgång till rent vatten skall enligt Miljöpartiet i yrkande 8 vara en uttalad mänsklig rättighet. Sverige bör verka för att detta fastställs i en specifik FN-konvention. I yrkande 9 påtalas behovet av en specifik vattenrättskonvention i enlighet med ett utkast som redovisas i motionen. Enligt yrkande 10 bör Sverige verka för ett fakultativt tilläggsprotokoll till konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, så att kränkningar av bl.a. rätten till vatten och mat kan överklagas individuellt.

Miljöpartiet anser enligt yrkande 6 att Sverige inte bör medverka med stöd till WWC eller PPP-mekanismerna. I yrkande 11 föreslås att SCB skall få i uppdrag att regelbundet mäta eller uppskatta och redovisa Sveriges import av virtuellt vatten från länder i syd. Riksdagen bör enligt yrkande 12 uttala som sin ambition att Sveriges nettoimport av virtuellt vatten från områden med vattenbrist inte skall öka.

I motion U5 (mp) yrkande 5 föreslås att Sverige undertecknar och sprider rekommendationerna från World Commission on Dams.

Utskottets överväganden

I den senaste utgåvan av Unescos publikationsserie World Water Development Report, som utkom i mars 2006, konstateras att 1,1 miljarder människor ännu inte har tillräcklig försörjning av dricksvatten och omkring 2,6 miljarder människor inte har tillgång till grundläggande sanitet. Dessa människor hör till världens fattigaste. Mer än hälften av dem bor i Kina eller Indien. Mest allvarlig är situationen i Afrika söder om Sahara. Även om framsteg gjorts på senare år när det gäller vatten och sanitet bedöms det, om nuvarande mönster består, inte vara möjligt att nå det operativa delmål om vatten och sanitet som är knutet till FN:s millenniemål.

Som framgått tidigare i betänkandet anordnade utrikesutskottet den 23 mars 2006 en offentlig utfrågning under rubriken Vatten: fattigdomsbekämpning och global säkerhet. Vid utfrågningen belystes två huvudteman – och sambandet mellan dessa:

- Millenniemålen – fattigdomsbekämpning – jordbruk/livsmedelsproduktion – vatten.
- Konflikter och samarbete kring vattenresurser.

Tidigare i betänkandet, under rubriken Säkerhetspolitiska aspekter, har utskottet behandlat vissa frågor som togs upp vid utfrågningen, främst vad avser konflikter och samarbete kring vattenresurser. I detta avsnitt kommer utskottet in på frågor som företrädesvis rör det förstnämnda huvudtemat om vatten och fattigdomsbekämpning.

I sin inledande presentation vid utfrågningen tog professor Jan Lundqvist upp de globala vattenresurserna och vattnets roll i fattigdomsbekämpning. Han konstaterade att vattensituationen är mycket bekymmersam i stora delar av världen. I flodområden där det bor ungefär 1,4 miljarder människor är allt s.k. *blått vatten* – tillgängligt vatten i t.ex. sjöar, vattendrag och grundvattenreservoarer – redan utnyttjat, och i många fall överutnyttjat. Det innebär att det i dessa områden inte är möjligt att exempelvis utöka matproduktionen eller förbättra vattensituationen i städer som är belägna där. När vattnet i floder och sjöar tar slut har också grundvattenresursen exploaterats väldigt kraftigt. På många håll i världen sker detta ända ner till 1 000-metersnivån. I kustnära områden leder detta till saltinträngning. Kraftiga föroreningar förekommer i flertalet vattendrag.

Nu måste fokus, enligt Lundqvist, skiftas över till *grönt vatten*, som utgörs av nederbörd som faller över landytan. En stor del av denna tränger genom markytan och bildar markfuktighet. Denna markfuktighet utgör den grundläggande resursen för produktionen av mat. 60–70 % av livsmedelsproduktionen sker genom att markfuktigheten utnyttjas, och alltså inte genom bevattnat jordbruk.

Enligt Lundqvist går det inte att tillgodose de ökade behoven av matförsörjning i världen genom att exploatera blått vatten mycket mer. Visserligen kan utnyttjandet effektiviseras ytterligare men en stor del av livsmedelsproduktionen måste sannolikt ske med hjälp av ett bättre utnyttjande av grönt vatten. För att nå FN:s millenniemål om att halvera andelen människor som lider av hunger krävs det att både de blå och de gröna vattenresurserna utnyttjas effektivare. Dessutom måste frågor om mark och vatten kopplas ihop. Styrmedel och stöd behövs för att få till stånd ett effektivare utnyttjande.

Dagen innan utskottets utfrågning ägde rum avslutades en stor vattenkonferens i Mexico City, Fourth World Water Forum. En av huvudfrågorna vid konferensen var hur man skall kunna effektivisera vattenutnyttjandet och hur samhället skall kunna styra detta. Den ovannämnda Uneskorapporten, som publicerats i år, behandlar samhällsstyrningens viktiga roll när det gäller att förvalta jordens vattenresurser och bekämpa fattigdom.

Enligt rapporten är det samhällets storsystem som ”avgör vem som får vatten, när och hur, och som bestämmer vem som har rätt till vatten och vattentjänster”. Till samhällssystemen räknas inte bara staten utan även lokala myndigheter, den privata sektorn och det civila samhället. Av betydelse är också frågor om hälsa och tryggad livsmedelsförsörjning, ekonomisk utveckling, markanvändning och bevarande av de naturliga ekosystem som våra vattenresurser är beroende av.

Utskottet vill framhålla vikten av att förbättra och effektivisera vattenförvaltning och offentlig vattenservice som ett led i fattigdomsminskningen. Det gäller nu att förverkliga de åtaganden som världens länder gjort vid flera tillfällen, däribland i den genomförandeplan som beslutades vid FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling i Johannesburg och vid världstoppmötet i New York förra året.

Utskottet välkomnar att den överenskommelse som nyligen träffats om EU:s utvecklingspolitik (se ovan) ger uttryck för detta synsätt. Där anges att gemenskapens politik för integrerad förvaltning av vattenresurser syftar till att säkra tillräcklig försörjning med dricksvatten av god kvalitet och tillfredsställande sanitära och hygieniska förhållanden för alla i linje med millennieutvecklingsmålen och målen från Johannesburg. Den syftar också till att upprätta en ram för långsiktigt skydd av alla vattenresurser, att förhindra ytterligare försämring samt att främja hållbar användning av vatten.

Unionens vatteninitiativ framhålls i EU-överenskommelsen. Initiativet, som utskottet redogjort för i betänkande 2003/04:UU12, syftar till att stärka det politiska åtagandet att agera, att ge vatten- och sanitetsfrågorna ökad tyngd inom ramen för ansträngningarna för att minska fattigdomen och främja

hållbar utveckling och att främja bättre metoder för vattenförvaltning. Det sistnämnda skall ske genom att regionalt och subregionalt samarbete uppmuntras.

Utskottet anser att det är angeläget att frågor om integrerad vattenhantering och vatteneffektivisering ingår i nationella utvecklingsstrategier.

Styrssystem och förvaltning av vattenresurser och deras samband med ekonomisk utveckling behandlades vid utrikesutskottets offentliga utfrågning av fil.lic. Katarina Perrolf. Hon framhöll att vattenkrisen i många avseenden är en förvaltningskris. På många håll finns svaga institutioner och regelverk för styrningen av vatten mellan olika sektorer, främst jordbruk, städer och industri. Integrerad vattenresursförvaltning (*Integrated Water Resources Management*) erbjuder ett verktyg för att lösa konflikter mellan olika vattenanvändare på lokal och internationell nivå.

Utskottet konstaterar att frågan om integrerad vattenresursförvaltning lyfts fram i slutsatserna från FN:s världstoppmöte 2005. Deltagarna har där förbundit sig att bistå utvecklingsländerna för att få till stånd sådan förvaltning och effektivare vattenanvändning som en del i nationella utvecklingsstrategier och att tillhandahålla säkert dricksvatten och grundläggande sanitet i enlighet med Millenniedeklarationen och genomförandeplanen från Johannesburg.

Till grund för detta ställningstagande från världstoppmötet låg rekommendationer från FN:s millennieutvecklingsprojekt (se ovan) och en särskild expertgrupp under denna för vatten och sanitet. I expertgruppens slutrapport, *Health, Dignity, and Development: What Will It Take?*, finns en rad rekommendationer om åtgärder för att nå det operativa millenniemålet om vatten och sanitet.

Mycket mer kan göras för att effektivisera vattenanvändning. Som studier från bl.a. SIWI (Stockholm International Water Institute) visar kan exempelvis det gröna vattnet, markvattnet, tas till vara. Men framför allt kan åtgärder vidtas för att minska vattenförbrukningen i städer, jordbruk och industri.

Prissättning på vatten – som tas upp i ett motionsförslag – kan användas som verktyg för att minska det slöseri med vatten som förekommer på många håll. När det gäller städer belägna i torra områden, och där man börjar få problem med vattenförsörjningen, påbörjas ofta planering för dammbyggen i stället för att man försöker minska vattenkonsumtionen. Perrolf menade att en effektiv vattenförvaltning kan stimulera ekonomisk tillväxt som direkt kommer fattiga till godo. Investering i dammar för exempelvis kraftproduktion ger generellt ekonomisk tillväxt på makronivå, men

det är inte säkert att denna tillväxt automatiskt leder till bättre situation för de fattiga. Avgörande är här hur lösningarna utformas, vem som får tillgång till vatten och till vilket pris detta sker.

Vinsterna av investeringar i vatten kan enligt Perrolf uppgå till 60 gånger för varje dollar man satsar. Detta framgår av studier som presenterats på senare år. Genom att ha tillgång till rent vatten blir människor friskare, och därmed minskar sjukvårdskostnaderna. Tillgången till arbetskraft ökar, bl.a. genom att kvinnor, som ansvarar för att hämta vatten, kan ägna mer tid åt småskalig produktion och andra produktiva och inkomstbringande sysslor.

Utskottet förespråkar, i enlighet med Sveriges politik för global utveckling, att utvecklingspolitiken skall präglas av de fattigas perspektiv, dvs. att fattiga människors behov, intressen och förutsättningar skall vara utgångspunkt i strävandena mot en rättvis och hållbar utveckling. Mot denna bakgrund finns det anledning att framhålla att brukarna, där kvinnorna har en viktig roll som ansvariga för vattenhushållningen i familjen, måste kunna påverka i alla beslutssteg när det gäller utformning och underhåll av system för vatten och sanitet. Lokalt ägarskap och åtgärder mot korruption måste framhållas.

I en studie från Världsbanken, *Who Benefits from Water Utility Subsidies?*, som presenterades i mars 2006, slås fast att subventioner ofta används för att främja tillgången till vatten för fler människor och för fattigdomsminskning, men att detta syfte ofta inte uppnås. Undersökningar över hela världen visar att avgifterna för vatten på de allra flesta håll ligger väsentligt lägre än vad som krävs för att uppnå full kostnadstäckning. I 40 % av fallen täcks inte ens kostnaderna för drift och underhåll. Det finns två huvudtyper av subventioner: sådana som avser konsumtion och sådana som avser anslutning.

När Världsbanken undersökt avgiftssystem i Latinamerika, Afrika och Asien visar det sig att ungefär tre fjärdedelar av systemen innefattar någon form av subventioner som lämnas i förhållande till mängden konsumerat vatten. I dessa fall är det endast de som är anslutna till vattensystemen som kan tillgodogöra sig subventionerna, och därmed når dessa många gånger inte de fattiga människorna. Enligt Världsbankens studie finns det tecken på att subventioner för anslutning till vattensystem kan vara ett bättre sätt att nå de fattiga, även om det även då finns problem med att nå ut till de lägsta inkomstgrupperna.

Frågan om *privatisering av vattentillgångar* tas upp i en motion. Det sammansatta utrikes-, miljö- och jordbruksutskottet uttryckte i betänkande 2002/03:UMJU1 Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling uppfattningen att vattentillgångar inte bör privatiseras och kommersia-

liseras. Denna åsikt står utrikesutskottet bakom även i dag. Vatten kan dock inte distribueras helt gratis och prissättningen på vatten är viktig inte minst för att förhindra slöseri och ineffektivt utnyttjande.

Den privata sektorn investerar allt mindre i vattenrelaterade tjänster. Detta redovisas i den ovannämnda Unescopublikationen World Water Development Report, som utkom i mars 2006. Under 1990-talet satsade den privata sektorn uppskattningsvis 25 miljarder USD på vattenförsörjning och sanitet i utvecklingsländer, främst i Latinamerika och Asien. Många stora multinationella vattenföretag har dock börjat dra sig tillbaka från eller minska sin verksamhet i utvecklingsländerna på grund av de stora politiska och ekonomiska riskerna.

I Unescorapporten slås fast att även om vattenföretagen ofta inte lyckats uppfylla förväntningarna från utvecklingsländernas regeringar och bidragsgivande länder så anser författarna till rapporten att det skulle vara ett misstag att avfärda den privata sektorn som aktör på området. Att förlita sig på regeringar i länder med ansträngd ekonomi och bristfälliga lagar och regler är enligt rapporten ”ett dåligt alternativ när det handlar om att ta itu med problemen med dålig förvaltning av vattenresurser och bristfällig tillgång på vattentjänster”.

Under 1900-talet ökade vattenförbrukningen sexfaldigt, dubbelt så snabbt som jordens befolkningsökning. Vår förmåga att möta den ständigt ökade efterfrågan i världen kommer enligt rapporten att vara beroende av god samhällsstyrning och förvaltning av tillgängliga resurser.

”God samhällsstyrning är A och O för att vi ska kunna förvalta våra allt mer ansträngda färskvattenresurser och outhärligt för att bekämpa fattigdomen” säger Unescos generalsekreterare Koïchiro Matsuura och fortsätter: ”Det finns inget färdigt recept på god samhällsstyrning, som är både komplicerat och dynamiskt. Men vi vet att den måste inbegripa lämpliga institutioner – nationellt, regionalt och lokalt, liksom starka och effektiva rättsliga ramar samt tillräckliga mänskliga och ekonomiska resurser.”

Utskottet vill framhålla att det är viktigt med ett tydligt offentligt ansvar för vatten-, sanitets- och hygienfrågor. Självkostnadsprincipen är viktig för att uppnå finansiell hållbarhet, samtidigt som fattiga människors minimibehov måste kunna säkerställas. Full kostnadstäckning och kostnadseffektivitet inom vattensektorn är grundläggande – detta gäller oavsett om försörjningen sker i offentlig eller privat regi. I det tidigare nämnda betänkandet 2002/03:UMJU1 uttryckte det sammansatta utskottet uppfattningen att prissättningen på vatten inte får komma i konflikt med fattiga människors tillgång till vatten och sanitet, och därmed i konflikt med FN:s Millenniedeklaration och genomförandepåbjudandet från världstoppmötet i Johannesburg. Utskottet ansåg att en metod för detta kunde vara differentierad prissättning. Även i dag kvarstår utrikesutskottet vid denna uppfattning.

Det gäller enligt utskottet att verka för transparenta, effektiva och robusta system där beslutsfattare och andra aktörer görs synliga och kan ställas till ansvar så att korruption motverkas inom vatten- och sanitetssektorn på såväl nationell som lokal nivå. Utskottet vill också betona vikten av lokalt ägarskap genom bl.a. deltagarorienterade öppna processer, decentraliserad hantering och förvaltning av vattenresurser inklusive beslut om infrastruktur. Representanter för alla berörda aktörer skall delta i planering och beslut om fördelning av vattenresurser liksom underhåll och skydd. På så vis kan de tillförsäkras rätten att få del av nyttan av vattenresurserna. Här vill utskottet återigen framhålla vikten av att kvinnor medverkar i utformning, förvaltning och övervakning av vattenprojekt och att jämställdhetsaspekter uppmärksammas i sådana projekt. Utskottet välkomnar att kvinnors roll i planeringen och styrningen av vattenresurser betonades också i den ministerdeklaration som antogs vid Fourth World Water Forum i mars 2006.

I länder eller områden med stora nederbördsfluktuationer och torra områden är det viktigt att under den regnrika perioden kunna lagra vatten för förbrukning under den regnfattiga perioden. Perrolf menade att dammar har stor betydelse för detta: ”en ödesfråga för de torra länderna är att kunna ha lagringskapacitet”. Men endast 5 % av världens dammar finns i Afrika, trots att detta är en mycket torr kontinent.

Slutsatserna om dammbyggen, som år 2000 lades fram av Världskommissionen om dammar (World Commission on Dams), tas upp i två motioner. Också tidigare, i betänkande 2003/04:UU12 våren 2004, har utskottet behandlat motionsförslag som rör dessa slutsatser i rapporten *Dams and Development – A New Framework for Decision Making*.

Sverige har genom Sida lämnat stöd till arbetet i World Commission on Dams. Nu bidrar Sverige också till ett projekt inom FN:s utvecklingsorgan Unep som syftar till att genom dialog mellan berörda parter främja genomförande av slutsatserna från World Commission on Dams på nationell, regional och global nivå. Detta projekt, Dams and Development Project, skall bidra till att förbättra beslutsfattande, planering och styrning rörande dammar och alternativ till dessa. Detta skall ske utifrån bl.a. slutsatserna från World Commission on Dams och genom att man främjar dialog mellan många olika intressenter på nationell, regional och global nivå och genom vägledning till stöd för beslutsfattare.

I Sverige färdigställdes hösten 2005 en rapport, Framtidens dammar, som innehåller rekommendationer om hur svenska aktörer bör tillämpa slutsatserna från World Commission on Dams. Syftet är att de vatteninfrastrukturprojekt som svenska aktörer medverkar i skall vara ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbara.

De svenska rekommendationerna har tagits fram genom en dialogprocess mellan representanter för svenska företag, myndigheter, frivilligorganisationer, finansärer, forskningsorgan och företrädare för samerna. Initiativet till dialogen kom från Världsnaturfonden (WWF) och Svenska Naturskyddsföreningen. Swedish Water House, som administreras av SIWI, höll i genomförandet. Utskottet välkomnar att de svenska rekommendationerna tagits fram och hoppas att dessa kan tjäna som inspirationskälla för liknande processer i andra länder.

Världsnaturfonden har gjort en bedömning av vad som skett under de fem år som förflutit sedan World Commission on Dams presenterade sina slutsatser. I rapporten *To dam or not to dam? Five years on from the World Commission on Dams*, som publicerades i november 2005, beskriver Världsnaturfonden sex fall där regeringar och dammbyggare har misslyckats i sitt agerande.

Men Världsnaturfonden menar också att dess rapport visar att det finns positiva tecken på förändringar av beslutsprocesser rörande dammar, även om det inte är frågan om lika långtgående förändringar som de som förespråkades av World Commission on Dams.

Generellt sett anser Världsnaturfonden att slutsatserna från World Commission on Dams är lika viktiga i dag som de var för fem år sedan när det gäller att minska de sociala och miljömässiga skador som orsakas av dammar. Tillämpning av rekommendationerna, och med anpassning till situationen i det enskilda landet, kommer att resultera i bättre beslutsfattande och projekt som får färre negativa effekter.

När det gäller motionsförslaget om att *EKN skall åläggas att offentliggöra uppgifter om vilka projekt som beviljas stöd* av myndigheten konstaterar utskottet att detta sker redan i dag, se länken <http://www.ekn.se/templates/ListPage.aspx?id=1243>. Där återfinns uppgifter om vilka affärer EKN garanterat och där garantibeloppet uppgår till 10 miljoner kronor eller mer.

Utskottet konstaterar att EKN sedan den 1 juli 2004 har en miljöpolicy för sin garantigivning. I syfte att motverka negativa konsekvenser för miljön gör EKN en miljögranskning enligt särskilda riktlinjer för exportprojekt med risk för negativ miljöpåverkan. Riktlinjerna bygger på en rekommendation från OECD om gemensamma förhållningssätt avseende miljöhänsyn vid statsstödda exportkrediter.

EKN avslår en garantiansökan om myndigheten inte får erforderlig information om och analys av miljökonsekvenser, om granskningen visar på starkt negativa miljökonsekvenser eller om miljökonsekvenser påverkar risken i affären så att den blir oacceptabel. EKN förutsätter i sin garantigivning att miljölagstiftningen i importlandet följs. Internationella miljöstandarder skall tillämpas när dessa är striktare än världlandets egna

miljöstandarder. En förutsättning för att ett annat garantiinstitut skall erhålla återförsäkring från EKN är att huvudförsäkraren tillämpar en miljöpolicy som ligger i linje med överenskommelsen inom OECD om miljöhänsyn i statsstödda exportkrediter.

För projekt där risken för negativ miljöpåverkan är påtaglig, skall tillhörande miljökonsekvensbeskrivning eller en sammanfattning av denna offentliggöras av EKN under 30 dagar innan garantiförbindelse utfärdas. I fråga om övriga projekt anmodar EKN den som söker garanti att genom projektägare och myndigheter i köparländer få till stånd offentliggörande av information om miljökonsekvenserna av planerade projekt. Inom ramen för de övergripande målen för verksamheten eftersträvar EKN att lämna garantier för miljöförbättrande export. EKN lämnar årligen en samlad miljörapport som en del av sin årsredovisning. I denna ingår utförlig information om miljöfrågor i garanterade affärer som miljögranskats.

Miljöpolicyen och riktlinjerna för miljögranskning kan läsas på EKN:s hemsida. En översyn av miljöpolicyen och riktlinjerna är inplanerad till 2006.

I detta sammanhang kan nämnas att de OECD-länder, däribland Sverige, som samarbetar kring riktlinjer avseende offentligt stödda exportkrediter har kommit överens om särskilda finansiella villkor för projekt rörande förnybar energi och vatten. Syftet är att främja förnybar energi och tillgång till säkert dricksvatten, vilket ligger i linje med åtagandena vid världstoppmötet i Johannesburg om hållbar utveckling och millenniemålen. De särskilda villkoren, som tillämpas av EKN, gäller från den 1 juli 2005 och under en tvåårig försöksperiod.

Genom de särskilda villkoren kan kredittiden förlängas till 15 år. Enligt OECD leder detta till ökad ekonomisk och finansiell livskraft i sådana projekt och till att marknaden vidgas och intresset för förnybar energi ökar i utvecklingsländer. De energikällor som omfattas av överenskommelsen är bl.a. vindkraft, geotermisk energi, tidvattensenergi, vågkraft, solenergi och bioenergi. De vattenprojekt som omfattas av överenskommelsen avser anskaffande av hushållsvatten och reningsverk.

I en motion lämnas förslag rörande *Världsbankens och IMF:s agerande i vattenfrågor*. I regeringens senaste skrivelse (skr. 2004/05:54) till riksdagen om verksamheten i IMF, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna, som avlämnades den 20 januari 2005, slogs fast att brister i tillgång på bl.a. vatten, sanitet och vägar fungerar som hinder mot ökad tillväxt i många fattiga länder. Enligt skrivelsen tyder erfarenheterna på att privata investerare inte är så intresserade av att satsa på infrastruktur som Världsbanken tidigare antagit.

Världsbanken antog 2003 en handlingsplan för infrastruktur. Den innebär en intensifiering av bankens verksamhet på området. Genomförandet av planen har enligt regeringens skrivelse varit framgångsrikt. Där framgår att Sverige välkomnar denna utveckling, med förbehållet att bankens förnyade engagemang för infrastruktur inte får ske på bekostnad av andra centrala områden. Vidare måste behovet av långsiktigt underhåll av infrastruktur och kostnadstäckning uppmärksammas i verksamheten. Därtill skall satsningarna ha en klar koppling till fattigdomsminskning. Sverige har dessutom betonat att banken även i fortsättningen skall säkerställa att de miljömässiga, sociala och finansiella kvalitetskraven uppfylls. Detta är i synnerhet viktigt eftersom projekten ofta samfinansieras, vilket innebär att banken i praktiken sätter standarden för andra aktörer.

Tillgång till vatten som en mänsklig rättighet tas upp i en motion. Frågan behandlades av utskottet i betänkande 2003/04:UU12. Utskottet erinrade där om att i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter erkänns ”rätten för envar att för sig och sin familj åtnjuta en tillfredsställande levnadsstandard, däribland att få tillräckligt med mat”. FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter fastslår att rätten till mat innebär att det skall finnas tillräcklig och lämplig mat. Tillgången till dricksvatten tolkas som en del av rätten till mat. De 145 länder som har ratificerat den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är således skyldiga att garantera tillgång till dricksvatten för befolkningen på ett rättvist och icke-diskriminerande sätt.

Frågan om ett tilläggsprotokoll till FN:s konvention om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna togs nyligen upp av utskottet i betänkande 2005/06:UU15. Ett protokoll skulle möjliggöra för individer att klaga på sin stat för att den inte skyddar individens ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Utskottet redovisade att Sverige deltar i verksamheten i en arbetsgrupp under FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna som har till uppdrag att överväga förslag till ett tilläggsprotokoll till konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Sverige verkar för att konventionsrättigheterna på ett mer effektivt sätt skall få genomslag i övriga delar av FN-systemet. I betänkande UU15 framhöll utskottet att det kan vara värt att uppmärksamma också andra möjligheter att främja konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna än enbart genom skapande av ett tilläggsprotokoll enligt ovan.

Utskottet konstaterar att FN:s livsmedelsorgan FAO i november 2004 antog frivilliga riktlinjer om rätten till mat, *Right to Food Guidelines*. Syftet är att nå bl.a. millenniemålen och att riktlinjerna skall utgöra ett hjälpmedel för staternas ansträngningar att förverkliga rätten till adekvat mat inom ramen för nationell livsmedelssäkerhet.

I riktlinjerna finns en närmare definition av vad som avses med mat och där behandlas också en rad viktiga principer rörande mänskliga rättigheter, däribland jämlikhet och icke-diskriminering, deltagande, ansvarstagande (*accountability*), och det slås fast att alla mänskliga rättigheter är universella, odelbara och sammanhänger med och är beroende av varandra och tillika ömsesidigt förstärkande. Utskottet konstaterar att FAO:s *Right to Food Guidelines* innefattar frågor om vatten och sanitet.

Frågan om *virtuellt vatten*, vilken behandlas i en motion, röner ökad uppmärksamhet bl.a. inom vattenforskningen. Förslag som rör virtuellt vatten finns med bland policyrekommendationerna i rapporten *Let it Reign: The New Water Paradigm for Global Food Security*, som utarbetats på uppdrag av Sida som underlag för FN:s kommitté för hållbar utveckling. Bland de forskningsorgan som deltagit i arbetet med rapporten kan nämnas SIWI. Såväl SIWI som Stockholm Environment Institute (SEI) bedriver forskning om virtuellt vatten.

World Water Council, som bl.a. arrangerat den tidigare nämnda konferensen Fourth World Water Forum, beskriver virtuellt vatten som den mängd vatten som finns innesluten (*embedded*) i livsmedel eller andra produkter som behövs för dess produktion. För att exempelvis producera ett kilo vete behövs ca 1 000 liter vatten, dvs. det virtuella vattnet i detta kilo vete uppgår till 1 000 liter. Till kött krävs mellan fem och tio gånger så mycket vatten.

Genom handeln med livsmedel sker ett virtuellt flöde av vatten från producerande och exporterande länder till länder som importerar och konsumerar dessa produkter. För en nation med vattenbrist kan det vara bättre att importera produkter som kräver stora mängder vatten vid framställningen än att framställa dessa i det egna landet. På så vis minskar pressen på de knappa vattenresurserna och vattnet blir tillgängligt för andra ändamål. På global nivå, menar World Water Council, har handel med virtuellt vatten geopolitiska följder: det medför ömsesidigt beroende mellan länder. Sådan handel kan därför antingen anses stimulera samarbete och fred eller bidra till potentiella konflikter.

Fördelar respektive nackdelar med handel med virtuellt vatten redovisas i rapporten *Let it Reign*. Där beskrivs också den ökade pressen på vattenresurserna i många länder liksom svårigheterna att via inhemsk produktion svara upp mot landets livsmedelsbehov, vilket på många håll förstärks av befolkningsökningen. I exempelvis Mellanöstern, där vattentillgången normalt sett är extremt knapp, är man i stor utsträckning beroende av matimport.

Handel med mat, slår rapporten fast, är bokstavligen också handel med vatten. Den internationella livsmedelshandeln kan, menar författarna till rapporten *Let it Reign*, likställas med flöden av virtuellt vatten.

Policyrekommendationerna om vattenförvaltning i den nämnda rapporten innebär att alla länder skall ta fram strategier för livsmedels- och närings-säkerhet. Dessa strategier skall kopplas till integrerad vattenresursförvaltning samt planering och genomförande av vattneffektivitet och fattigdomsstrategier. Därvid skall man också ta hänsyn till möjligheter och konsekvenser av handel med livsmedel, dvs. handel med virtuellt vatten. Exempelvis bör uppskattningar göras av import och export av virtuellt vatten. Likaså bör det, enligt forskarrapporten, undersökas hur handelsreglerna påverkar handeln med jordbruksprodukter och därmed virtuellt vatten, och, som till följd av detta, vattenresurser och ekosystem.

Enligt vad utskottet erfarit från Regeringskansliet är kunskaperna bristfälliga om varifrån importerat virtuellt vatten kommer. Någon statistik om detta tas inte heller fram av Statistiska centralbyrån. Utskottet konstaterar dock, som nämnts, att frågor om virtuellt vatten uppmärksammas bl.a. inom forskningen.

Utskottet noterar att WWC, World Water Council, vars verksamhet tas upp i en motion, har ett särskilt program om virtuellt vatten. Syftet med programmet är bl.a. att öka medvetandet om att handel med virtuellt vatten kan utgöra ett effektivt sätt att minska åtgången av vatten och att göra detta till en del av regeringarnas vatten-, livsmedels- och miljöpolitik. Enligt uppgift från Regeringskansliet bidrar Sverige inte ekonomiskt till verksamheten i WWC.

Med vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2004/05:U238 (mp) yrkandena 1–3 och 6–13, U5 (mp) yrkande 5, U249 (v) yrkandena 18 och 19 samt U267 (c) yrkandena 5 och 6.

Frågor om klimat och energi m.m.

Motioner

Moderaterna förespråkar i partimotion U289 yrkande 32 energieffektivisering som medför minskade utsläpp av föroreningar och växthusgaser i förhållande till dagens nivå. Enligt kommittémotion U255 yrkande 11 anser partiet att Sverige bör verka för att EU fördjupar sitt strategiska partnerskap med Indien och Kina med fokus på energifrågorna. I yrkande 26 föreslås att Sverige och EU bör främja tillkomsten av gemensamma energiöverenskommelser med Kina respektive Indien för att därigenom ge stöd till en långsiktig och miljömässigt uthållig energianvändning.

Kristdemokraterna förespråkar i kommittémotion U378 yrkande 18 utvecklande av innovativa vägar för att effektivisera energianvändningen. I partimotion U379 yrkande 5 understryks att regeringen inom EU skall verka för att unionen uppfyller sina åtaganden enligt Kyotoprotokollet.

Centerpartiet anser enligt partimotion *U267 yrkande 3* att Sverige bör vara ett föregångsland i EU:s klimatarbete. I *yrkande 9* framhåller partiet att det är hög tid att bryta oljeberoendet och att Sverige aktivt bör arbeta för att alternativ förnybar energiförsörjning förs upp på EU:s och FN:s dagordningar.

I kommittémotion *2004/05:T395 yrkande 2* begär Centerpartiet att regeringen skall agera kraftfullt för att påverka Ryssland mot att i högre grad samarbeta inom Helcom. I *yrkande 3* förespråkas en Östersjöregering och en särskild miljödombud för Östersjön.

I motion *2004/05:U260 (mp) yrkande 2* förordas att regeringen och världssamfundet skall förmå USA att ratificera Kyotoavtalet.

I motion *U331 (mp) yrkandena 1–3* förespråkas att Sverige i EU skall driva att unionen inför klimattullar avseende länder som inte ratificerar Kyotoprotokollet och att Sverige skall verka för att frågan om rätt till klimattullar tas upp i Kyotoförhandlingarna. I motionen föreslås också att en utredning får i uppdrag att redovisa hur en gränsjusterad koldioxidskatt skulle kunna vara utformad.

Utskottets överväganden

I flera motioner behandlas frågor om *klimatförändringarna och Kyotoprotokollet*.

Klimatförändringarna utgör ett allvarligt och långsiktigt hot som kan komma att påverka alla delar av jorden. Ingen annan miljöfråga påverkar på ett så genomgripande sätt alla delar av samhället. För att ta itu med klimatförändringarna krävs största möjliga samarbete och deltagande från världens länder. Detta faktum, som understryks av utskottet, slogs fast av FN:s världstoppmöte i september 2005. Där betonades att FN:s medlemsländer måste svara upp mot alla åtaganden som man gjort genom FN:s ramkonvention om klimatförändringar och andra internationella överenskommelser, inklusive, för många av deltagarna, Kyotoprotokollet.

Utskottet anser att det långsiktiga samarbetet måste stärkas när det gäller åtgärder mot klimatförändring och för utveckling av ren energi. Här finns utrymme för såväl bilaterala som regionala och multilaterala initiativ.

Regeringen har i mars 2006 till riksdagen överlämnat proposition 2005/06: 172 Nationell klimatpolitik i global samverkan. Där konstateras att klimatförändringarna räknas till de största utmaningar som världen står inför. Det krävs kraftfulla insatser för att minska dagens utsläpp och för att begränsa framtida utsläppsökningar. Samtidigt behövs anpassningsåtgärder för att möta redan pågående klimatförändringar. I arbetet med att begränsa utsläp-

pen är kostnadseffektiva åtgärder en viktig utgångspunkt. Den nämnda propositionen kommer under våren att behandlas av riksdagens miljö- och jordbruksutskott varefter beslut fattas i kammaren.

De internationella instrument som finns för att begränsa klimatförändringar är FN:s ramkonvention om klimatförändringar och det tillhörande Kyoto-protokollet. Klimatkonventionen trädde i kraft 1994. Dess övergripande mål är att stabilisera halten av växthusgaser i atmosfären på en nivå som förhindrar farlig mänsklig inverkan på klimatsystemet. En sådan nivå bör nås inom en tidsram som tillåter ekosystemen att anpassa sig, som inte hotar livsmedelsproduktionen och som möjliggör att den ekonomiska utvecklingen kan fortsätta på ett hållbart sätt. I en bilaga till Kyoto-protokollet finns konkreta och bindande åtaganden om utsläppsbegränsningar för vissa av klimatkonventionens parter.

Kyotoprotokollet trädde i kraft den 16 februari 2005. Att Ryssland hade ratificerat protokollet några månader tidigare var av avgörande betydelse för att detta skulle kunna ske. Utrikesutskottet har i betänkande 2003/04: UU12 redogjort för de svenska insatser som gjorts för att påverka Ryssland att ratificera Kyoto-protokollet.

I en motion understryks att *USA måste förmås att ratificera Kyoto-protokollet.*

Om det internationella klimatarbetet skall bli framgångsrikt krävs USA:s aktiva medverkan. Utskottet delar denna bedömning som görs av regeringen i proposition 2005/06:172. USA står ensamt för ungefär 23 % av världens utsläpp och har de högsta utsläppen per person. I propositionen anför regeringen:

Om inte USA tar sitt ansvar i klimatfrågan och på allvar börjar minska sina utsläpp kommer det att vara omöjligt att nå de totala utsläppsminskningar som krävs. Dessutom är USA:s medverkan en förutsättning för en bred internationell anslutning till det internationella multilaterala klimatarbetet. Utan USA:s deltagande torde det bli mycket svårt att enas om ett bredare deltagande av utvecklingsländer som är villiga att acceptera någon form av fördjupade åtaganden. Till detta skall läggas ekonomiska och handelspolitiska aspekter. Åtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser är förenade med kostnader, åtminstone initialt. Om ett industriland inte tar på sig kostnaden för klimatåtgärder kan det ge konkurrensfördelar för delar av dess industri. USA:s medverkan som medfinansör av de fonder som skall underlätta för utvecklingsländernas klimatarbete och eventuella nya åtaganden i en framtida internationell klimatregim behövs också.

Den nuvarande amerikanska administrationen aviserade 2001 att USA inte skulle delta i Kyoto-protokollet. Regeringen anser att utgångspunkten fram till utgången av Kyoto-protokollets första åtagandeperiod (2008–2012) ändå bör vara att USA deltar fullt ut vid genomförandet av klimatkon-

ventionen, vilken landet har ratificerat. Dessutom bör USA delta i diskussionerna om det internationella system som skall ta vid efter att Kyotoavtalets första åtagandeperiod är slut, dvs. efter 2012.

Enligt regeringens bedömning finns i dag tecken på att USA kan vara redo att engagera sig i en sådan diskussion. Bland annat beskrev G 8-länderna, där USA ingår, vid sitt toppmöte i juli 2005 i en deklARATION allvaret i klimatsituationen och förband sig att verka för en förhandling om framtidens klimatregim inom ramen för klimatkonventionen. I deklARATIONEN underströks också att det krävs åtgärder för att motverka förändringarna. I proposition 172 påpekas vidare att USA under 2005 inlett samarbete med några länder i Asien och StillaHavsregionen kring teknologiutveckling för att minska utsläppen av växthusgaser. Ytterligare tecken på förändringar av den amerikanska attityden till internationella åtaganden mot klimatförändringarna är att intresset för och agerandet kring dessa frågor ökat både i kongressen och i amerikanska delstater.

Utan att föregripa miljö- och jordbruksutskottets pågående behandling av proposition 172 vill utrikesutskottet här uttrycka sitt stöd för regeringens uppfattning i propositionen om att Sverige och EU även i fortsättningen måste försöka att påverka USA:s inställning till klimatfrågan samt till det internationella och multilaterala klimatarbetet. Regeringen anser att detta klimatarbete liksom hittills bör ske i förhandlingar under FN:s klimatkonvention och i andra internationella sammanhang och processer som kan ha betydelse för klimatfrågans hantering. Sådana forum är exempelvis Arktiska rådet, OECD, Unep, WTO, FN:s generalförsamling och den transatlantiska dialogen.

Som framgått föreslås i en motion *införande av klimattullar och koldioxidskatt*.

Utskottet konstaterar att Sverige på det handelspolitiska området driver en uttalat frihandelsvänlig linje. Utskottet noterar att frågan om tullar och miljö tas upp i proposition 2005/06:172 Nationell klimatpolitik i global samverkan som för närvarande behandlas av miljö- och jordbruksutskottet. I propositionen förespråkas avskaffande av tullar och icke-tariffiära handels hinder för miljövaror och tjänster, något som Sverige och EU driver inom WTO. I propositionen anges att Sverige förespråkar en ömsesidigt stödjande handels- och miljöpolitik och verkar för att den allmänna liberaliseringen av handeln skall kopplas till minskad miljöbelastning.

Vad gäller motionsförslaget om koldioxidskatt konstaterar utskottet att motsvarande förslag tidigare avslagits av riksdagen efter förslag från skatteutskottet i betänkande 2003/04:SkU24.

I motionsförslag begärs att *Sverige skall vara ett föregångsland inom EU när det gäller klimatarbete* och där också *verka för att unionen uppfyller sina åtaganden*.

Utskottet vill här hänvisa till vad regeringen anger i proposition 2005/06:172 om att Sverige har valt att föra en ambitiös klimatpolitik som syftar till nationella utsläpps begränsande åtgärder i kombination med ett internationellt engagemang samt satsning på utvecklingen av Kyotoprotokollets alla delar. Ett uttryck för Sveriges ambitioner är det nationella delmålet om att minska utsläppen med 4 % till perioden 2008–2012 i förhållande till 1990 samt miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan som anger en långsiktig ambition att ytterligare begränsa utsläppen. En sammanhållen klimat- och energipolitik bör utvecklas. Förutsättningar bör skapas för att bryta Sveriges beroende av fossila bränslen för transporter och uppvärmning till 2020.

Utskottet konstaterar att klimatfrågan utgör en integrerad del i regeringens övergripande politik för miljödriven tillväxt och en rättvis och hållbar global utveckling. I proposition 172 slås fast att kraftfulla nationella åtgärder och en aktiv medverkan i det globala klimatsamarbetet är insatser som kompletterar och ömsesidigt förstärker varandra. Utskottet finner att propositionens rubrik – Nationell klimatpolitik i global samverkan – ger uttryck för detta.

Regeringen anser att Sverige även i fortsättningen skall behålla sin ledande roll i klimatarbetet med att minska de nationella utsläppen och lägga grunden för en långsiktigt hållbar omställning av energisystemet. En av utgångspunkterna i den svenska klimatstrategin är att Sverige skall vara ett föredöme genom att visa att det är möjligt att förena en offensiv klimatpolitik med en god ekonomisk tillväxt.

I proposition 172 understryker regeringen EU:s avgörande betydelse för Kyotoprotokollets ikraftträdande och förverkligande. Där slås fast att Sverige inom EU kommer att verka för att unionen förmår axla en internationellt ledande roll i det fortsatta klimatarbetet.

Regeringen konstaterar att det är av största betydelse att EU når sitt gemensamma åtagande enligt Kyotoprotokollet. Att EU framgångsrikt genomför Kyotoprotokollet och visar att detta kan ske på ett kostnadseffektivt och för samhällsutvecklingen gynnsamt sätt är väsentligt för EU:s trovärdighet och möjlighet att vinna global uppslutning bakom en fortsättning av det internationella klimatarbetet efter 2012.

Genomförandet av utsläppshandeln kommer att fylla en viktig roll i EU:s ansträngningar att minska sina utsläpp men är enligt regeringen otillräckligt. Sverige kommer därför att verka för att ytterligare åtgärder vidtas på gemenskapsnivå. Inte minst viktigt är att inom EU arbeta långsiktigt och

skapa drivkraften för att genomföra investeringar i energiproduktion och infrastruktur som gör det möjligt att på lång sikt, och även efter Kyotoprotokollets första åtagandeperiod, minska utsläppen ännu mer. Regeringen poängterar också att EU aktivt måste verka för teknologiutveckling och teknologiöverföring till utvecklingsländer och i det sammanhanget sträva efter ett konkret och storskaligt samarbete med utvecklingsländer som är betydelsefulla för klimatarbetet och länder som EU har särskilda relationer till.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det är viktigt att EU när det gäller klimatfrågan kan fungera som ett föredöme för världen i övrigt. För att detta skall kunna ske krävs också att EU lyckas sprida information om dels vad som sker inom unionen, dels vad EU gör internationellt i samarbete med andra länder.

Energifrågorna, som tas upp i flera motioner, har stor aktualitet.

Förutom hoten från klimatförändringarna har, inte minst på senare tid, bl.a. situationen på olje- och gasmarknaderna med bl.a. höga och instabila energipriser, ökat importberoende, växande global energiefterfrågan och långsamma framsteg när det gäller energieffektivitet rönt uppmärksamhet.

Bland annat mot denna bakgrund behandlade Europeiska rådet frågan om en energipolitik för Europa vid sitt möte den 23–24 mars 2006. I slutsatserna från toppmötet konstateras att det finns ett starkt samband mellan energipolitik, miljöpolitik, sysselsättning, regionalpolitik och transportpolitik. Dessutom får, enligt Europeiska rådet, utrikes- och utvecklingspolitiken allt större betydelse för att främja de energipolitiska målen tillsammans med andra länder.

Europeiska rådet fastslog att energipolitiken för Europa bör utvecklas för att bidra till att öka försörjningstryggheten, säkerställa konkurrenskraften och främja miljöhållbarheten. På det sistnämnda området bör unionen anta en handlingsplan för energieffektivitet med beaktande av att EU har en potential för energibesparing på 20 % senast till 2020. En sådan plan bör läggas fram under första halvåret 2006 för att antas senare under året. Europeiska rådet identifierade också flera andra åtgärder som måste vidtas, däribland att stärka utvecklingen i hela EU av förnybara energikällor, bl.a. genom prioritering av energifrågor i EU:s sjunde ramprogram för forskning. Europeiska rådet slog också fast att en EU-strategi på medellång och lång sikt skall utvecklas för att bekämpa klimatförändringar efter 2012 och för att de befintliga Kyotomålen skall nås.

Under de senaste åren har det inom EU antagits flera rättsakter i syfte att främja ökad energieffektivitet, bl.a. direktiv om byggnaders energiprestanda, kraftvärme, energitjänster och effektiv slutanvändning av energi.

Som framgått föreslås i en motion att EU skall bedriva *energisamarbete med Kina och Indien*.

EU och Asien har stärkt sitt samarbete på miljöområdet som ett resultat av samarbetet inom ASEM, Asia-Europe Meeting, ett forum för dialog och samarbete mellan EU och ett antal asiatiska länder. Asia-Europe Environment Forum, som utgör en plattform för att främja samarbete mellan civila samhällen i Asien och Europa inom miljö och hållbar utveckling, anordnade 2004 ett seminarium i Stockholm på temat "Technology Partnerships for Renewables toward Energy Security". Vid ASEM:s utrikesministermöte i Kyoto 2005 diskuterades bl.a. hållbar utveckling, inklusive energi-frågor. Sveriges utrikesminister lyfte fram behovet av samverkan på energiområdet. Japan och Sverige initierade därvid ett ASEM-projekt om gemensamt agerande på global nivå kring miljöproblem.

Inom ramen för Kyotoprotokollets flexibla mekanismer bidrar Sverige för närvarande till insatser i Indien och andra länder. Genom de flexibla mekanismerna, som bl.a. innefattar handel med tilldelade utsläppsenheter, kan parterna till Kyotoprotokollet genomföra utsläppsminskningar eller utsläppsbegränsningar inom det egna landet eller i andra länder. I samarbetet med Indien genomförs bl.a. med svenska medel projekt som innebär att fossil-baserad elproduktion ersätts med biobränsleel. Detta har lett till att elproduktionen ökat och blivit mer effektiv samtidigt som koldioxidutsläppen minskat.

Utskottet vill i sammanhanget erinra om att ett av de områden som särskilt lyfts fram i Sveriges utvecklingssamarbete 2006 avser en miljömässigt hållbar utveckling. Hållbar energi och klimatfrågan hör till de prioriterade insatsområdena, vilket utskottet redovisat i ett tidigare avsnitt i betänkandet.

I den överenskommelse om EU:s utvecklingspolitik som träffades i december 2005 mellan kommissionen, rådet och Europaparlamentet sägs i fråga om klimatförändringarna att gemenskapen avser att i nära samarbete med medlemsstaterna inrikta sina ansträngningar på genomförandet av EU:s handlingsplan mot klimatförändring i samband med utvecklingssamarbete. Stödet till de minst utvecklade länderna och till små östater bland utvecklingsländerna kommer att inriktas på anpassning till de negativa effekterna av klimatförändringen.

Här kan också nämnas att det inom EU:s ramprogram Intelligent energi Europa (2003–2006), delprogrammet Coopener, bedrivs energisamarbete med utvecklingsländer.

I en motion behandlas *Rysslands deltagande i arbetet inom Helcom*, Helsingforskommissionen, som verkar för att skydda den marina miljön i Östersjön från alla typer av föroreningar. Förutom Ryssland och Sverige deltar Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Polen och Tyskland i samarbetet.

Enligt vad utskottet erfarit från Regeringskansliet arbetar Ryssland aktivt inom Helcom och är angeläget att, i de forum som ligger utanför EU-samarbetet, kunna påverka situationen för Östersjön. Vad gäller frågan om klassning av Östersjön som särskilt känsligt område inom ramen för samarbetet inom IMO, International Maritime Organization, intar Ryssland den principiella hållningen att man inte vill ansluta sig till bindande regler. Detta innebär enligt Regeringskansliet inte att Ryssland i sak motsätter sig de regler som kan komma att utarbetas av IMO. Däremot förbehåller sig Ryssland rätten att ta ställning från fall till fall i fråga om de regler som kan komma att utarbetas. Ett viktigt skäl till den ryska inställningen är oro för att regler i alltför hög grad skall påverka exporten av gas och olja. Från svensk sida arbetar regeringen aktivt för att i största möjliga utsträckning involvera Ryssland i Östersjösamarbetet och samarbetet inom IMO.

Vad gäller motionen om en särskild *Östersjödomstol* avvisar utskottet förslaget med hänvisning till sin avstyrkan tidigare i betänkandet till förslag om att inrätta en särskild internationell miljödomstol. Utskottet avstyrker också förslaget om att inrätta en *Östersjöregering*.

Med vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2004/05:U260 (mp) yrkande 2, 2004/05:T395 (c) yrkandena 2 och 3, U255 (m) yrkandena 11 och 26, U267 (c) yrkandena 3 och 9, U289 (m) yrkande 32, U331 (mp) yrkandena 1–3, U378 (kd) yrkande 18 samt U379 (kd) yrkande 5.

Övriga frågor

Utöver de yrkanden som behandlats tidigare i detta betänkande finns motionsvis framförda förslag rörande bl.a. frågor om klimat, vatten, trafikplanering och miljöforskning. I många fall är dessa yrkanden identiska eller i hög grad överensstämmande med sådana som utskottet behandlat under något av de senaste riksmötena.

Utskottet har vid en genomgång av yrkandena i följande tabell funnit att de förslag som framförs inte kan vara aktuella för något riksdagens tillkännagivande, varför de avstyrks. Mot bakgrund av det ovan anförda och utskottets övriga överväganden avstyrker utskottet motionerna

2004/05:U22 (fp) yrkande 7

2004/05:U215 (kd) yrkande 2

2004/05:U219 (c) yrkande 10

2004/05:U238 (mp) yrkandena 4 och 5

2004/05:U285 (s)

2004/05:U311 (kd) yrkandena 19 och 23

2005/06:U243 (c) yrkande 2

2005/06:U249 (v) yrkandena 14–17

2005/06:U323 (s)

2005/06:U350 (kd) yrkande 6

2005/06:U361 (s)

2005/06:U378 (kd) yrkandena 1, 3, 8, 9, 13, 17 och 19–21

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Mål och inriktning m.m., allmänt, punkt 1 (m, fp, c)

av Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Göran Lindblad (m), Agne Hansson (c), Ewa Björling (m), Gabriel Romanus (fp) och Nina Lundström (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:U219 yrkande 12 och 2005/06:U255 yrkandena 18, 25 och 27 samt avslår motionerna 2004/05:U254 yrkande 16, 2005/06:U349 yrkande 6, 2005/06:U371 yrkande 19, 2005/06:U378 yrkandena 2, 4, 7 och 10 samt 2005/06:N385 yrkande 8.

Ställningstagande

Världen står inför en förändrad hotbild. I stället för en militär upptrappning mellan öst och väst förekommer nya former av hot såsom internationell terrorism, risker för global sjukdomsspridning, naturkatastrofer och konflikter kring sinande naturresurser. Redan i dag noteras stora kostnader i människoliv och ekonomiska termer till följd av sådana hot.

Sannolikt kommer klimatförändringarna att leda till ännu högre kostnader i framtiden. Men dessa kostnader kan reduceras kraftigt om regeringarna vidtar rätt förebyggande åtgärder, i stället för att söka minska effekterna i efterhand. Regeringen bör mer kraftfullt agera på det internationella planet för att rikta ökad uppmärksamhet mot miljöpolitiska åtgärder i syfte att förebygga klimatförändringar som i sin tur orsakar naturkatastrofer.

Den starka ekonomiska tillväxten i stora och folkrika länder som Indien och Kina har medfört förbättrad levnadsstandard och stärkt köpkraft för befolkningen där. Samtidigt har trycket på världens naturresurser ökat. Energiförbrukningen är stort redan i dag och väntas öka ytterligare. Det är en stor utmaning att främja energieffektivitet så att utsläppen av föroreningar och växthusgaser kan minskas från dagens nivå.

Miljöförstöringen i länder som Kina har i dag en enorm omfattning. Redan i dag är effekterna på ekonomin stora till följd av åtgärder för att undanröja akuta, svårartade och omfattande miljöskador. Effekterna av miljöförstöringen på befolkningens hälsa är betydande och väntas öka ytterligare. Här kan nämnas att samtliga personer i Kina som drabbats av fågelinfluensa visat sig ha defekter på immunsystemet, orsakade av miljöförstöringar. Detta uppgav läkaren Lily Feng som deltagit i undersökningen av samtliga dessa individer och som redogjorde för sina slutsatser vid en konferens i Hongkong i december 2005.

De långsiktiga effekterna av miljöförstöringen väntas bli omfattande, såväl i ekonomiska som i andra termer. Risken är överhängande att detta även påverkar världsekonomin.

Ett positivt tecken är att medvetenheten hos bl.a. Kinas ledare om den globala påverkan på miljön ser ut att ha ökat. Detta kan till stor del tillskrivas landets medlemskap i WTO. Även rön och ställningstaganden från viktiga FN-konferenser om miljön börjar ge effekt på kinesiskt agerande.

Genom ökad samordning mellan EU:s medlemsländer kan unionen bli en starkare aktör i fortsatta förhandlingar om globala miljöproblem med länder som Kina, Indien och USA. Sverige bör vidare vara pådrivande i EU för ett djupare samarbete i miljöfrågor när det gäller energi, vetenskap och teknik med länder som Indien och Japan.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motionerna 2004/05:U219 (c) yrkande 12 och 2005/06:U255 (m) yrkandena 18, 25 och 27.

2. Mål och inriktning m.m., allmänt, punkt 1 (v) av Alice Åström (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:N385 yrkande 8 och avslår motionerna 2004/05:U219 yrkande 12, 2004/05:U254 yrkande 16, 2005/06:U255 yrkandena 18, 25 och 27, 2005/06:U349 yrkande 6, 2005/06:U371 yrkande 19 och 2005/06:U378 yrkandena 2, 4, 7 och 10.

Ställningstagande

Det finns i dag över 200 multilaterala miljökonventioner och avtal. Cirka 30 av dessa innehåller föreskrifter om handelsåtgärder. Det är därför inte märkligt om det uppstår konflikter mellan WTO-regelverket och alla dessa

miljöavtal. Vissa åtgärder som förespråkas i ett avtal kanske är förbjudna i ett annat eller tvärtom. Det finns även en konflikt om vem som har makt att bestämma vilken tolkning som skall gälla.

Ofta hävdas att de olika regelverken skall vara ”ömsesidigt stödjande”. Problemet är att ingen vet vad det betyder i praktiken. Det behövs antagligen en helt annan strategi om man vill att miljökonventionernas mål skall genomföras. Det kan handla om att reformera WTO utifrån ett miljöperspektiv eller att samordna de olika miljökonventionerna för att på så sätt göra dem mer slagkraftiga. Ett intressant alternativ är att föra tvister mellan WTO och miljökonventionerna till Internationella domstolen i Haag.

Regeringen bör i internationella sammanhang ta initiativ till en diskussion om hur tvistlösning mellan WTO och miljökonventionerna skall hanteras och till att det utreds om Internationella domstolen i Haag kan vara ett lämpligt forum för att lösa sådana tvister.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2005/06: N385 (v) yrkande 8.

3. Mål och inriktning m.m., allmänt, punkt 1 (mp)

av Lotta Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:U254 yrkande 16 och 2005/06:U371 yrkande 19 och avslår motionerna 2004/05:U219 yrkande 12, 2005/06:U255 yrkandena 18, 25 och 27, 2005/06:U349 yrkande 6, 2005/06:U378 yrkandena 2, 4, 7 och 10 samt 2005/06:N385 yrkande 8.

Ställningstagande

Miljöpartiet menar att alla globala regelverk, inklusive multilaterala handelsregler, måste underordnas målen om biologisk mångfald och en jord i ekologisk balans.

Sverige bör genom EU driva att de internationella diskussionerna kring handel och miljö leder till att WTO klargör att handelsregelverket skall vara underordnat FN:s olika konventioner om miljö och andra multilaterala miljööverenskommelser. Av detta följer att WTO:s tvistlösningsmekanism inte skall kunna ha mandat att ta upp fall som rör miljööverenskommelser.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motionerna 2004/05:U254 (mp) yrkande 16 och 2005/06:U371 (mp) yrkande 19.

4. Säkerhetspolitiska aspekter, punkt 2 (m, c)

av Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Göran Lindblad (m), Agne Hansson (c) och Ewa Björling (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:U267 yrkandena 2, 8 och 10 samt avslår motionerna 2004/05:U219 yrkande 15, 2005/06:U276 yrkande 3 och 2005/06:U384 yrkandena 4 och 8.

Ställningstagande

Det finns redan i dag gott om exempel som visar hur miljöfrågor har legat bakom konflikter. Mycket talar också för att miljöhoten kommer att höra till de viktigaste konfliktorsakerna i framtiden. Genom att lösa miljöproblemen kan således uppkomsten av konflikter och våldshandlingar förhindras.

Klimatförändringarna är ett av dessa allvarliga miljöproblem. Fyra femtedelar av utsläppen av växthusgaser kommer från städer. Världens städer och inte minst megastäderna växer kraftigt. Megastäderna tar resurser långt utanför sina gränser och påverkar temperaturen på jorden. Det behövs en samlad global energistrategi som leder till minskade koldioxidutsläpp och stabilisering av jordens klimat.

För att komma till rätta med miljöproblemen, och de därtill kopplade säkerhetsrelaterade problemen, måste vi också hantera det stora problemet med fattigdomen. De två områdena är tätt sammankopplade – inte bara geografiskt. Det skulle onekligen vara ett kostsamt och kännbart projekt att komma till rätta med den snedfördelning av jordens resurser som bl.a. ligger bakom miljöförstörelsen och de därtill kopplade säkerhetspolitiska hoten. Folkrådet kan aldrig ensam åstadkomma några enorma förändringar eller förbättringar. Det är staterna som bär ansvaret för att det skrivna folkrättsliga ordet omsätts i konkret handling. Därför är det hög tid för världens nationer att ta sitt säkerhetspolitiska, ekonomiska och moraliska ansvar för dessa frågor. Sverige bör verka för att FN:s medlemsländer omsätter det skrivna folkrättsliga ordet i konkret handling då det gäller mellanstatliga konflikter kopplade till miljö, vatten och utsläpp.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2005/06:U267 (c) yrkandena 2, 8 och 10.

5. Internationell miljödomstol, punkt 3 (fp, kd, mp)

av Lotta Hedström (mp), Rosita Runegrund (kd), Gabriel Romanus (fp) och Nina Lundström (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:U311 yrkande 6, 2005/06:U4 yrkande 12, 2005/06:U371 yrkande 18, 2005/06:U378 yrkande 6 och 2005/06:MJ394 yrkande 5.

Ställningstagande

Sverige bör arbeta för inrättandet av en internationell miljödomstol. Genom att skapa en sådan domstol stärks miljöfrågornas ställning i internationella sammanhang och möjligheterna förbättras att genomföra och följa upp efterlevnaden av internationella överenskommelser och konventioner på miljöområdet. Genom att skapa ett forum där tvister om och brott mot internationella överenskommelser och konventioner kan behandlas så kommer fungerande sanktioner att kunna utvecklas.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motionerna 2004/05:U311 (kd) yrkande 6, 2005/06:U4 (fp) yrkande 12, 2005/06:U371 (mp) yrkande 18, 2005/06:U378 (kd) yrkande 6 och 2005/06:MJ394 (fp) yrkande 5.

6. Vissa frågor om internationella miljöorgan och genomförande, punkt 4 (m, c)

av Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Göran Lindblad (m), Agne Hansson (c) och Ewa Björling (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:U267 yrkande 11 och avslår motionerna 2005/06:U255 yrkande 24, 2005/06:U371 yrkande 17 och 2005/06:U378 yrkande 5.

Ställningstagande

Folkrätten är ett medel som står till vårt förfogande när det gäller att säkerställa internationell fred och säkerhet samt bidra till att minska lidandet under en pågående väpnad konflikt. Men folkrätten kan också lösa många av de mellanstatliga miljöproblem som ligger bakom de konflikter som hotar säkerheten.

Sedan 1970-talet har folkrätten försökt täcka in även miljöområdet. Det finns ett flertal konventioner som visar att man börjat ta frågor kring den naturliga miljön, vatten och utsläpp på allvar. Både under krig och i fred finns i dag reglering som syftar till att skydda och reglera användandet av den naturliga miljön. Ett av de centrala dokumenten inom detta område är Stockholmsdeklarationen som antogs 1972. En princip i denna deklaration lyder: ”Stater har, i överensstämmelse med FN:s stadga och folkrättens principer, den suveräna rättigheten att utnyttja sina egna naturtillgångar i enlighet med sin egen miljöpolitik och ansvaret för att tillse att verksamheter inom ramen för deras jurisdiktion eller kontroll icke förorsakar skada på andra länders miljö eller på områden utanför nationell jurisdiktion.”

Denna princip har prövats i flera fall i internationella domstolar och återupprepats i FN:s Riodeklaration om miljö och utveckling från 1992. Den har också legat bakom många bilaterala avtal, som reglerat mellanstatliga tvister inom miljöområdet. Inte minst har principen varit utgångspunkt för diverse olika miljöarbeten i FN:s regi, såsom United Nations Environment Programme (Unep).

Ett ledord i FN:s miljöarbete är hållbar utveckling. Innebörden är att staters utveckling och utvinningen av naturtillgångar måste vara hållbar. Detta innebär att den måste vara hållbar ur ett globalt perspektiv med avseende på kommande generationers förmåga att tillfredsställa sina behov. Här finns en grundläggande tanke om rättvis fördelning av jordens resurser. Dessa tankar om grundläggande rättvisa återspeglas också inom ett annat folkrättsligt område – de mänskliga rättigheterna. Flera av dessa konventioner, bl.a. konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, speglar kravet på att alla skall ha rätt till en tillfredsställande levnadsstandard, god hälsa, rent vatten och trygghet.

I dag finns alltså folkrättsliga instrument för att komma till rätta med många av de miljöproblem som ligger bakom konflikter och som hotar vår säkerhet.

Miljöfrågorna måste dock få en mycket mer framträdande roll i det internationella samarbetet. Sverige bör verka för att FN:s arbete för hållbar utveckling och miljö stärks.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2005/06:U267 (c) yrkande 11.

7. Vissa frågor om internationella miljöorgan och genomförande, punkt 4 (mp)

av Lotta Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:U371 yrkande 17 och avslår motionerna 2005/06:U255 yrkande 24, 2005/06:U267 yrkande 11 och 2005/06:U378 yrkande 5.

Ställningstagande

Ett av de viktigaste resultaten av FN:s miljötoppmöte i Stockholm 1972 blev att FN:s miljöprogram Unep (*United Nations Environment Programme*) bildades. Unep genomför ett omfattande och viktigt arbete. Sverige bör verka för att Unep uppgraderas till att bli en fullskalig världsmiljöorganisation med mandat till en verklig förändring och mandat för uppföljning och sanktion.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2005/06:U371 (mp) yrkande 17.

8. Globala miljöfrågor – vatten, punkt 5 (m, c)

av Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Göran Lindblad (m), Agne Hansson (c) och Ewa Björling (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:U267 yrkandena 5 och 6 samt avslår motionerna 2004/05:U238 yrkandena 1–3 och 6–13, 2005/06:U5 yrkande 5 och 2005/06:U249 yrkandena 18 och 19.

Ställningstagande

FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna omfattar även rätten till vatten. I artikel 25 ingår vatten i rätten till en tillfredsställande levnadsstandard, hälsa, välbefinnande och mat. I FN:s millenniemål ingår också vattenfrågan, formulerad i form av målet att halvera andelen av befolkningen som saknar tillgång till rent dricksvatten före 2015. Dåliga miljömässiga förhållanden påverkar särskilt hälsan för de fattiga i världen. Dåliga förhållanden för dricksvatten och sanitet är ofta orsakerna till epidemier som diarré, malaria och kolera.

Brist på vatten har en rad negativa effekter. Problemet kan jämföras med bristen på mat, hunger och bristen på pengar, fattigdom. Det finns ungefär lika många extremt fattiga människor i världen, dvs. de som lever på mindre än en dollar per dag, som det finns människor utan tillgång till rent vatten. I stor utsträckning handlar det om samma människor. Dessa människor behöver ekonomisk tillväxt. Tillgång på vatten är en förutsättning för tillväxt och utveckling, på flera olika sätt. Industrier är ofta beroende av stora mängder vatten. Bra vattenkvalitet är ofta ett kriterium för lokalisering av investeringar, vilket leder till tillväxt.

Den värsta fattigdomen i världen beror på undermålig livsmedelsproduktion. Eftersom tillgång till, och rätt användande av, vatten är nyckeln till ett effektivt jordbruk leder bristen på vatten till fattigdom. Det finns en stark, positiv koppling mellan investeringar i bevattning, fattigdomsminskning och livsmedelssäkerhet. God hälsa är också en förutsättning för tillväxt. Tillgången på rent vatten är avgörande när det gäller att förbättra hälsan i fattiga länder.

Bristen på vatten på många håll i världen gör att det behövs en samlad global ansträngning för att öka effektiviteten i vattenutnyttjandet. I Sveriges utvecklingssamarbete med fattiga länder bör frågan om människors tillgång till rent och säkert vatten föras upp på agendan. I det svenska utvecklingssamarbetet bör vattenprojekt få större tyngd.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2005/06: U267 (c) yrkandena 5 och 6.

9. Globala miljöfrågor – vatten, punkt 5 (v)

av Alice Åström (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:U249 yrkande 19 och avslår motionerna 2004/05:U238 yrkandena 1–3 och 6–13, 2005/06:U5 yrkande 5, 2005/06:U249 yrkande 18 och 2005/06:U267 yrkandena 5 och 6.

Ställningstagande

I regeringens senaste skrivelse med redovisning av verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna (skr. 2004/05:54) redovisas inga som helst åsikter eller ställningstaganden som berör vattenfrågorna. Detta måste anses märkligt med tanke på att vattenfrågor blivit ett allt större diskussionsämne under de senaste åren.

Regeringen bör i nästa års skrivelse om verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna redogöra för hur Sverige har agerat när det gäller vattenfrågor, exempelvis om privatiseringar och dammbyggen.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2005/06:U249 (v) yrkande 19.

10. Globala miljöfrågor – vatten, punkt 5 (mp)

av Lotta Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2004/05:U238 yrkandena 8–10 och avslår motionerna 2004/05:U238 yrkandena 1–3, 6, 7 och 11–13, 2005/06:U5 yrkande 5, 2005/06:U249 yrkandena 18 och 19 samt 2005/06:U267 yrkandena 5 och 6.

Ställningstagande

Sett ur ett fattigdoms- och rättviseperspektiv måste vatten betraktas som en global nyttighet. Detta leder till krav på internationella överväganden, ställningstaganden och avtal. Men samtidigt måste det lokala och den hushållsnära slutanvändarens perspektiv ha avgörande betydelse. Med en klok förening av dessa båda perspektiv kan vattenmängden på jorden mycket väl räcka för såväl dagens befolkning som för en framtida ännu större befolkning.

Miljöpartiet anser att tillgången till rent vatten skall vara en uttalad mänsklig rättighet och att Sverige bör verka för att detta fastställs i en specifik FN-konvention. Det finns också ökade folkliga krav på detta.

År 2002 fastställdes rätt till vatten som en s.k. ”fundamental rätt” inom ramen för den FN-konvention där vatten allmänt skall ses som en social och kulturell nytthet (konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, ESK-konventionen). Det innebär att tillräckligt, tillgängligt, säkert, rent och billigt vatten är en mänsklig rättighet för alla, och därmed inte primärt en ekonomisk nytthet. Denna fundamentala rätt har dock bara status som ”soft law”.

En bindande vattenrättskonvention bör utarbetas och innefatta följande huvuddrag:

1. **Definitioner** – Där slås fast att med ”tillgång till vatten” menas vatten av tillräcklig kvalitet och kvantitet samt distribution för individuell bruk och för att säkra dricksvatten, hygien, rengöring, lokalt jordbruk, avlopp samt flödande vattendrag.
2. **Vatten och nationellt självbestämmande** – En nations handlande får t.ex. inte förorsaka skada för en annan, och det är en nations främsta plikt att säkra vattentillgången för sina innevånare.
3. **Den mänskliga rätten till vatten** – Detta är en fundamental och universell rättighet och en förutsättning för uppfyllandet av andra mänskliga rättigheter. Den hänger intimt samman med värdighet, levnadsstandard och utvecklingsmöjligheter. Vatten är oundgängligt för liv, fysisk och mental och miljömässig hälsa och ett kriterium för social rättvisa. Ingen kan äga naturligt vatten, men utifrån en anda av likställdhet, jämställdhet mellan könen, ansvar och effektivitet kan samhället besluta om hur vattnet skall användas. Respekt för vatten skall ingå i alla bi- och multilaterala handels- och finansförhandlingar. Flickors och kvinnors tillgång till vatten bör betonas.
4. **Vattensäkerhet, tillräckligt med vatten** – Detta innefattar god styrning, ingen godtycklighet, full information till konsumenter och öppenhet. Installationer och underhåll skall garantera full effektivitet.
5. **Vattensäkerhet, tillgång till rent vatten** – Icke kontaminerat vatten till rimligt pris utan diskriminering, förorenaren skall betala och försiktighetsprincipen följas.
6. **Principer om uthållighet och försiktighet** – Ytvatten och grundvattnet är resurser som bara i begränsad utsträckning kan förnyas. Miljökonsekvensbeskrivningar skall göras vid varje ingrepp som kan äventyra vattentillgången och hota balansen mellan ekosystemet och människan.
7. **Principen om likställdhet och differentiering** – Icke-diskriminering, ömsesidighet, solidaritet och samarbete skall känneteckna allt arbete för tillgång till vatten. Balans mellan industrins, boskapens, hushållens,

jordbrukets behov och energiproduktionen skall upprättas. Särskild uppmärksamhet skall ägnas utsatta grupper som flyktingar, fångar, urbefolkningar och marginaliserade.

8. **Ansvarighet** – Decentraliserat beslutsfattande och demokratiskt deltagande är viktigt för att säkra lokalbefolkningens inflytande över alla beslut.
9. **Principer om deltagande och öppenhet** – Det är statens ansvar att organisera så att alla berörda parter involveras i arbete och beslut samt för att information lämnas om t.ex. gifter, avgifter, teknikanvändning och utvärdering. Forum för koordination, medling och skiljedom måste säkras.
10. **Finansiering av vattensektorn** – Alla skall tjäna på hanteringen och ett visst minimum av vinstmedel återinvesteras för att tillförsäkra fattigas tillgång till vattnet. Subventioner och bidrag skall redovisas öppet.
11. **Rätten till vatten i samband med väpnade konflikter**

Att utarbeta en ny konvention är ett omfattande arbete. I avvaktan på att detta sker bör Sverige främja genomförandet av de rekommendationer om vatten som en mänsklig rättighet som är knutna till ESK-konventionen. Sverige bör också verka för beaktande av rekommendationer från ESK-konventionens genomförandekommitté om åtgärder som stater bör vidta för att respektera och försvara rätten till vatten. Därmed får inte vatten användas som påtryckningsmedel i ekonomiska eller politiska sammanhang eller i de stora internationella avtalen.

Sverige bör också arbeta för att det skyndsamt upprättas ett fakultativt tilläggsprotokoll till ESK-konventionen. Ett tilläggsprotokoll medför möjlighet för enskilda medborgare att ställa den egna staten till svars för exempelvis bristande tillgång till rent vatten.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2004/05: U238 (mp) yrkandena 8–10.

11. Globala miljöfrågor – klimat och energi m.m., punkt 6 (m, fp, kd, c)

av Gunilla Carlsson i Tyresö (m), Göran Lindblad (m), Agne Hansson (c), Ewa Björling (m), Rosita Runegrund (kd), Gabriel Romanus (fp) och Nina Lundström (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2005/06:U255 yrkandena 11 och 26 samt 2005/06:U267 yrkandena 3 och 9 samt avslår motionerna 2004/05:U260 yrkande 2, 2004/05:T395 yrkandena 2 och 3, 2005/06:U289 yrkande 32, 2005/06:U331 yrkandena 1–3, 2005/06:U378 yrkande 18 och 2005/06:U379 yrkande 5.

Ställningstagande

Klimatfrågan har avgörande betydelse för framtida liv på jorden. Att stoppa utsläppen av växthusgaser är en enorm global utmaning. Även om vi i dag helt slutade med fossila bränslen skulle det ta flera hundra år innan klimatsystemet stabiliserat sig. Det är därför av yttersta vikt att kraftfulla åtgärder under de närmaste 50 åren vidtas mot klimatförändringen. Det är vårt gemensamma ansvar att ta denna fråga på allvar och att agera med alla tillgängliga medel för att motverka klimatförändringar. Sverige skall vara ett föregångsland och ett föredöme i EU:s klimatarbete.

Det är hög tid att bryta oljeberoendet. En omställning till ett hållbart energisystem är nödvändigt av miljöskäl, av ekonomiska skäl, men också av geopolitiska och säkerhetsmässiga skäl. Det är viktigt att Sverige aktivt arbetar för att alternativ förnybar energiförsörjning förs upp på EU:s och FN:s dagordningar. Sverige bör, inom kort, sätta upp realistiska mål som hänger samman med EU:s klimatmål för perioden efter 2010. Det finns riksdagsbeslut på att vi skall halvera utsläppen till 2050 (jämfört med 1990 års nivå). För att uppnå detta måste vi sätta fart och också sätta upp delmål längs vägen. EU:s miljöministrar har enats om att industriländerna bör minska sina utsläpp med 15–30 % senast 2020 (och med 60–80 % senast 2050). Vi kan inte gömma oss bakom detta resonemang utan vi måste även göra insatser på hemmaplan. Samtidigt får vi inte riskera välfärden, därför måste utsläppsminskningarna göras där de är mest kostnads-effektiva. Det är möjligt med ett svenskt klimatmål på 30 % minskning av utsläppen av växthusgaser till år 2020 samt att målet skall uppnås utan kompensation för upptag i kolsänkor eller med flexibla mekanismer.

Detta, högt satta, mål är både nödvändigt och realistiskt men kommer att kräva stort engagemang och tydliga politiska styrmedel. Det bör även tillsättas en parlamentarisk utredning som tar fram fler realistiska förslag och förslag på delmål som skall nås på vägen fram till 2020 samt en handlingsplan för att fortsätta utsläppsminskningarna åren 2020–2050.

En stor utmaning är att åstadkomma ökad energieffektivitet och samtidigt minska utsläpp och föroreningar jämfört med dagens nivå.

Sverige och EU bör verka för att det nås gemensamma överenskommelser med Kina respektive Indien på energiområdet för att främja en långsiktig och miljömässigt uthållig energianvändning.

Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motionerna 2005/06:U255 (m) yrkandena 11 och 26 samt 2005/06:U267 (c) yrkandena 3 och 9.

12. Globala miljöfrågor – klimat och energi m.m., punkt 6 (mp)

av Lotta Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:U331 yrkandena 1–3 och avslår motionerna 2004/05:U260 yrkande 2, 2004/05:T395 yrkandena 2 och 3, 2005/06:U255 yrkandena 11 och 26, 2005/06:U267 yrkandena 3 och 9, 2005/06:U289 yrkande 32, 2005/06:U378 yrkande 18 och 2005/06:U379 yrkande 5.

Ställningstagande

USA och ett antal andra länder som inte ratificerat Kyotoprotokollet har kortsiktiga fördelar av att de står utanför det globala klimatsamarbetet. Den elintensiva industrin i dessa länder har t.ex. lägre elkostnader än motsvarande företag i konkurrentländerna. Även om det kan diskuteras om detta verkligen är en fördel eller nackdel för dem på längre sikt, används det av vissa krafter i EU som ett argument för att bromsa det klimatpolitiska arbetet inom unionen.

De rika länderna inom EU måste öka tempot i sitt klimatarbete. Det skulle vara olyckligt både i ett svenskt, europeiskt och globalt perspektiv om EU tappar tempo i detta arbete. Detta skulle bl.a. ge de bakåtsträvande krafterna i USA och andra länder mer vatten på sin kvarn.

Ett sätt för EU att fortsätta ett offensivt klimatarbete utan att riskera att kortsiktigt försämra konkurrenskraften i Europa skulle vara att genom införande av ett slags ”klimattullar” utjämna den kortsiktiga konkurrensfördel som vissa länders företag har av en ansvarslös klimatpolitik.

Tullarna skulle till en början kunna riktas mot import av energiintensiva produkter från i-länder som inte deltar i Kyotoarbetet. Sådana klimattullar skulle också ha viktiga psykologiska effekter. De skulle stilla den överdrivna oron inom EU. De skulle skicka en signal till omvärlden om att EU tar klimatstörningarna på allvar. Och det skulle ge företag i i-länder, som USA, incitament att acceptera en mer förnuftig klimatpolitik på hemmaplan.

Klimattullar har också den klara poängen att de skulle minska eventuella fördelar av en ansvarslös klimatpolitik och de skulle skapa en jämnare spelplan för företagen. Just en jämnare spelplan brukar efterlysas i internationella handelsdiskussioner. Ändå brukar det framföras ett klimattullar inte skulle vara tillåtna enligt WTO-avtalet. Detta bygger på en missuppfattning. Det beror på hur tullarna utformas.

Man kan t.ex. tänka sig en modell som innebär att EU fattar ett principbeslut om att nästa gång man vidtar motåtgärder som respons på otillåtna handelsrestriktioner från ett i-land som inte ratificerat Kyotoprotokollet, skall dessa åtgärder riktas mot import av energiintensiva produkter. Under vissa förutsättningar ingår sådana motåtgärder i WTO:s regelverk.

En annan modell är att använda s.k. gränskorrigerade klimatavgifter. De skulle fungera ungefär som nuvarande alkoholskatter i Sverige, där man slipper betala skatt på alkoholen när man t.ex. exporterar vodka, men betalar skatt på alkohol som importeras. Enligt en studie (Climate and Trade Rules – harmony or conflict?) som Kommerskollegium gav ut förra året är det möjligt att en sådan gränskorrigering skulle accepteras av WTO.

En tredje, mer kontroversiell, modell vore en direkt klimatavgift som rakt av lades på importen av energiintensiva varor från i-länder utanför Kyoto-samarbetet. Även om en sådan avgift väl kan motiveras av att den skapar en möjlighet för en jämnare spelplan i ett EU med en mer progressiv klimatpolitik är det möjligt att den inte skulle vara förenlig med WTO:s regelverk.

I så fall innebär detta att WTO:s regelverk motverkar klimatpolitiken, vilket strider mot avsikten från t.ex. Dohaöverenskommelsen om handel, där det slås fast att handelspolitiken och miljöpolitiken skall vara ”ömsesidigt stödjande”. Det är i så fall ett uttryck för att handelsreglerna behöver revideras.

Redan det förhållandet att en sådan diskussion tas upp på allvar kan ge en viktig signal. Det är viktigt att något lands regering driver frågan. Sverige har ett särskilt ansvar att förvalta efter den starka svenska insatsen för att rädda Kyotoavtalet under Sveriges ordförandeskap i EU:s ministerråd. Den svenska regeringen bör öppet och aktivt driva att EU skall införa klimattullar och att driva frågan om gränskorrigerade klimatavgifter. Regeringen bör också verka för att frågan om en uttrycklig rätt för länder att använda lämpliga klimattullar väcks under klimatförhandlingarna, t.ex. av EU.

Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som ovan framförs. Förslaget lämnas med anledning av motion 2005/06:U331 (mp) yrkandena 1–3.

Särskilda yttranden

1. Mål och inriktning m.m., allmänt, punkt 1 (kd)

Rosita Runegrund (kd) anför:

Klimatförändringen liknar inte något annat miljöproblem som vi står inför. Huvudorsaken är att klimatsystemet inte är linjärt till sin karaktär och kännetecknas av positiva feedbackmekanismer. När väl en viss nivå på koncentrationen av växthusgaser överskridits i atmosfären kommer med största sannolikhet hela klimatsystemet att genomgå drastiska förändringar. Kristdemokraterna menar att detta kan få katastrofala följder och ödeläggande konsekvenser för hela världen. Detta kan t.ex. leda till att det uppstår årligen återkommande materiella skador för hundratals miljoner dollar på grund av extrema väderförhållanden, att miljontals människor måste evakueras eller ge sig av från sin hembygd, att allvarliga värmeböljor uppstår och att distributionen av grödor och arter drastiskt förändras.

Kristdemokraterna befarar att utvecklingsländerna kommer att drabbas hårdast av klimatförändringarna. De fattiga länderna är mycket mer sårbara för fenomen som översvämningar, stormar och torka. I vissa regioner kommer ett torrare klimat att leda till att livsmedelsproduktionen skadas. Till detta skall läggas att stora områden i södern kommer att påverkas allvarligt av stigande vattennivåer i haven.

Klimatförändringarna har allvarliga effekter inte bara för ekosystemen, utan även för ekonomin i stort och för folkhälsan, vatten- och livsmedels-säkerheten, migrationen osv. Att leva upp till kraven enligt Kyotoprotokollet måste vara en av EU:s första prioriteringar. Kristdemokraterna menar dock att Kyoto bara är ett första steg. Även efter perioden 2012 måste arbetet inom EU, och resten av världen, gå vidare. Trots att utsläppen inom EU är stora så är unionens andel av de totala växthusgasutsläppen bara 14 %. Därför riskerar våra ytterligare ansträngningar att bli meningslösa om de blir isolerade företeelser. Klimatproblemet kan inte tacklas effektivt utan att alla huvudaktörer är aktivt engagerade. Förenta staternas, Rysslands, Indiens och Kinas engagemang spelar en avgörande roll.

Att begränsa klimatpåverkan är i hög grad en energifråga, menar Kristdemokraterna. Energiefterfrågan i världen förväntas fortsätta öka under de kommande åren. Att producera ständigt ökande mängder energi är en enorm utmaning, som kräver nya försörjningskällor och ny teknik.

När kontakter tas från industriländernas sida för att diskutera en begränsning av klimatpåverkan med utvecklingsländerna uppfattas detta ofta som om industriländerna försöker begränsa den ekonomiska utvecklingen i dessa länder. Utvecklingsländerna understryker med rätta att industrilän-

derna aldrig behövde bekymra sig om klimatfrågan och sina växthusgasutsläpp när de moderniserade sina ekonomier. För den framtida klimatlialogen är det därför nödvändigt, anser Kristdemokraterna, att utveckla ett synsätt där utvecklings- och fattigdomsfrågorna sätts i centrum för att få till stånd det samarbete som är helt nödvändigt med utvecklingsländerna. Genom tekniksprång skulle utvecklingsländerna slippa gå igenom samma faser som västvärden gjort. Ett effektivt sätt att få till stånd tekniksprång vore att EU, och förhoppningsvis ett antal OECD-länder, hjälpte till att finansiera mellanskillnaden mellan investeringar i ny avancerad teknik respektive konventionell teknik. Eftersom det svenska biståndet har ökat till 1 % av BNI, bör utrymme ha skapats för större satsningar på tekniksprång.

Kristdemokraterna vill verka för att Sverige och EU tar initiativ till ett förstärkt internationellt miljösamarbete som också tar hänsyn till de fattigas akuta problem. För att detta arbete skall kunna bli effektivt och leda till reella förbättringar krävs det tydliga prioriteringar och mål. Kristdemokraterna har formulerat följande fem övergripande mål för ett effektivt internationellt samarbete på miljöområdet:

1. Skydd av de naturresurser som ligger till grund för ekonomisk utveckling, inte minst dricksvatten, energi och jord. Målet måste vara att bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och ökad miljöbelastning.
2. Integration av miljöaspekter och bekämpning av fattigdomen, dvs. kopplingarna mellan fattigdom och miljöförstöring måste förstås bättre.
3. Främjande av en hållbar globalisering, dvs. se till att den internationella handeln entydigt främjar hållbar utveckling och inte går på tvärs mot ambitionerna på t.ex. miljöområdet.
4. Främjande av god förvaltningssed och större engagemang, vilket bl.a. handlar om att förstärka institutioner på både internationell och nationell nivå.
5. En konkretisering och samordning av genomförandet av internationella miljökonventioner. De rika och de fattiga länderna har här ett gemensamt ansvar.

Med dessa prioriteringar som grund måste EU och Sverige ta initiativ till ett förstärkt internationellt samarbete på miljöområdet, där hänsyn också tas till de fattiga ländernas villkor och akuta problem.

2. Globala miljöfrågor – vatten, punkt 5 (mp)

Lotta Hedström (mp) anför:

Miljöpartiet har, i likhet med utskottsmajoriteten, noterat att EKN har hört sammat det som Miljöpartiet tidigare framfört som ett minimikrav, nämligen att offentliggöra uppgifter om vilka projekt som beviljats kreditgarantier. Men det måste ställas högre krav än så på det statliga exportstödet.

Det av staten helägda bolaget AB Svensk Exportkredit (SEK) har t.ex. gett en exportkredit på 100 miljoner euro till det nya finska kärnkraftsbygget. EKN:s förteckning ger signaler om att arbetet där behöver förbättras. Där finns t.ex. stöd till ett kontroversiellt dammprojekt i Laos. För vissa projekt görs en miljökonsekvensbedömning offentlig 30 dagar före beslut. I fallet med kraftverket i Laos togs beslutet dock tidigare, vilket gjorde att synpunkter från allmänhet och organisationer som kan ha haft relevans för beslutet inte beaktades.

Ett sätt att förbättra informationen till allmänheten och därmed möjligheten för parter med relevant information att förbättra besluten är att börja tillämpa Århuskonventionens krav på tillgång till miljöinformation också på exportstödsinstitutionerna. Så skall ske enligt kommissionens tolkning av det relevanta EG-direktivet 2003/4/EC.

Vid en fråga i riksdagen kunde det ansvariga statsrådet inte förklara hur SEKs stöd till det finska kärnkraftverket är förenligt med svensk energipolitik. Av SEKs information framgår inte hur mycket av dess energiutlåning som går till hållbar respektive ohållbar energi. SEK, som lyder under samma regler som banker, har heller inte samma öppenhet som EKN. Det bäddar för en situation där företag som inte vill ha offentlighet kan vända sig till SEK i stället för EKN.

Mandaten för exportkreditinstitutionerna (både EKN och SEK) bör harmoniseras med målen för politiken för global utveckling. Båda institutionerna bör åläggas att årligen rapportera till regeringen om hur de inom ramen för sin egen verksamhet medverkar till att uppfylla målet för politiken för en global utveckling.

Det behövs också en översyn av offentligt stödda exportkreditorgans roll i ett vidare perspektiv. I den allmänna debatten om regler för internationella investeringar talas allmänt om behovet av en "jämn spelplan" och om vikten av icke-diskriminering vad gäller internationella investeringar. Därmed åsytas att inhemska företag inte skall få ha fördelar gentemot utländska investerare. Offentligt stödda exportkrediter strider mot dessa principer, eftersom de innebär att utländska investerare får fördelar som inte står inhemska konkurrenter till buds. Särskilt för u-ländernas företag bör denna snedvridning av konkurrensen undanröjas. Det måste därför säkerställas att EKN:s och SEKs verksamhet inte snedvrider konkurrensen till nackdel för inhemska företag i u-länder.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motion väckt med anledning av skr. 2004/05:161

2004/05:U22 av Harald Nordlund (fp):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att även USA tar ansvar för klimatsituationen.

Motioner väckta med anledning av skr. 2005/06:57

2005/06:U4 av Cecilia Wigström m.fl. (fp):

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hållbar utveckling.

2005/06:U5 av Lotta Hedström (mp):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att underteckna och sprida rekommendationerna i World Commission on Dams.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2004

2004/05:U215 av Annelie Enochson (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i internationella sammanhang ska verka för att Turkiet stoppar dammbygget i Ilusi.

2004/05:U219 av Maud Olofsson m.fl. (c):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige borde driva frågan om utarbetandet av modeller och system för kontroller och reglering om vattentillgången privatiseras.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ökad uppmärksamhet samt miljöpolitiska åtgärder för att förebygga klimatförändringar, som orsakar naturkatastrofer, mer kraftfullt bör föras in i det internationella arbetet.

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en internationell strategi för att stabilisera jordens klimat och förhindra flyktingströmmar från miljöhot.

2004/05:U238 av Maria Wetterstrand m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige skriver under rekommendationerna i World Commission on Dams.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att EKN åläggs att redovisa vilka projekt som stöttats, efter det att kontrakten är skrivna.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att EKN:s garantigivning ej skall inkludera dammbyggen och kommersialisering av vattendistribution.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att vattendistribution och dricksvatten skall underställas demokratisk kontroll i en öppen administration.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige bör verka för utökad stöd till FN:s miljöprogram Unep för återställande av förödda våtmarker och vattendrag.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige inte skall medverka med stöd till WWC eller PPP-mekanismerna.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sveriges bistånd och hjälpinsatser på vattenområdet på både bi- och multilateral basis styrs av självkostnadsprincipen för konsumentledet, snarare än fullkostnadstäckningsprincipen för entreprenörer.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillgången till rent vatten skall vara en uttalad mänsklig rättighet och att Sverige bör verka för att detta fastställs i en specifik FN-konvention.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av en specifik vattenrättskonvention i enlighet med utkastet.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att verka för ett fakultativt tilläggsprotokoll till konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, så att kränkningar av bl.a. rätten till vatten och mat kan överklagas individuellt.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att SCB ges i uppdrag att regelbundet mäta eller uppskatta och redovisa Sveriges import av virtuellt vatten från länder i syd.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att riksdagen uttalar som sin ambition att Sveriges nettoimport av virtuellt vatten från områden med vattenbrist inte ökar.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i allt fortsatt internationellt samarbete kraftfullt engagerar sig mot total privatisering av vattentillgångarna i världens länder.

2004/05:U254 av Lotta Hedström m.fl. (mp):

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Sverige verkar för att klargöra handelsregelverkets underordnade roll gentemot multilaterala miljööverenskommelser.

2004/05:U260 av Lotta Hedström (mp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen och världssamfundet bör förmå USA att ratificera Kyotoavtalet.

2004/05:U285 av Michael Hagberg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utsläpp från den kärntekniska anläggningen i Sellafield.

2004/05:U311 av Rosita Runegrund m.fl. (kd):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör verka för inrättandet av en internationell miljödomstol samt verka för att denna placeras i Sverige.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla ytterligare förslag på instrument och verktyg som kan användas för en mer hållbar trafikplanering såväl i Sverige, i EU som i utvecklingsländerna.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör vara pådrivande för en fortsatt utveckling av den gränsöverskridande, tvärvetenskapliga miljöforskningen inom området för hållbar utveckling på Europainivå.

2004/05:T395 av Sven Bergström m.fl. (c):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att den svenska regeringen skall agera kraftfullt för att påverka Ryssland mot att i högre grad samarbeta inom Helcom.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om en Östersjöregering och en särskild miljödomstol för Östersjön.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2005

2005/06:U243 av Kerstin Lundgren (c):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att inrätta ett FN-organ för förnybar energi.

2005/06:U249 av Lars Ohly m.fl. (v):

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Sverige i Internationella valutafonden och Världsbanken bör agera så att Kyotoprotokollet implementeras i bankens lånevillkor och att lån till utvecklingsländerna ligger i linje med klimatmålen.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Sverige i Internationella valutafonden och Världsbanken bör agera för att privatiseringar inom vattensektorn inte skall vara ett krav för att beviljas lån.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att regeringen bör ge Sida i uppdrag att utarbeta en strategi för att kunna dela med sig av erfarenhet och kunskande om att driva vattenverk och vattendistribution i offentlig regi.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Sverige bör stödja ett upprop om ett moratorium för finansiering av nya stora dammar från Världsbanken till dess att World Commission on Dams riktlinjer har beaktats av Internationella valutafonden och världsbanken.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Sverige bör ge Sida och andra svenska myndigheter som upphandlar stora dammprojekt i uppdrag att följa och beakta rekommendationerna från World Commission on Dams.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att regeringen i nästa års skrivelse bör redogöra för hur Sverige har agerat när det gäller vattenfrågor som vattenprivatiseringar och dammbyggen.

2005/06:U255 av Gunilla Carlsson i Tyresö m.fl. (m):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Sverige bör verka för att EU skall fördjupa sitt strategiska partnerskap med Indien och Kina med fokus på energifrågorna.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ökad respekt för rättigheter på miljöområdet bidrar till långsiktig ekonomisk utveckling och socialt välstånd.

24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige tillsammans med övriga EU-länder och inom FN skall driva på det globala och regionala miljöarbetet och efterlevnaden av internationella miljökonventioner.
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU kan bli en starkare aktör i fortsatta förhandlingar om globala miljöproblem med länder som Indien, Kina och USA genom ökad samordning mellan EU:s medlemsländer.
26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige och EU bör verka för att det skall nås gemensamma överenskommelser med Kina respektive Indien på energiområdet för att främja ett långsiktigt och miljömässigt uthålligt användande.
27. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör vara pådrivande i EU för ett djupare samarbete i miljöfrågor när det gäller energi, vetenskap och teknik med länder som Indien och Japan.

2005/06:U267 av Maud Olofsson m.fl. (c):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lösningar av miljöproblem kan förhindra uppkomsten av konflikter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Sverige som ett föregångsland i EU:s klimatarbete.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en samlad global ansträngning att öka effektiviteten i vattenutnyttjandet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det svenska utvecklingssamarbetet bör lägga större tyngd på vattenprojekt.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en internationell strategi för att stabilisera jordens klimat och förhindra flyktingströmmar från miljöhot.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige aktivt bör arbeta för att alternativ förnybar energiförsörjning förs upp på EU:s och FN:s dagordningar.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i FN bör verka för att FN:s medlemsländer omsätter det skrivna folkrättsliga ordet i konkret handling då det gäller mellanstatliga konflikter kopplade till miljö, vatten och utsläpp.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör verka för att FN:s miljöarbete för hållbar utveckling stärks.

2005/06:U276 av Peter Eriksson m.fl. (mp, –):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att verka för livsmedelssuveränitet som målsättning.

2005/06:U289 av Fredrik Reinfeldt m.fl. (m):

32. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en ökad energieffektivitet skall ske på så sätt att utsläpp av föroreningar eller växthusgaser skall minska från dagens nivå.

2005/06:U323 av Marianne Carlström m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hotet mot Brasiliens regnskogar och ursprungsbefolkning och behovet av internationellt samarbete.

2005/06:U331 av Ingegerd Saarinen m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall driva i EU att EU skall införa klimattullar på länder som inte ratificerar Kyotoprotokollet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av hur en gränsjusterad koldioxidskatt skulle kunna utformas för att vara förenlig med EU:s och WTO:s regler.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka för att frågan om rätt till klimattullar tas upp i Kyotoförhandlingarna.

2005/06:U349 av Göran Hägglund m.fl. (kd):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kampen mot miljöförstöringen måste intensifieras.

2005/06:U350 av Rosita Runegrund m.fl. (kd):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppmuntra samarbeten kring vattenfrågan inom Afrikanska unionen (AU).

2005/06:U361 av Christer Skoog m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utveckling av Östersjöns miljöarbete i enlighet med den inslagna linjen.

2005/06:U371 av Lotta Hedström m.fl. (mp):

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Unep uppgraderas till att bli en fullskalig världsmiljöorganisation.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrätta en global miljödomstol.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om WTO:s handelsregler som underordnade multilaterala miljöavtal.

2005/06:U378 av Rosita Runegrund m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att följa de mål som upprättades under FN-toppmötet i Johannesburg år 2002, om att integrera miljöaspekterna i all form av fattigdomsbekämpning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om klargöranden av vilka kapaciteter och kompetenser Sverige skall bidra med i samarbetsländerna för att på sikt skapa ett trovärdigt internationellt miljösamarbete.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige ytterligare måste driva på för ett starkare globalt samarbete kring hållbarhetsfrågorna, både inom landet och på europeisk nivå, där hänsyn också skall tas till de fattiga ländernas villkor och akuta problem.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den etiska dimensionen bör betonas i det fortsatta arbetet mot hållbar utveckling och uthållig tillväxt.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bildandet av en världsmiljöorganisation (WEO).
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör verka för inrättandet av en internationell miljödomstol samt att verka för att denna placeras i Sverige.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör betona vikten av att skydda produktionen av de "gemensamma globala nyttigheterna". Prioriterade bland dessa bör vara en effektivisering av energi- och materialhanteringen inom ramen för en hållbar utveckling.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skydda de naturresurser som ligger till grund för en ekonomisk utveckling.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att främja en ekologiskt hållbar globalisering.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att handel med varor som har framställts i enlighet med kraven om en hållbar utveckling skall främjas.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör vara pådrivande i att utveckla nya finansieringsmekanismer för globala miljöinsatser i enlighet med de idéer som presenterades i samband med FN-konferensen Finansiering för utveckling 2002.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla ytterligare förslag på instrument och verktyg som kan användas för en mer hållbar trafikplanering såväl i Sverige, i EU som för utvecklingsländerna.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla innovativa vägar för att effektivisera energianvändningen.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skapa en energifond som bör användas för att stärka utvecklingsländernas kapacitet att föra en hållbar energipolitik.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör vara pådrivande för en fortsatt utveckling av den gränsöverskridande, tvärvetenskapliga miljöforskningen inom området för hållbar utveckling på Europanivå.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige och EU bör uppmuntra forskningssatsningar på hur utvecklingen av hållbara energisystem och mer effektivt och miljömässigt jordbruk kan utvecklas i fattiga länder.

2005/06:U379 av Göran Hägglund m.fl. (kd):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen inom EU skall verka för att Kyotoprotokollets krav uppnås.

2005/06:U384 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att brist på vattentillgångar i högre grad skall inkluderas i säkerhetstänkande och att forskning om vattenbrist skall prioriteras ur ett konfliktperspektiv.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ökad forskning kring klimatförändringar i ett av perspektiv potentiella säkerhetsproblem som orsakar stor skada och förödelse av liv, hälsa, ekonomi, vatten- och livsmedels-säkerheten.

2005/06:MJ394 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en internationell miljödomstol.

2005/06:N385 av Gunilla Wahlén m.fl. (v):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i internationella sammanhang bör initiera en diskussion om hur tvistlösning mellan WTO-avtal och miljökonventionerna skall hanteras och att det utreds om Internationella domstolen i Haag kan vara ett lämpligt forum för att lösa tvister som rör motsättningar mellan WTO och multilaterala miljökonventioner.

BILAGA 2

Utrikesutskottets offentliga utfrågning

Vatten: fattigdomsbekämpning och global säkerhet den 23 mars 2006

Ordföranden, Lotta Hedström (mp): Jag ska be att få hälsa alla välkomna till utrikesutskottets hearing om vatten. Jag ska börja med några korta citat för att ge en liten försmak av vad som ska hända i dag.

Så här säger FN: "Utan säkerhet ingen utveckling, utan utveckling ingen säkerhet och utan mänskliga rättigheter vare sig utveckling eller säkerhet." Det här fångar i ett litet nötskal det tema som vi ska belysa i dag.

Kofi Annan har sagt följande: "Fierce national competition over water resources has prompted fears that water issues contain the seeds of violent conflict. If all the world's peoples work together, a secure and sustainable water future can be ours."

Säkerhet och vatten är ett väldigt växande tema, och någon har också sagt: "If you like the oil wars you will love the water wars."

Slutligen två korta citat från kvinnor. Det ena är från Kalpanatai Salunkhe som jobbar i Indien och som säger: "Water is the dividing line between poverty and prosperity" – alltså skiljelinjen mellan fattigdom och rikedom. Det andra är från Arundhati Roy, som säger i boken *De små tingens gud* som jag hoppas att ni har läst: "More rice for the price of a river" – mer ris till till priset av en flod.

Det här är belysande för de aspekter som vi hoppas kunna fånga i dag. Vi har tre föredragande. På deras respektive anförande får ni gärna ställa frågor på innehåll. Vi vet att det är en kvalificerad publik här i dag, och vi har tänkt att det ska bli en lång diskussion kors och tvärs mellan panel och publik.

Vi har här Jan Lundqvist från det berömda Tema Vatten. Han är professor och ordförande i den vetenskapliga programkommittén som Stockholm International SIWI har. Water Institute är som en spindel i vattennätverket i Sverige och har varit väldigt behjälpliga när vi har ordnat det här seminariet.

Så har vi Joakim Öjendal, som är fil.dr, docent från Göteborgs universitet vid institutionen för freds- och utvecklingsforskning, och han ska upplysa om aspekter på vatten.

Slutligen har vi Katarina Perrolf, före detta UD-medarbetare. I dag är UD i allas blickfång, men numera har Katarina en tjänst på Sida. Hon är fil.lic. och arbetar på Sidas vattenenhet.

Jan Lundqvist: Riksdagsledamot Lotta Hedström, ledamöter av utrikesutskottet, kolleger, mina damer och herrar! Jag ska försöka ge en koncentrerad beskrivning av de mest utmanande problem vi står inför, som Lotta också antydde.

Vatten är en essentiell resurs. Vi kan inte vara utan vatten. I förhållande till många andra resurser kan vi inte byta ut den mot andra resurser. Många frågar oss som jobbar med de här frågorna internationellt varför Sverige sysslar med och är så engagerat i vattenfrågor. Ni har ju inte några vattenproblem att tala om, säger man. När vi tittar runtom i världen är det drastiskt annorlunda. Så jag kommer att ge en bild av den stora differens som majoriteten av mänskligheten upplever i Afrika, Asien och inte minst i Mellanöstern i ett väldigt problematiskt område.

Jag kommer framför allt att ta upp samband mellan vattenresurser, tillgång och utnyttjande i relation till livsmedelsproduktion. Vi hörde ett citat från Arundhati Roy som Lotta läste upp: "More rice for the price of a river." Det är väldigt talande uttryck som jag kommer att belysa lite.

Samband mellan vatten och livsmedelsproduktion å ena sidan och å den andra produktion och konsumtion av livsmedel är ett underbetonat problemkomplex. Jag kommer att ta detta i relation till fattigdomsproblematiken och knyta an till millenniemålsättning nr 1, som handlar om att reducera den extrema fattigdomen och reducera antalet med en dålig matförsörjning.

(Bild: Prekär vattensituation) Denna bild visar att vattensituationen är väldigt prekär i stora delar av världen. Det som är rött på kartbilden är flodområden där allt vad vi kallar för blått vatten, tillgängligt vatten, redan är in-tecknat och utnyttjat, i många fall överutnyttjat. Det gula är områden som ligger i nästa steg, alltså väldigt hårt utnyttjade.

Det betyder att det i de här flodområdena, som täcker ungefär bosättningar för 1,4 miljarder människor, inte finns något ledigt vatten så att säga som kan exploateras för att utvidga matproduktionen eller för att förbättra vattensituationen i städer eller vad det är för någonting. Det betyder också att i de här flodsystemen, i sjöar och liknande, är de akvatiska systemen väldigt utsatta, fiskbeståndet och det övriga livet i flodsystemet.

När vattnet i floder och sjöar tar slut har också grundvattenresursen exploaterats väldigt kraftigt. Vi har på många håll runtom i världen en situation där vi exploaterar grundvattennivån upp till 1000 meter eller ännu lägre nivå. Vi kan säga att vi gör samma sak med oljan. Ja, det gör vi visserligen. Men framför allt i kustområden är detta en väldigt problematisk situation eftersom det betyder att saltvatteninträngning då skadar de kustnära delarna av länderna.

Det som vi också ska ha i minnet är att vi har en ganska dramatisk föroreningsbelastning på de flesta vattendragen. I samband med snabb industrialisering och urbanisering, en allt intensivare användning av vattendrag och mark samt användningen av kemikalier påverkas vattenkvaliteten och naturligtvis hela ekosystemen väldigt dramatiskt.

Sammantaget står vi inför en väldigt utsatt situation i ett väldigt komplext mönster.

Jag nämnde tidigare de blå vattenresurserna, det vatten som är blått på kartan. Det är min kollega professor Malin Falkenmark som är verksam vid SIWI, Stockholm International Water Institute, som är hjärnan bakom och som har tänkt fram detta. Hon presenterade idén om blått och grönt vatten på ett seminarium som vi hade på FAO i Rom för ungefär tio år sedan.

Det som är poängen med det gröna vattnet är att man i stället för att ha fokus inriktat på det vatten som finns i vattendragen, det blåa vattnet, sjöar och grundvattenreservoarer, skiftar fokus och tittar på den grundläggande vattenresursen, som är nederbörden som faller över landytan. En stor del av nederbörden infiltrerar genom markytan och bildar markfuktighet, och det är denna markfuktighet som är den grundläggande resursen för matproduktion i världen, vilket kanske inte alla tänker på så ofta, eftersom det har varit så mycket fokus på betydelsen av det konstbevattnade jordbruket.

(Bild: Regnmatad livsmedelsproduktion) Det den här kartbilden försöker illustrera är att ungefär 60–70 % av den totala livsmedelsproduktionen i världen kommer ifrån vatten som finns i form av markfuktighet och alltså inte från bevattningsjordbruket. Den andel av matproduktionen som vi får från det bevattnade är förstås betydelsefull, den är i storleksordningen runt en tredjedel. Det är en viktig bit naturligtvis.

Det är en väldigt kraftig geografisk korrelation mellan de områden i världen som har ett konstbevattnat jordbruk och de områden där vattenresurserna är väldigt hårt utnyttjade.

När det gäller livsmedelsförsörjningen i framtiden är det helt uppenbart att vi inte kommer att kunna lösa de ökande behoven av matförsörjning genom att exploatera blåvattnet speciellt mycket mer. Vi kan utnyttja det mer effektivt och produktivt, men en stor del av livsmedelsproduktionen måste sannolikt komma från ett bättre utnyttjande av de gröna resurserna.

(Bild: Undernärings och fattigdomens geografi) Denna bild visar en fördelning av människor som lider av undernäring och som inte har tillräckligt med föda för att leva ett produktivt och ett hälsosamt liv. De röda delarna av kartan visar länder där minst en tredjedel eller mer än 35 % av befolkningen lider av undernäring. De har mindre energiintag än vad som anses nödvändigt för att man ska kunna leva ett produktivt och ett hälsosamt liv.

I denna bild ser vi också en tabell som anger andelen människor som lever på en inkomst mindre än en dollar per dag. Det är två kolumner, den vänstra visar situationen år 1991 och den högra visar situationen 2001. Det är de senaste siffror som finns att tillgå från FN-systemet. Rött är situationen för två år i världen då situationen har försämrats med tanke på inkomstnivå eller den absoluta fattigdomsnivån.

För Afrika söder om Sahara har andelen människor som lever på en dollar per dag eller mindre ökat från ca 44 % till nästan 50 %. Nästan halva andelen av befolkningen i de här länderna har en daglig kontanttillgång på cirka en dollar per dag. Det är viktigt att peka på att de som har den här situationen befinner sig både på landsbygden och i städer. Det är både matproducenter och matkonsumenter. Det blir en kraftig låsning genom att om man inte har pengar att köpa mat för, kan man inte heller efterfråga mat. De bönder som skulle kunna producera mer har inte någon efterfrågan att producera för.

Dessutom har en stor del av dem som flyttar in i städer – det är en väldigt kraftig urbanisering i de här länderna – möjlighet att få tag på mat som importerats från världsmarknaden. Där har vi kraftiga subventioner i produktionsledet i många delar av världen.

(Bild: Vatten för hushållsbehov) Lite mer detaljer om hur mycket vatten som vi använder för olika ändamål i samhället. Här är en bild som illustrerar den enorma skillnaden mellan vattenåtgången i vårt dagliga liv hemma i bostaden och den mängd vatten som går åt att producera den mängd vatten som behövs för att vi ska få en säker livsmedelsituation i världen.

Vi har utgått från basbehovet av vatten, 50 liter per person och dag. Det är det som vi behöver som dricksvatten, för att laga mat, för hygien och liknande. Detta kan jämföras med den mängd vatten som går åt att producera för att få ett adekvat utbud av livsmedel, som är på 3 500 liter. Det är en otrolig skillnad på förbrukning av vatten mellan vårt hushållsbehov och vatten till vårt dagliga bröd.

Vi kan sammanfatta det med att säga att vi dricker några liter vatten per person och dag, men vi bokstavligen äter tonvis med vatten genom vår föda.

Hur ser situationen ut i världen? Vi har en situation som Katarina Perrolf kommer att berätta mer om, nämligen att drygt en miljard människor saknar tillgång till ordnad vattenförsörjning för hushållsändamål, och vi har dubbelt så stor andel som saknar tillgång till vatten för sanitära behov. Vi har ungefär en lika stor andel av befolkningen som saknar dricksvatten och som också är undernärdd.

Några siffror på vad det kostar att producera olika varor, matvaror och andra varor. De flesta tänker nog inte på att det är väldigt stora vattenmängder som går åt för att producera våra olika matprodukter och även kläder och liknande. För att producera en hamburgare krävs till exempel ungefär två ton och för en t-skjorta fyra ton.

Genomsnittligt handlar det om i vattenåtgång mellan en och upp till fem ton. Produktion av animalier som kött, mejeriprodukter och liknande är mycket mer vattenintensiv än produktion av vegetariska varor.

Det betyder sammanlagt att den press som finns i vattenresurserna till allra största delen kommer från produktionen av mat, och ungefär 75 % av uttaget från floder, sjöar och andra vattendrag går till att producera maten i jordbruket.

(Bild: Trender i utbud) Hur ser det ut med utbudet av livsmedel runtom i världen? Tabellen (bild) visar situationen i den utvecklade delen av världen, industriländer, och tillgången på livsmedel i utvecklingsländer. På y-axeln har vi kilokalorier. Vi har ett utbud av livsmedel som i dag ligger på runt 3 000 kilokalorier per person och dag. För utvecklingsländer har det klättrat upp från 1 700 på 60-talet till i dag på ungefär 2 400 i genomsnitt.

Kombinationen av olika matvaror har ändrats så till vida att antalet basvaror ifrån spannmålsprodukter, rotfrukter och andra basvaror, enligt FAO:s definition, har minskat i vår del av världen och minskar nu också i tredje världen. Detta är varor som är väldigt viktiga för vårt totala energi-behov, men det är också varor som är relativt billiga att producera med tanke på vattenåtgången. Det som ökar väldigt kraftigt runtom i världen är framför allt kött och andra animaliska produkter. Detta betyder också att vi får en ökad press på vattenresurserna.

(Bild: Antalet undernärda) Den förra bilden tydde på att det är en ganska gynnsam situation när det gäller födotillgången. Men hur ser det ut med undernäringen, antalet människor som lider brist på mat i världen? Jag visade inledningsvis att ungefär 850 miljoner människor i dag lider av undernäring. Vi ser att den situationen har förändrats sedan 70-talet fram till i dag. Det har varit en sakta men ganska säker nedgång i antalet undernärda, från ca 900 miljoner 1970 till i slutet av 90-talet runt 800 miljoner. Det som har hänt under de senaste åren är att antalet undernärda igen har ökat. Om vi skulle uppnå millenniemål nr 1 skulle vi ha halverat antalet undernärda. Vi skulle ha gått i riktning nedåt, men i stället har vi gått uppåt.

Vi har en situation i världen i dag att vi har ungefär 850 miljoner som är undernärda. Vi har också den omvända situationen att mer än en miljard är överviktiga och lider av sjuklig fetma. Båda de här grupperna ökar. Vi har parallellt en situation med övervikt och en situation med undernäring.

Vi kan tycka att det är ganska enkelt att byta ut de här två med varandra, inte sant? Vi hade då fått en vinn-vinn-situation. Vi hade också fått en besparing på folkhälsosituationen, vi hade fått en besparing på vattensituationen, och vi hade fått mat över. Det låter sig dock inte göras.

(Bild: Livsmedelsutbud och andel undernärda) Jag ska visa en tabell som har tagits fram av en kollega vid Stockholm Environment Institute och som jag tycker är väldigt intressant. Det visar sambandet mellan livsmedelsutbudet i samhället och andelen undernärda. Vad den här figuren antyder är att vi på y-axeln har procentandel av befolkningen som är undernärmd och på x-axeln utbudet av livsmedel uttryckt i kilokalorier. Vi har olika länder illustrerade. Vi kan se en väldigt tydlig sjunkande trend i antalet undernärda fram till ungefär 2000. Många av er kanske har hört olika siffror. FAO brukar använda siffran att vi bör ha ett utbud av livsmedel i storleksordningen 2 700 kilokalorier per person och dag för att vi ska kunna undvika undernäring eller minska antalet personer som är undernärda.

Då tycker jag att en oerhört intressant fråga är följande. Om vi ska producera den mängd mat som skulle göra utbudet möjligt till 2 700 eller 3 000 kilokalorier per person och dag skulle det gå åt enorma mängder vatten. Är det möjligt att uppnå matsäkerhet vid ett lägre matutbud än 2 700 eller 3 000 kilokalorier?

Låt mig visa en enkel överslagsprognos som visar hur mycket vatten som skulle behövas extra för att uppnå millenniemål nummer 1 för att reducera antalet undernärda med hälften fram till år 2015. I storleksordningen mellan 1 100 och 1 300 kubikmeter vatten per person och år går det åt att producera den dieten.

För att vi ska uppnå en förbättring för halva den andel av befolkningen som har undernäring i dag, det vill säga 425 miljoner, och för att alla dessa ska uppnå en säker mattillgång får vi fram en siffra 250 kubikkilometer vatten extra för att producera den extra mat som skulle behövas för att lyfta 425 miljoner människor från undernäring till tillräckligt näringstillskott.

Om vi skulle skapa matsäkerhet för hela jordens befolkning skulle ytterligare samma mängd vatten gå åt, ungefär 250 kubikkilometer. Då skulle vi ha reducerat antalet undernärda. Om vi räknar in den befolkningstillväxt som vi har fram till 2015, ungefär 1,9 miljarder människor, är det ytterligare en väldigt stor mängd vatten som går åt, i storleksordningen 2 200 kubikkilometer.

Summerar vi detta får vi en total ytterligare vattenåtgång på i storleksordningen 2 700 kubikkilometer. Den siffran kan jämföras med den mängd vatten som vi i dag tar ut totalt sett för bevattningsjordbruket. Vi har redan överbelastat väldigt många vattendrag, så den vattenmängden finns helt enkelt inte. Detta är en lösning som är helt orealistisk.

(Bild: Förluster och omvandling) Låt mig titta lite grann på vad som händer i matkedjan från produktion till konsumtion. Jag har satt samman ett diagram som visar på förluster och omvandling från vegetarisk kost till animalisk som vi har globalt sett.

Vi har en produktion i storleksordningen 4 600 kilokalorier per person och dag. Vi förlorar ungefär 600 kilokalorier på fält, i transporter och liknande. Vi har en omvandling till animaliska produkter i storleksordningen 1 700. Vi får tillbaka en del i form av kött och mejeriprodukter och liknande. Vi har en ganska stor förlust i distributionsledet.

Den mängd som är kvar för konsumtion är i storleksordningen 2 000. Det är en väldigt stor skillnad mellan dessa 2 000 och den siffra som jag visade tidigare på 2 700 eller 3 000 kilokalorier.

Jag refererar till en tidningsartikel på engelska i Independence, är från i april förra året och som tar upp en studie som är gjord inom en studiegrupp i Storbritannien. Den visar att i Storbritannien har man en väldigt stor förlust i konsumtionsledet av mat, i hushållen, mellan affärskedjan och det att man konsumerar maten. Enligt den studien har man en förlust i

kedjan som motsvarar ungefär 20 miljarder pund. En stor del av maten uppfattas som olämplig på olika sätt, genom att datumgränsen är passerad eller att den är överflödigt av andra skäl.

Det betyder, menar jag, att vi måste titta på matsäkerhet inte bara som ett produktionsproblem. Det handlar inte bara om hur mycket mat vi producerar i samhället, utan vi måste också se på matsäkerhet i förhållande till den mängd som faktiskt konsumeras och på omvandlingsprocessen från fältet till konsumtion. Det som också kommer in här i väldigt stor utsträckning är de ganska stora krafter som finns i form av livsmedelsindustri och lite supermakter.

När det gäller att uppnå målsättningen att reducera fattigdom och spara på vattenresurser och även förbättra näringssituationen, tror jag att vi med den nuvarande strategin kommer att hamna i en ohållbar situation. Vi kommer att fortsätta att tömma vattendragen. Vi kommer att få brunnar som sinar. Vi kommer att få ökade konflikter, som Joakim kommer att prata om. Vi kommer att få ökade problem med folkhälsan i form av undernäring men också övervikt och sjuklig fetma. Och vi kommer att få en situation där de fattiga fortfarande eller alltid kommer att vara bland oss.

Det skulle då kanske kunna vara intressant att diskutera ett nionde *Millennium Development Goal*. Är det inte rimligt att vi förväntar oss eller att vi kräver att vi hittar strategier för att minska förlusterna med 50 % i hela produktionsledet fram till konsumtion? Vi behöver också en strategi där vi bättre utnyttjar både de blåa och de gröna vattenresurserna. Vi måste gå på två ben framåt för att lösa den här enorma utmaningen, som vi står inför.

Sammanfattningsvis tror jag att vi måste försöka få till stånd en strategi där vi tittar lika mycket på konsumtionsmönstren och sammansättningen av dieten som på de mycket stora utmaningar som vi står inför på produktionsidan. Vi behöver ha en strategi där vi får en bättre användning framför allt av det gröna vattnet, markfuktigheten. Vi behöver ha bättre markvård. Vi behöver ha *rainwater harvesting* och liknande. Vi behöver alltså koppla ihop markfrågorna med vattenfrågorna, och vi behöver styrmedel och stöd för att minska produktivitetsgapet, som vi vet finns i väldigt många produktionssystem.

De här frågorna kommer att diskuteras på många håll. De har diskuterats i Mexiko under den gångna veckan och även nu. Vi har också ett årligt möte här i Stockholm, *World Water Week in Stockholm*, som ni alla är välkomna till i augusti i år.

Ordföranden: Stå kvar Jan, så får vi se om det är några frågor om det du har sagt. Har ni förstått alla siffror och diagram? Jag hade lite svårt att hänga med vid ett tillfälle, men vi får se om någon annan kommer först.

Henrik Österblom, Miljövårdsberedningens kansli: Jag har en fråga angående den beräkning som ni gjorde om 80 % vegetarisk kost och 20 % animalisk kost. Är det dagens fördelning, eller är det den beräknade fördelningen år 2015 i dietsammansättningen?

Jan Lundqvist: Det är den fördelning som rekommenderas av FAO. Fördelningen mellan animalisk och vegetarisk kost ser väldigt olika ut i olika delar av världen. I till exempel Indien är andelen av kosten som kommer från animaliska produkter väldigt låg. Jag tror att den är ett par procent eller någonting sådant. Men i delar av USA och delar av västvärlden har vi en väldigt hög andel av kosten som kommer från animalisk produktion.

Det är också skillnad mellan om vi har ett animaliskt intag av vad vi kallar rött kött, alltså biff och liknande, eller om den animaliska dieten kommer från kyckling eller någonting liknande. Det är mycket mindre vattenåtgång per producerad mängd energi för det vita köttet.

Henrik Österblom, Miljövärdsberedningens kansli: Det jag är ute efter är alltså: Vilken typ av sammansättning på totalen skulle man, utifrån de trender som du beskrev i dietsammansättningen, kunna förvänta sig år 2015?

Jan Lundqvist: Det här är en rekommenderad balanserad diet – jag tror att de kallar det så. Där har man 20 % animalisk kost och 80 % vegetarisk kost. Men, återigen, det är väldigt stora variationer, så jag tror inte att man kan säga mer än så.

Ordföranden: Nästa person på talarlistan är jag, Lotta Hedström. Jag kommer inte ihåg om jag presenterade mig när vi började, men det står å andra sidan på skylten här framme. Jag har en väldigt kort fråga. Går det att mäta det gröna vattnet? Om vi nu ska ekonomisera, vara mer medvetna och aktivt hushålla och ta till vara det vattnet undrar jag: Finns det några sätt att mäta det så att det går in i diagrammen?

Jan Lundqvist: Ja, det gröna vattnet tar sin utgångspunkt i nederbörden över ett område, och den kan vi ju mäta. Vi vet också hur mycket vatten som går ut i vattendragen. Vi har ganska goda förutsättningar att mäta flödet i floder. Vi vet det genom grundvattenmätningar. Vi kan mäta hur mycket som finns i grundvattenmagasinen.

Det som jag tror är viktigt är att vi ser till att en så stor andel som möjligt av nederbörden verkligen fångas upp och infiltreras i markmagasinet i form av markfuktighet. Vi behöver inte mäta exakt hur mycket det är, utan det viktiga är att vi får en strategi. Vi vet storleksordningen på den här resursen. Vi vet hur vi ska kunna effektivisera eller få största möjliga andel av den här resursen ned i markmagasinet, och det är det som är den stora utmaningen.

Ordföranden: Är det det som kallas för *rainwater harvest*?

Jan Lundqvist: Ja, det är *rainwater harvest* när vi skördar nederbörden över ett område.

David Nilsson, KTH och Sida: Jag arbetar på KTH och på Sida med vattenfrågor.

Du säger att det vatten som krävs för att vi ska uppnå millenniemål nr 1 och uppnå matsäkerhet för alla människor på jorden inte finns. Då skulle jag vilja ha en förklaring. Tidigare visade du nämligen en karta där man såg att de länder som framför allt saknar vattenresurser eller där de är överutnyttjade inte är de länder där fattigdomen är störst och där man har de största problemen med undernäring. Jag förstår inte riktigt den logiken. Där skulle jag behöva en förklaring.

Jan Lundqvist: Det är jättebra. Jag borde ha sagt något när det gäller den mängd blått vatten som skulle behövas för att producera den mängd mat som krävs för att vi ska få matsäkerhet åt alla med fördelningen 20 % animalisk och 80 % vegetarisk kost. Den mängden blått vatten tror jag inte finns om vi samtidigt ska tillgodose vad vi kallar *environmental flow*, alltså flödet av vatten för att underhålla de akvatiska ekosystemen. Tar vi däremot in grönvattenresursen och om vi förbättrar effektiviteten i utnyttjandet av både grönt och blått vatten är det naturligtvis en annan situation. Men jag tror att vi är väldigt många som är överens om att vi inte kan klara av det framtida försörjningsuppdraget genom att förlita oss på en ytterligare exploatering av blåvattenresursen.

Holger Gustafsson (kd): Den totala vattentillgången på globen kan vi väl inte göra så mycket åt, utan det handlar om en omfördelning. Har ni funderat på vad prissättning av vatten skulle kunna leda till?

Jan Lundqvist: Ja. Som många kolleger har framhållit är vattentjänsten, alltså tilldelningen av vattnet till både jordbrukssektorn och hushållssektorn, sannolikt den mest subventionerade tjänsten i världen i dag. Det är väldigt stora subventioner som går åt för att förse både jordbruket och hushållen med vatten. Det finns kanske framför allt på hushållssidan – jag vet inte om Katarina kommer in på detta mera – olika exempel på hur man med hjälp av prissättning försöker styra efterfrågan något. Man kan ha vad man kallar blockprissättning. Man kan ha en väldigt kraftig subvention kvar för de fattiga, de som har väldigt små resurser, medan man kan ha högre priser för dem som har råd att betala. Namibia är ett exempel i Afrika på ett land som har en väldigt avancerad policy på detta område.

Men inom den stora vattensektorn, när det gäller det stora vattenanvändandet inom jordbruket, är det betydligt färre goda exempel på att man har lyckats få till stånd en prissättning. Dels är detta en oerhört känslig fråga, dels är det väldigt svårt att mäta vatten som används inom jordbruket. Det är tekniskt knepigt att ha en prissättning, men det är också politiskt väldigt svårt att få till stånd detta. Det hänger samman med prissättningen på de produkter, bland annat, som jordbruket producerar. I Indien, till exempel, har man en prispolitik när det gäller ris. Det har legat på samma pris i flera decennier. Då säger bönderna: Vi får inte sätta pris på vårt ris. Då kan vi inte heller betala för det vatten som vi behöver för att producera riset. Så det finns många låsningar i detta. Men det finns

alltså en kombination av tekniska och andra omständigheter som gör att det är väldigt svårt att komma fram på jordbrukssidan. På industrisidan och på hushållssidan är det betydligt lättare.

Ordföranden: Då ska vi tacka dig så länge, Jan. Det var någon som sade också att vi mycket väl kan tänka oss en postindustriell värld, men vi kommer aldrig att kunna tänka oss en postagrikulturell värld. Då får vi sluta att äta.

Medan du och Katarina byter plats ska jag påminna er om att det här stora *World Water Forum* i Mexiko avslutades i går. Vi har letat på morgonen efter deras slutsatser, men vi vet i alla fall att de har grälat om det som handlar om vatten som en mänsklig rättighet just därför att det kan ge sådana här legala och styrningsmässiga implikationer om man bestämmer sig för att vatten är en mänsklig rättighet. Det kanske Katarina kommer in på.

Katarina Perrolf: Kanske det.

Vi har hört Jan prata om resursfrågan rent globalt, men hans presentation var också mycket fattigdomsinriktad. Min presentation kommer framför allt att handla om utvecklingsperspektivet, och för att komplettera Jans presentation kommer jag att fokusera på två områden. Det ena är effektiv vattenförvaltning och ekonomisk utveckling – min poäng är att det kostar att inte investera. Det andra området i min presentation handlar just om vatten, sanitet och hygienutbildning. Det är centralt för en god hälsa, men det visar sig – jag kommer att visa en del deprimerande statistik – att det som borde vara så enkelt faktiskt är väldigt svårt att få till stånd.

Något som jag vill att ni ska ha i bakhuvudet under min presentation är också att den här vattenkrisen på många sätt är en förvaltningskris. Med anledning av en fråga från en av ledamöterna i utrikesutskottet om prissättning kom Jan in på att det är en typ av förvaltningsfråga, hur man faktiskt kan styra efterfrågan på vatten. Vattensektorn är i dag väldigt fragmenterad i många länder. Man har svaga institutioner och regelverk, och det finns ett stort behov av kapacitetsuppbyggnad. Det gäller kapacitet hos institutionerna som sådana men även kunskap hos dem som arbetar i institutionerna, detta just för att man ska ha det här koordinerade synsättet i fråga om vatten. Det blir nämligen lätt konkurrens mellan olika användare i olika vattensektorer. Det gäller då framför allt jordbrukets, stadens och industrins vattenhantering. Då handlar det just om det här med integrerad vattenresursförvaltning som också är ett av de mål som man kom överens om i Johannesburg år 2002, att varje land ska inrätta nationella planer för en effektiv vattenresursförvaltning genom att ta sådana här IWRM-planer, som det kallas för. Det här integrerade angreppssättet är också ett verktyg för konfliktlösning mellan olika vattenanvändare på lokal nivå men även på internationell nivå, och det knyter då an till det som Joakim kommer att prata om senare.

Det handlar alltså om god förvaltning av den knappa resurs som finns och att på så sätt öka tillgången på vatten för olika användare. Det här med prissättning är ju en typ av verktyg för att få ned det vattenslöseri som faktiskt pågår i många områden. Jag kan ge ett exempel på den förhärskande synen när det gäller många städer som finns i torra områden. Börjar man få problem med vattenförsörjningen där börjar man genast planera för en stor damm, som man investerar i, i stället för att försöka få ned vattenkonsumtionen i ett område. Det är också ganska absurt att man i många städer i torra områden har vattenburna avloppssystem när vattenresursen är så knapp.

En effektiv vattenförvaltning kan stimulera ekonomisk tillväxt som direkt kommer fattiga till godo. Att investera i dammar för kraftproduktion och så vidare ger generellt en ekonomisk *boost* till ett land på makroekonomisk nivå, men det är inte så att det per automatik kommer de fattiga till godo att man investerar i vatteninfrastruktur, utan det handlar om hur den designas, vem som får tillgång och till vilket pris. Men om man tänker på dem och på att man har väldesignade lösningar för sina vatteninvesteringar kan jag säga att det har kommit ett antal studier de senaste åren där man försöker sätta prislappar på vad det kostar, vad man får tillbaka för en investerad dollar. Och man kan få tillbaka upp till 60 gånger, i vinst, för varje dollar som man satsar. Det sker då bland annat genom att man får en ökad tillgänglig arbetskraft. Folk är friskare. Det är framför allt kvinnor som är ansvariga för att hämta vatten, och de kan då spendera mindre tid på att göra det och i stället ägna sig åt mer produktiva sysslor. Det blir minskade sjukvårdskostnader. Och man kan ägna sig åt inkomstgenererande sysslor. Det är ju inte bara dricksvatten man får tillgång till utan även vatten för småskalig produktion, som till exempel visas på bilderna här. Det kanske inte riktigt framgår, men får man en vattenkälla kan man till exempel driva upp plantor – i det här fallet då i Mali – för ett återskogningsprojekt. Sedan säljer man de plantorna. Det ger en inkomst.

Jan har ju också varit inne på att vatten har en viktig funktion när det gäller att uppfylla samtliga de här åtta millenniemålen.

Något som jag också skulle vilja visa på är just det här sambandet mellan ekonomisk tillväxt och vattenresursen. Det här är ett ganska väl använt diagram. Det är från Zimbabwe och visar på sambanden mellan ett lands bruttonationalprodukt, som är den orange kurvan, och nederbördsfluktuationerna, som är den blå kurvan. Det går från 70-talet fram till tidigt 90-tal. Om ni tittar i den senare halvan av diagrammet ser ni att nederbörden väldigt väl följer BNP i landet. Så är det för att man är ett spannmålsberoende, spannmålsproducerande land. Jag pratar historiskt nu. Det är inte riktigt så i dag, av olika skäl. Men nederbördsfluktuationerna och BNP följer varandra väldigt väl. Ni ser det stora undantaget på 70-talet, fram till 1980. Det var under oroligheterna, före självständigheten, då det trots goda nederbördsår inte matchar.

Men det här är väldigt intressant, eftersom de flesta u-länder är så beroende av naturresurserna för sin ekonomi. Och nederbördsfluktuationerna är väldigt vanliga i de här savannområdena, där den största delen av de fattiga människorna i världen bor. Detta visar också på att man, om man investerar i varnings- och beredskapssystem för extrema klimatsituationer, kan få vinster i form av till exempel minskad matimport och minskade kostnader för återuppbyggnad. Här har jag även Moçambique som ett exempel. BNP minskade med 23 % som en följd av översvämningarna år 2000. Investeringar i beredskapssystem kan alltså ge vinster på det sättet.

I och med de här nederbördsfluktuationerna är det väldigt viktigt just i torra områden att kunna lagra vatten från den regnrika perioden till den regnfattiga perioden. Man kan då titta på hur dammar är fördelade över världen. De flesta dammarna i världen finns i i-länder. Endast 5 % finns i Afrika som sammantaget är en väldigt torr kontinent. Tittar ni på andra stapeln från höger som visar Australien och den längst till vänster som visar Etiopien, som har ungefär samma klimat, ser ni att lagringsvolymerna per person som finns tillgängliga i de länderna skiljer sig väldigt starkt åt. I Australien har man en ekonomi. Man har pengar för att kunna investera i sådan här dyr infrastruktur. Det handlar om att kunna ha dammar. Sedan är det fråga om vilken typ av dammar man har och hur man bygger de här dammarna, hur processen ser ut. Men det är en ödesfråga för de torra länderna att kunna ha lagringskapacitet för vatten.

Det var den delen av presentationen som handlar om behovet av en god förvaltning av den knappa vattenresursen och också om de ekonomiska vinsterna med det.

Nu kommer jag att komma in på vatten, sanitet och hygien och på det här millenniemålet om att antalet människor som inte har tillgång till dricksvatten av god kvalitet ska halveras fram till 2015. På den här kartan är de röda områdena de områden där mindre än 50 % av befolkningen har tillgång till dricksvatten av god kvalitet. I de gula områdena ligger det på mellan 50 och 75 %. Men för stora delar av Afrika ligger det närmare 50 %. Det är inte så ofta uppåt 75 %. Det är alltså stora skillnader. Framför allt i Afrika ser man att det är väldigt låg täckning vad gäller tillgång till vatten och sanitet. Jag kan dock tillägga att det i Asien, där det inte är lika mycket rött och gult, trots allt är fler människor som är utan vatten och sanitet, eftersom det är en mycket större befolkning där.

När det gäller sanitetsmålet är de röda områdena de områden där det är mindre än 50 % av befolkningen som har tillgång till god sanitet. Då ska man komma ihåg att den lägsta definitionen för att det ska kallas för god sanitet i stort sett är en latrin, alltså en grävd latrin, en grop. Men det ska finnas något slags täckning som förhindrar flugor från att komma ned. Det är det som är definitionen på det här med förbättrad sanitet. Ni ser att det är både Afrika och Asien som har väldigt dålig täckning när det gäller det. Som Jan också var inne på är det 2,6 miljarder människor som saknar sanitet i dag.

Det här är ju nationella data, men om man tittar på landsbygd och stadsområden ser man att det är väldigt stora skillnader. I många länder är det kanske bara ett fåtal, ett par procent, på landsbygden som har tillgång till sanitet.

Nu kommer jag att visa två kartor. Den här visar dricksvattensituationen och om man kommer att uppnå målet eller inte. Om den takt som har varit från 1990 till 2002 i ökningen när det gäller att se till att fler människor får tillgång till dricksvatten bibehålls, är det de gula länderna som är *on track*, som alltså kommer att kunna uppnå målet fram till 2015. De länder som är orange kommer inte att kunna uppnå målet med nuvarande takt. Där ser man verkligen skillnaden mellan Asien och Afrika. Det stora problemområdet med nuvarande takt är alltså Afrika.

När det gäller sanitetsmålet är det samma sak. De gula områdena visar de länder som kommer att kunna uppnå målet med nuvarande takt. Och det är framför allt Afrika men även Sydamerika och delar av Asien – ja, det är i stort sett alla kontinenter förutom i-länderna – som har de här problemen. Med nuvarande takt kommer man alltså att missa sanitetsmålet med en halv miljard människor. Om man tittar på statistiken när det gäller både vatten och sanitet, kan man se att det hela tiden är fler människor som får tillgång till vatten och sanitet, men på grund av befolkningsökningen är det samtidigt fler människor som är utan vatten och sanitet.

När det gäller vatten och sanitet till alla handlar det just i landsbygdsområdena om ganska enkla konstruktioner. Hur kommer det sig att det är så svårt att se till att vatten och sanitet verkligen fungerar? En sak är att man måste se på vatten, sanitet och hygienutbildning på ett integrerat sätt för att det ska kunna fungera. Om man bara har rent vatten men ingen sanitet och ingen hygienutbildning blir det rena vattnet smutsigt. Man uppnår inte hälsomålet på det sättet. Samma sak är det om man bara lägger till sanitet. Hälsoläget förbättras, men har man inte sådana enkla åtgärder som handtvätt uppnår man inte den fulla effekten av en förbättrad hälsa. Det gäller att integrera vatten, sanitet och hygienutbildning för att man ska uppnå en god hälsosituation, minska sjukdomarna.

Det är ofta ett problem att få det här integrerat. Det är många gånger attraktivare att satsa på rent vatten än att bygga dass, men det är också, som jag var inne på förut, en väldigt fragmenterad förvaltningssituation när det gäller vatten. Oftast är det tre olika ministerier som är ansvariga för de här frågorna. Vi har vattenministeriet, miljöministeriet och hälsoministeriet i många av länderna. I och med att man har en dålig koordinering är det också svårt att se hur de här olika ansvarsområdena och projekten går hand i hand. Många gånger satsar man på vatten i ett område och på sanitet i ett annat, men inte i samma område.

Att få hållbara lösningar i en fattig miljö är en väldigt svår ekvation. Situationen för människor blir ju många gånger väldigt komplicerad. Det är så många olika saker som pengarna ska räcka till. Även små kostnader för underhåll kan få en ganska billig konstruktion att fallera. Det är även socialt, miljömässigt, tekniskt och ekonomiskt väldigt svårt att få till det här.

När det gäller hållbara lösningar har man sett att den som är brukare måste finnas med i alla beslutssteg för att man ska kunna få någon lösning som fungerar. Många gånger är det kvinnorna som är ansvariga för vattenhushållningen i familjen. Och i och med att det finns traditionella maktstrukturer måste de brytas för att kvinnor ska kunna vara med i planeringsfasen och i designfasen. Det handlar om vad man väljer för typ av konstruktion och hur underhållningsmekanismen ska se ut för det här för att det ska fortsätta att fungera.

Sedan är det också viktigt att ha en lokal förvaltning, att man får ned pengaflödena till den lokala beslutsstrukturen. I de flesta u-länder pågår också decentraliseringsprocesser, men det är väldigt långa och svåra processer. Det är ju första gången man går igenom en sådan process. Just att få det lokala ägarskapet, att ha lokala organisationer som har finansiering från centralt håll, att pengarna verkligen når dit, är ett stort problem. Korruptionen är också ett stort problem.

Avslutningsvis kan man konstatera, om man tittar på statistiken på utbetalningarna under 80- och 90-talet, att investeringarna i ländernas vattensektorer har minskat. En anledning till att investeringarna har gått ned är att pendeln har slagit över från att man har satsat väldigt mycket på infrastruktur och teknikinvesteringar, och särskilt på stora dammar. Det visade sig ju att det var svårt att få det här att fungera. Det förföll oftast, så investeringarna blev bortkastade. Då har man i stället gått över till att satsa på institutionellt stöd, kapacitetsuppbyggnad och så vidare just för att få det här institutionella ramverket, som gör att man säkerställer de investeringar som ska komma sedan. Men pendeln har slagit över väldigt mycket åt det andra hållet, och man kan väl konstatera att det behövs både–och.

U-länderna tar fram nationella fattigdomsstrategier. I fem länder i Afrika finns vatten och sanitet som en prioriterad fråga i de strategierna. Om inte vatten och sanitet är en prioriterad sektor i ett lands fattigdomsstrategi blir budgettilldelningen mindre i budgetförhandlingarna. Om den inte finns med som en identifierad sektor i fattigdomsstrategin innebär det att det blir svårt eftersom det är där givarna kommer in i utvecklingssamarbetet. Givarna kommer in i de områden som landet prioriterar.

Som jag sade tidigare är vatten väldigt viktigt för att man ska uppnå de åtta olika millenniemålen. Det kanske är lite missvisande att vatten och sanitet inte är mer prioriterat i länders fattigdomsstrategier.

Om det är något som vattenexperterna har misslyckats med är det just att synliggöra vad det kostar att inte investera, det vill säga att sätta en prislapp på vad det kostar att inte investera i vatten och vad vinsten av att investera i det blir.

Det tror jag kan vara ett viktigt verktyg i budgetförhandlingarna och i diskussionerna när man tar fram fattigdomsstrategier.

Carina Hägg (s): Det här var också en väldigt spännande föredragning.

I går var Botswanas president i den här salen. Han berörde också de här frågorna. Även i går tyckte jag att det var det ganska lätt att förstå vad man kan göra när det gäller glesbygd och landsbygd. Det handlar mer om kapacitetuppbyggnad och ekonomiska resurser för att få dessa frågor att ta ett steg framåt.

Jag har större problem att bli klar över: hur man ska hantera de växande megastäderna där det bor så otroligt mycket folk. När det är missförhållanden påverkar det grannen på ett helt annat sätt.

Utifrån vad du har sagt ser du att det krävs helt nya teknikersystem för att man ska kunna hantera det?

Jag har vid något tillfälle lyssnat på personer som har företrätt en helt annan sektor i samhället, nämligen rymdindustrin. De pratar om resursnåla system för vatten och hälsovård. Det är väldigt spännande.

Finns det möjlighet att korsbefrukta rymdindustrins resursnåla tänkande och uppbyggnaden i megastäderna?

Katarina Perrolf: Ekologisk sanitet är *space technology*. Det du tar upp är intressant. Inom rymdforskningen tittar man på sådana kretsloppssystem, minimal vattenanvändning och så vidare.

I städerna blir ju situationen så uppskruvad eftersom det är mycket människor på en plats. Det krävs att mycket vatten kommer till en plats. Det absurda är, som jag berörde, att många torra städer har vattenburna avloppssystem. Det har man ärvt från i-länderna som ju generellt är vattenrika.

Sida har ett stöd till Stockholm Environment Institute. Det är ett program som heter Ecosanres. Det handlar just om ekologisk sanitet. Det är allt från komposterbara latriner. Men framför allt tittar de på att skala upp detta så att man får det i ett landsbygd–stad-perspektiv och *closing the loop* mellan stad och landsbygd. Man skördar mat från landsbygden, för in den till städerna och sedan stannar den där. Det gäller att återföra näringen till landsbygden. Det finns exempel på hur man kan få ekologisk sanitet att fungera i tätbebyggda områden. Kina har kommit väldigt långt på det området.

Det är väldigt viktigt med hållbara sanitetslösningar i urban miljö.

Berndt Ekholm (s): Du valde att tala mycket om förvaltningsfrågorna och avstod helt från att kommentera den debatt som pågår om privatisering i samband med att man ska lösa vattenfrågorna.

Jag skulle vilja att du kommenterade det också.

Katarina Perrolf: Jag valde att inte prata om privatisering därför att 5 % av världens vattendistribution är i privat regi. Det är framför allt i Nordamerika och i Europa. Väldigt lite av den är i Afrika.

Under 1980- och 1990-talen var det en trend att multinationella företag kom in med privat drift i u-länder. De drar sig ur mer och mer eftersom det inte finns några pengar att tjäna.

Den privata sektorn är på utgående i multinationella företag. Däremot är det intressant att titta på de lokala små entreprenörerna i slumråden där det finns en potential när det gäller vatten-, sanitets- och avfallshantering. Det är ju inte någon privatiseringsfråga, men det är engagemang och samarbete med privata entreprenörer.

Att de multinationella företagen är på väg ut från u-länderna är anledningen till att jag inte tog upp det.

Ordföranden: Du nämnde dammar som en möjlighet till lagringskapacitet i fattiga länder. Jag har lärt mig att betrakta dammar som något ont, att man stoppar vattenflöden och skapar biologiska och sociala problem och att det är fråga om stora investeringar som inte stannar hos lokalbefolkningen.

Kan du tala om vad som är skillnaden på onda och goda dammar?

Katarina Perrolf: De rekommendationer som finns i *World Commission on Dams* är väldigt centrala. Det har uppstått något slags gemensam grund att stå på. När man anlägger stora dammar måste man titta på att det är socialt hållbart, ekonomiskt hållbart och miljömässigt hållbart.

Det är väldigt svårt. Det blir alltid *trade offs* i olika situationer. Det här gäller just stora dammar.

Det jag menade med mitt diagram var inte att förespråka stora dammar utan det var att förespråka behovet av lagringskapacitet. Det kan ju vara restaurering av redan befintliga dammar. Många av dem har sedimenterat igen. Det kan även vara mindre dammar. Det kan vara en sekvens av dammar.

Det är ett ingrepp i ekosystemet; det är det absolut.

Jag hoppas att pendeln har gått från att man säger blankt nej till dammar. Om man är i ett torrt land med fluktuerande nederbörd behöver man dammar. Hur ska man annars säkra vattenförsörjningen till en stad? Även om man har efterfrågedämpande metoder måste man med så mycket människor inom ett område ha ganska stora mängder.

Ordföranden: Det handlar alltså om om man tillför hydroelektrisk produktion eller om det i första hand är till för vatten.

Katarina Perrolf: Det är det som det integrerade förvaltningssättet handlar om. Alla olika aktörer finns med i dialogen när man gör sådana stora investeringar.

Ordföranden: Den förkortningen ska vi ha lärt oss efter den här sittningen: *Integrated water resource management*. Det är dagens läxa.

Lennart de Maré: Jag skulle vilja koppla ihop det som Jan och Katarina har sagt.

Katarina pratar om de dammar som vi saknar i de torra områdena. Jan är ute efter att vi ska utnyttja det gröna vattnet.

Det är väl egentligen samma problem som vi har i de arida områdena. Nederbörden kommer helt enkelt inte ned. Vi har genomsnittligt större avdunstning än nederbörd. Vad är det egentligen för vatten vi har?

Det är därför den stora andelen redan är utnyttjad i de här områdena. Det är en stor andel utnyttjad av en liten mängd vatten.

Man kan fråga sig: Har vi teknik i dag för storskalig överföring av vatten från våta områden till torra områden? Skulle det kunna hjälpa världen?

Annars är, vad jag kan förstå, vatten i de arida områdena på alla sätt begränsande för befolkningen. Finns det något annat sätt än att föra dit vatten om vi är ute efter att lösa deras situation?

Det är tilltalande det som Jan tog upp om att vi kan effektivisera användningen. Vi kan ha som mål att göra av med 50 % mindre vatten i livsmedelsproduktionen och så vidare. Det går säkert att komma långt den vägen. Grundproblemet finns ändå kvar: Det finns inte vatten.

Katarina Perrolf: Sett på lång sikt kommer man säkert till en brytpunkt. Hur torrt kan ett land vara med en viss befolkningensmängd?

Visst kan det bli aktuellt inom ett land att man har överföring mellan vattenrika och vattenfattiga delar i ett land. Men det är den *supply management view* som är så vanligt förekommande och inte *demand management*-metoden som både Jan och jag var inne på.

Det finns trots allt mycket kvar att göra när det gäller att effektivisera vattenanvändningen. Man kan ta till vara det gröna vatten som finns, det vill säga markvattnet, för produktion och så vidare. Man kan framför allt dämpa vattenförbrukningen i städer, i jordbruket och inom industrisektorn.

På landsbygden är det inte ett problem att man använder för mycket vatten, utan tvärtom. I städer finns det fortfarande mycket kvar att göra, men det krävs mycket satsning på teknikutveckling för att göra det.

Jag tror att man ska akta sig för att hamna i hur vi ska lösa det på lång sikt och börja tänka på stora överledningslösningar. Då målar man in sig. Då höjer man konsumtionen i ett land.

Kent Jergman, KTH: Jag brukar säga att det är väldigt dyrt att vara fattig. De samband som du skissade upp i fråga om hälsa håller jag naturligtvis med om. Varför vill inte de regeringarna ta detta till sig?

Det har jag undrat under lång tid eftersom jag har jobbat väldigt mycket i de här länderna i södra Afrika, men även i Saudiarabien där man i högsta grad har vattenbrist.

Vi måste ha teknikutveckling, men vi måste få en chans att göra detta. Vi måste samla upp vatten. Du tog Zimbabwe som exempel. Det är en semiarid region. Det kommer häftiga regn som samlas upp i dammar. Vi har en väldigt hög avdunstning med stora förluster. – Jag väljer att välja ut ett antal områden eftersom varje område har specifika förutsättningar. – Just i den trakten får vi utveckla kunskapen att från dessa dammar samla

upp det vatten som är nödvändigt. Men vi måste också få tillfälle att utveckla kunskap lokalt för att kunna magasinera det, förhoppningsvis i marken, alltså i våra grundvattenmagasin.

Det är kunskapsutveckling som måste till. Det kostar pengar och vi måste ha resurser för att utveckla det. Om vi har förmånen att få utveckla det i en trakt är det inte självklart att vi kan transformera den kunskapen till en annan region. Varje region har sina egna förutsättningar. Men vi måste ges tillfälle att utveckla det.

Min fråga är mer ett påstående. Jag stöder dig i att vi måste ges tillfälle att utveckla kunskap och då måste vi ha resurser. Det har vi saknat globalt sett.

Joakim Öjendal: Fru ordförande, ledamöter, åhörare! Min roll i dag är att diskutera konflikt- och säkerhetsfrågor i relation till vatten och vattenhantering. Jag kommer att göra det under i huvudsak tre teman:

- Typiska säkerhetsproblem
- Konfliktförebyggande åtgärder
- Policyarbete med potentiella konflikter, speciellt på regional nivå.

Dessa frågor är intimt förknippade med en mer generell bild. Jag börjar därför med att säga något om den globala situationen.

Som tydligt har framgått av Jans och Katarinas presentationer har vi något slags global vattenkris i vardande. Jag ska inte återupprepa siffror, men jag har valt att ändå presentera två sifferuppgifter. FN:s miljöprogram befarar att hälften av världens befolkning kommer att leva i områden med vattenbrist år 2032. Årligen dör mer än 2 miljoner människor av vattenbristrelaterade orsaker. De flesta av dessa är barn.

Det är förödande siffror.

Det här har historiskt betraktats som nationella och lokala problem. Det har alltmer blivit internationella och globala problem.

Med början i Rio de Janeiro 1992 kom vatten att lyftas upp som en fråga av globalt intresse som man hade något slags gemensamt ansvar för. Det kom att bekräftas vid Johannesburgsmötet.

På global nivå har det arbetats mycket med vattenfrågorna. Det har till exempel, som vi hörde, integrerats i UNDP:s millenniemål. Det har utarbetats en konvention om internationella floder och det finns ett intressant arbete i *World Commission on Dams* som Katarina nämnde.

Man har börjat tänka på vatten som ett *global public good*, alltså något som vi har gemensamt och som vi har ett gemensamt ansvar för.

Det har ofta sagts, och man har tangerat det även här, att eftersom människor behöver vatten måste vi antingen flytta vatten dit där människorna är eller flytta människorna dit där vattnet är. Så har man också gjort historiskt, vanligtvis genom stora infrastruktursatsningar, ibland genom stora folkförflyttningar.

Enligt min uppfattning är det här som övergripande strategi en strategi som har nått vägs ände. Det finns inte så jättemycket mer vatten, särskilt inte nära de allra torraste områdena. Det finns alltså inte vatten som man enkelt kan flytta i stora mängder. Det går heller inte att flytta folk i stora volymer av MR-skäl etcetera.

Det råder snarast konsensus om att vi får jobba med det vatten vi har. Det ger oss naturligtvis en formidabel fördelningsuppgift. Vem ska ha vatten och hur ska det fördelas?

Jan har gett oss en idé om hur vi kan tänka på det på global nivå. Om tio år kommer jag att titta på innehållsdeklarationen när jag köper en kavaj och se hur mycket vatten som förbrukades vid produktionen av kavajen; precis som vi nu går och köper rättvisemärkt kaffe.

Katarina gav oss en syn på hur man på lokal nivå kan fundera på att koppla ihop *space technology* och sanitet i rurala och urbana områden.

En nivå som inte alls har uppmärksammats i lika hög grad är den mellan det lokala och det globala, nämligen den regionala. Det är också den som är mest problematisk ur säkerhetsperspektiv, som jag ser det.

Titta på de här siffrorna:

- I världen finns det 263 internationella flodbäcken.
- 145 nationer har territorium inom dessa bäcken.
- En tredjedel av dem är fördelade mellan tre eller flera länder.

Av fortfarande tillgängligt ytvatten beräknas 50 % finnas i just internationella flodbäcken. Motsvarande siffra för Afrika är mer än 90 %.

Grundvatten, som vissa ser att man skulle kunna utnyttja i stor skala i framtiden, finns i hålrum eller har förgreningar under gränser. Om ett land börjar pumpa grundvatten påverkar det alltså grundvattennivån i andra länder.

Här finns ett formidabelt internationellt dilemma att hantera. I ljuset av den globala vattenkrisen kan vi säga att vattenuttaget och rivaliteten mellan aktörer på regional nivå kommer att öka kraftigt under de närmaste årtiondena. Här har vi ett strukturellt säkerhetsproblem. Det problemet ökas av det faktum att det inte alls har arbetats lika mycket policymässigt eller forskningsmässigt på att förstå den regionala dynamiken i vattenfrågan.

Mina tre teman var alltså: typiska säkerhetsproblem, vilka konfliktförebyggande åtgärder man kan ha och vilket policyarbete man kan bedriva. Vi börjar med typiska säkerhetsproblem.

År 1991 publicerade Joy Starr en artikel som argumenterade för att den framtida globala vattenkrisen skulle skapa *Water Wars*, eller krig om delade vattenresurser. Det plockades upp vitt och brett och exploaterades av vissa intressen. Under en tid på 90-talet var det fullt av alarmerande argument om omöjligheten i att undvika framtida krig om vattenresurser.

Aaron Wolf, forskare vid Oregon State University, gjorde en numera berömd studie och en historisk odysseé och en databas av detta. Det framkom att vattenkrig är extremt ovanliga.

Det generella mönstret är i stället, sade han, att stater faktiskt samarbetar om vattenfrågor. I princip över natt började man fokusera på samarbetsfrågan i stället. Det kom i sin tur att leda till att forskning och policyfrågor kom att underskatta den lågintensiva ofta ganska osynliga konflikternas förödande potential när det gäller möjligheten till utvecklingsarbete.

Man kan säga att det generella historiska mönstret är att det är lågintensiva konflikter med utvecklingshämmande konsekvenser – för att balansera lite i den debatt som har gått fram och tillbaka mellan vattenkrig och vattensamarbete. Jag ska guida er på den här grafen.

Här har man sammanställt hur konflikter om vattenresurser ser ut. Längst till vänster har vi regelrätta krig längst till höger stater som har gått samman i samarbetet kring vattenresurser. Som ni ser är extrempunkterna väldigt ovanliga. Intressant är även den neutrala delen – varken samarbete eller konflikt – inte heller särskilt vanlig.

De stora mängderna fall samlas kring ”lite samarbete” eller ”lågintensiva konflikter”. De historiska mönstren blir tydliga.

Bland omständigheter som tenderar att skapa konflikter – om inte *water wars* så ändå allvarliga konflikter – har vi först kopplingen mellan fattigdom och konflikt. Att se till att det finns tillräckligt med vatten ses ofta av folk i allmänhet som statens ansvar. Till skillnad från till exempel matförsörjning där den allmänna förståelsen är helt annorlunda.

När vattenförsörjningen når en oacceptabelt låg nivå brukar det leda till stort missnöje, kritik, avlegitimering och politisk och social oro. Det finns ett stort antal fall i världen där interna kravaller och missnöje med statens förmåga att leverera gott vatten har lett till våldsamheter. Det har även spillt över i internationella konflikter. Det är ett typiskt urbant eller semiurbant fenomen.

I rurala miljöer skapar kopplingen mellan fattigdom och vattenbrist också intensiva lokala konflikter, men de syns mindre och uppmärksammas betydligt mindre.

Det andra typiska fallet skulle vara där vi har gränsfrågor och territoriell integritet inblandat. Det är alltså den klassiska konfliktorsaken mellan stater.

Vatten är svårt att reglera eftersom det rör sig upp- och nedströms. Till och med flodbäddar rör sig ju historiskt, även om det inte är så mycket. Det gör att gränsdragningsfrågan är lite komplicerad.

Det är värt att notera att grundvatten sträcker sig över – eller snarare under – gränser. Vi har en väldigt svag internationell lag och väldigt svaga internationella normer för hur man ska hantera sådana frågor.

En tredje typisk konfliktsituation är i vilken mån vattenallokeringsprocesser sammanfaller med etniska gränser eller gruppidentiteter, speciellt om det är en generell bristsituation där alla har legitima skäl att känna sig förfördelade på ett eller annat sätt. Det kan väldigt snabbt politiseras via etnisk eller annan gruppstillhörighet. I den mån etniska grupper lever över

gränser har man genast en internationell dimension på det hela. Det har vi sett i Sydasiens. Vi har sett det som hög-låglandskonflikter i Sydöstasien. Vi har sett hur det föder internationella konflikter i Mellanöstern.

I det här sammanhanget ska jag också nämna en annorlunda typ av säkerhetsproblem. Upp-nedströmsproblematiken är klassisk i internationella floder. I takt med att vattenbristen blir större är det större incitament för uppströmsländer att ta vad de vill ha eller tycker att de behöver. Det ser vi som ett problem runtom i världen. Det är ett möjligt problem i Turkiet i relation till Syrien och Irak, i Kina i relation till Laos, Thailand, Kambodja och Vietnam och i Indien i relation till Bangladesh. Ur ett säkerhetsperspektiv skapar det naturligtvis obehagliga situationer med mycket internationella spänningar.

Vad kan vi vänta oss? *Water wars* eller krig om delade vattenresurser är inte sannolika i den meningen att stater kommer att gå i krig explicit om vattenresurser.

Vi kommer antagligen att se en rörelse från *water wars to water riots*, som en dansk studie uttryckte det. Det har ibland lokala implikationer, ibland internationella. Att vi ser *riots* snarare än *wars* är i mitt perspektiv inte mindre allvarligt. På många sätt är det större mängder människor som kommer att drabbas.

Det som är viktigt i den här kontexten är att den internationella säkerhetsfrågan i den meningen har blivit kopplad till utvecklings- och demokrati-frågan. I den mån vi, det vill säga stater och den internationella "communityn", inte förmår skapa vattenpolicy som på ett rimligt sätt levererar vatten till de mest utsatta kommer vi att se social oro och politisk instabilitet. Det kommer på många sätt att spela över på många arenor.

Bland två konfliktförebyggande åtgärder som vi kan jobba med är den ena just kopplingen mellan utveckling och säkerhet. Jag tror att vi måste ta på allvar att vi måste på ett bättre och mer rättvist sätt kunna fördela vatten, inte bara göra det bättre och rättvist utan det måste också framstå som bättre och mer rättvist. Det är inte nödvändigtvis samma sak, tyvärr. Internationellt konfliktförebyggande har mer än någonsin blivit beroende av nationell dynamik. Det faller också in i ett annat mönster där vi egentligen inte har internationella krig längre, utan de krig som försiggår försiggår på nationell nivå eller subnationell nivå. Det handlar om sammanfallande stater och inbördeskrig.

Om det är fördelningen som är central måste vi titta på demokrati-frågan, transparensfrågan, deltagande, de klassiska samhällsprocesser vi har för att skapa rättvisa och en god samhällsstyrning. Problemet är igen tillbaka till den regionala nivån. Möjligtvis kan man jobba med de här frågorna relativt enkelt på en nationell nivå, men hur gör man i en regional kontext? Det är mycket svårare. Man kan inte prata om demokrati där. Transparens är svårt i internationella frågor som vi vet och även fördelning. Igen kommer den regionala nivån tillbaka som en svag eller svår sak att hantera.

Den andra åtgärden är mer specifik och relaterar till den regionala nivån och internationella flodbäcken. Vattentillgång och vattenfördelning är svagt reglerat. Det finns en idé om att man har *river basin organizations*, det vill säga institutioner som fördelar, reglerar, är tekniska rådgivare, balanserar intressen och så vidare i de internationella floderna. Men de är antingen väldigt svaga eller finns i många fall inte alls, vilket lämnar hela vattenfrågan i knät på gammal hård realistisk maktpolitik mellan olika stater. Det vet vi inte är särskilt bra för konfliktförebyggande. Det är paradoxalt att där vi har mest vatten som fortfarande kan användas och fördelas är också där vi har minst kunskap, och det är dit minst resurser går.

Det handlar om policyarbete med vatten och säkerhet. Om man ska sticka ut hakan kan man säga att det är relativt enkelt att jobba på lokal nivå och global nivå. På lokal nivå har vi jobbat med utvecklingsfrågor i 30-40-50 år och långt innan dess förstås. På global nivå utmanar man inga stora intressen egentligen. Det är förstås rörigt och stökigt men det låter sig ändå göras. Jag gav en provkarta på tänkande som finns på den nivån. Däremot att gå in på regional nivå och jobba med stater som befinner sig i en intressekonflikt eller till och med en intressekonflikt är jobbigt. Det är symptomatiskt att Världsbanken i sin senaste vattensektorpolicy från 2004, där många hade väntat sig ett ledarskap, i princip undviker att diskutera de gränsöverskridande vattenfrågorna. Världsbanken har skickat Svarte Petter vidare, men det är inte uppenbart till vem Svarte Petter har skickats vidare.

Några av de mest intressanta kunskapsorienterade försöken att förstå mer av detta har gjorts av mindre aktörer och av EGDI här på svenska UD. Men det är förstås inte så lätt för en relativt liten aktör som Sverige att följa upp detta med ekonomiska och politiska muskler. Det förtjänar väl också att nämnas att Sveriges Sida jobbar med olika internationella flodbäcken runt om i världen. Jag har själv studerat deras arbete med *river basin organization* i Mekongbäcken i Sydostasien. De kanske representerar de mest intressanta, progressiva och lovande försöken att jobba integrerat med konfliktförebyggande och utvecklingsfrågor i ett internationellt flodbäcken i tredje världen i dag.

Vad bör vi då göra? Kombinera utvecklings- och konflikttänkandet. Det har jag kommenterat flera gånger. Jag skulle kunna parafrasera vad Lotta Hedström sade i början. Hon citerade Kofi Annan att man behöver utveckling för säkerhet och säkerhet för utveckling. Det är inte alltid som FN:s retorik kan stödjas av ett empiriskt underlag. Men jag tycker att jag kan påstå att i det här fallet gör det faktiskt det. Jag tror att vi i den mån vi jobbar med de här frågorna måste anpassa organisationen och utvecklingsarbetet till denna mer politiska situation som råder i internationella bäcken. Till exempel har Sida ett problem när de slänger sig in i internationella flodbäcken, för det blir utrikespolitik av det rätt snabbt. Sida kan inte springa omkring och bedriva utrikespolitik om man inte har en väldigt nära kontakt med UD. Vi bör också arbeta på den regionala nivån med

konkreta flodbäcken, alltså inte vara rädda för de politiska frågorna. Det är konfliktbenägna frågor. Om vi ska jobba med detta måste vi nog få händerna lite smutsiga. Någon gång kommer vi att hamna i kontroversiella positioner, men vi får väl göra det då.

Jag tror vi bör kartlägga enskilda flodbäcken och se hur många fördelar det finns av att samarbeta. Många flodbäcken är låsta i någon slags maktkamp. Tänk om man kunde lösa den maktkampen genom att visa vilka fantastiska potentiella fördelar det finns genom att i stället gemensamt utnyttja de resurser som finns!

Vi bör i mer generell mening utveckla förståelsen av internationella flodbäcken. Det gäller alltså forskning, sammanställning av erfarenheter. Vi bör också utveckla mer konkret kunskap och metoder. Vad är *best practices*? Vad är offentliga *policies*? Vilka konfliktlösningsmetoder skulle man kunna använda sig av? Det handlar också om hur institutioner för flodbäcken ska designas och hur de ska upprättas.

Jag hoppas detta fungerar som en öppning för en vidare diskussion.

Arne Wester: Jag jobbar med rustningskontrollfrågor i Försvarshögkvarteret. Jag är dock mycket intresserad av vattenfrågorna. Jag skrev en liten uppsats under min utbildning tidigare. Joakim, du talade om vad vi kan förvänta oss av vattenproblematiken. Jag tänker på säkerhetssynpunkterna. Om staterna gör det här till säkerhet eller inte kan diskuteras. Ser du någon tendens att man gör den här frågan till en säkerhetsfråga? Skulle skälet till det kunna vara att föra fram de här frågorna i blickfånget så att de blir tillräckligt viktiga?

Joakim Öjendal: Det är en paradoxal situation. Många experter och välviljiga policymakare använde sig för tio år sedan av just den metoden, att säga att vatten inte handlar om sanitet. Visserligen kanske sanitet i människoliv är det viktigaste, men för att nå *high politics*, den hårda kärnan i politiken, sade man att det inte bara är sanitet längre utan säkerhetsfrågor, de borde upp på den globala politiska agendan i säkerhetsrådet och så vidare. Man tog i ordentligt för att visa att vi måste ha mer uppmärksamhet på detta. Det fick man också. Det blev en säkerhetsfråga, vilket i sin tur kom att göra arbetet i speciellt internationella bäcken svårare. Om stater börjar betrakta detta som säkerhetsfrågor, om det övergår från miljöministeriet till utrikesministeriet, blir det mycket svårare pragmatiskt och administrativt sett att hantera detta.

Det finns två trender. Den ena är samarbetstrenden som är intressant och som jag tror att vi måste jobba på. Det finns också en trend att stater faktiskt ser det i en klassisk maktrealistisk mening som en inre angelägenhet och som en central aspekt för att upprätthålla sin egen stabilitet och makt gentemot andra. Här är situationen väldigt riskabel helt enkelt om det blir den generella bilden.

Bengt Ingerstam, Sveriges konsumenter i samverkan: Det var en mycket intressant förmiddag. Jag har lärt mig mycket, men jag har också en mycket svår fråga. Det har talats om vattenproduktion, vattenproblem, olja och oljeproblem. Mitt i det hela kom Katarina med en liten sak som flöt i väg obemärkt. Det var brukarinflytande. Vi är samtliga konsumenter, och samtliga är vi brukare. En del kanske kallar oss förbrukare. Som väl är är vi inte förbrukade, utan vi måste mobilisera. Frågan är varifrån utbildningen till oss brukare ska komma. Ska vi få den via reklamen i brevlådorna? Eller ska vi få den i skolorna?

Jan hade uppe en fråga. Det var om den spannmålsbaserade köttproduktionen. Jag var inte riktigt med på kalkylen där. Jag har lärt mig genom att läsa mig till det att 1 till 10 är relationen mellan spannmål och kött när det gäller kilokalorier. Sedan har vi det 50-procentiga svinnet på vägen.

Det har talats mycket om produktion i sötvatten och administration av sötvatten, men jag saknar en sak. Det är produktionen av protein och fett i saltvatten. Det är här min fråga kommer in. Vi ska inte fiska upp fisken och göra fiskmjöl av den för att göra kött. Vad får vi från haven? Jo, vi får omega 3 i stället för omega 6, och det är bra ur hälsosynpunkt. Då kommer frågan, äntligen. 50 000 liter vatten går det åt för att producera ett kilo kött. 30 liter vatten räcker för ett kilo bönor för att ge samma protein. Frågan är då: Hur mycket vatten går det åt för att producera ett kilo fisk?

Katarina Perrolf: Jag kan kommentera det som jag inte uppfattade som en fråga men som en poäng, vikten av brukarna och om det är reklam eller skolor. Just när det gäller vatten och sanitet är det framför allt genom att satsa på utbildning i skolorna, att genom barnen nå föräldrarna, framför allt när det gäller introduktion av hygienutbildning och så vidare. Det var en kort reflexion.

Berndt Ekholm (s): I Joakims föredrag fastnade jag för två saker, en sak som du nämnde och en du inte nämnde. Den första var att du drog slutsatser av den historiska utvecklingen när det gäller krigsförekomsten. Jag tycker att du drog för långtgående slutsatser. Det som händer och har hänt nu under den moderna tid vi lever i är att vi har en enorm befolkningsutveckling. Vi har också en befolkningsutveckling i stater som utvecklas och blir industrialiserade som Kina. Tänk om vi får den utvecklingen i Afrika! Det är ju den vi vill se i Afrika, en kinesisk utveckling i Afrika där det finns mycket vattenkonflikter. Då tycker jag att det är lite farligt att dra så långtgående slutsatser av historien. Du får gärna kommentera det.

Sedan var det det du inte nämnde. Vi har redan nu stora migrationsströmmar. En del av strömmarna säger vi är ekonomiska beroende på dåliga levnadsvillkor. Det är ganska uppenbart att en del av de levnadsvillkoren är dåliga på grund av dålig vattentillgång i följande led, så att säga. Men du nämnde ingenting om migrationen och dess säkerhetspolitiska konsekvenser.

Joakim Öjendal: Vad det gäller historien var nog min ambition snarast att ta ned de övertolkningar som Woolf och hans forskning hade gjort. Att man kan läsa en 4 000 år lång databas och dra konsekvenser att det inte blir vattenkrig är nog inte helt riktigt. Man kan nog inte säga det. Man kan inte heller säga, som debatten väldigt mycket kom att handla om, att det kommer att bli vattensamarbete. Den allmänna trenden vad gäller konflikter och krig är att vi ser väldigt lite mellanstatliga krig över huvud taget. I kombination med det empiriska faktumet att det är väldigt mycket lågintensiva motsättningar och lågintensivt samarbete tror jag att de våldsamheter vi kommer att se kommer att fortplanta sig via den dynamik som finns på nationell och subnationell basis.

Då kommer vi tillbaka till din andra fråga. Där håller jag med dig helt. Den skulle jag kunna ha nämnt som en del av min första punkt, fattigdomsproblematiken. I den mån det blir ohållbara vattensituationer kommer vi förstås att se migrationsproblem av olika slag. Det händer ibland. Jag är mycket i Sydostasien där monsunregnet faller lite ojämnt. Det är inte ovanligt att det kommer fem byar, att man helt plötsligt har lämnat sina byar och begett sig in till huvudstaden. 10 000 människor står på torget framför palatset och säger: Det har inte regnat. Vi har inte någon tillgång till vatten. Vi måste göra någonting, och det här var det bästa vi kom på. De hade lika gärna kunnat gå åt andra hållet och försökt ta sig in i Vietnam. Då hade det blivit en annan slags konflikt. Här håller jag med dig. Det är helt riktigt att migrationsproblematiken är ett annat sätt vi kan se konflikter bryta ut på.

David Nilsson, KTH och Sida: Jag ska försöka fatta mig väldigt kort. Den första frågan är i första hand till Joakim. Den är: Om det nu finns en alltmör dominerande syn att konflikten kring vatten primärt inte är mellanstatlig utan lokal, varför är det då så att vatten i ökande utsträckning ses som en global säkerhetsfråga? Jag ser en paradox där. Kan du förklara det?

Den andra frågan är ställd till hela panelen. Det har nämnts att vattenförvaltningen behöver effektiviseras. Det har ni i princip alla tre sagt. Då frågar jag: Vilken korrelation finns det egentligen mellan brist på vatten och effektivisering av vattenförvaltningen? Ser ni att i den mån som pressen ökar på vattenresurser man utarbetar bättre system för förvaltning globalt sett över historien? Eller finns det ingen sådan korrelation? Eller finns det inga studier kring detta?

Joakim Öjendal: Det är lite paradoxalt som du säger. Internationella konflikter tror jag att vi kommer att se mycket, men inte nödvändigtvis internationella krig, om man ska göra den distinktionen. Varför är det en global fråga? Det finns en grad av idealism i detta. Det är de som har konflikter med varandra som definierar vad konflikten består i. Jag tror att det från ett policyperspektiv är rimligt att se på vatten som en global fråga, för det är något som snurrar runt. I den mån vi ser världsfattigdom som ett globalt problem måste vi också se världsvattenbrist som ett globalt

problem. Om vi har något slags globalt ansvar för att hantera fattigdomsfrågan, följer det naturligt att vi inte kan acceptera att något land i någon orimlig grad monopoliserar alltför stora vattenresurser. Det är åtminstone inte önskvärt. Det finns förstås också ett globalt intresse i att undvika våldsamheter och krig, såsom FN har arbetat med det. Så kopplingarna finns där. Att tänka på *water* som *a global public good* är något av ett ideal som vi kanske bör jobba med, inte en realitet i dag.

Jan Lundqvist: Frågan var om vi kan se en förbättrad vattenförvaltning när det blir knappt om vatten. Det finns ett uttryck att vi har en *management by crisis*. Så det är nog så att vi har ett antal exempel på att när det blir väldigt ont om vatten, en ökande konflikt- och konkurrenssituation, tvingas man helt enkelt att ta itu med frågan. Det som karakteriserar *crisis management* är naturligtvis att det är en väldigt kortsiktig förvaltningsstrategi. Katarina tog upp bland annat att vi har ett behov av en integrerad vattenresursförvaltning, *integrated water resources management*, att vi ska samordna de olika sektorernas vattenbehov, uppströms, nedströms, mellan stad och land och liknande. Det är inte den typen av förvaltning vi får fram på kort sikt i vattenbristsituationen. Joakim har nämnt att vattensituationen i de flesta länder i Afrika och Asien kännetecknas av en väldig fluktuation mellan våtår och torrår, mellan våta perioder och torra perioder. Så vi har en kontinuerlig spännvidd där.

Man ska också tänka på att vi i alla länder har sektoriella intressen. Vi har jordbruksintressen, industriintressen. Vattenfrågan kommer ju in i fackdepartement. Det är väldigt svårt att sedan få till stånd en samordnad förvaltning på kors och tvärs av de olika fackorganen. Ibland finns det kanske fog för att hålla med påståendet att den bästa och mest effektiva vattenresursförvaltning som på realistiskt sätt skulle kunna uppnås är att man får effektivast möjliga förvaltning inom de olika fackorganen. Sedan får man kanske låta Finansdepartementet eller något annat organ se till att vi får något slags samordning mellan de olika organen. Som jag nämnde tidigare tror jag att vi måste prata inte bara om *integrated water resources management* utan också koppla samman vatten med markfrågorna. Så det är en förvaltning som går på kors och tvärs i väldigt många olika nivåer i samhället.

Katarina Perrolf: Målet som man kom överens om i Johannesburg var att alla länder ska ta fram integrerade vattenresursplaner till 2005. En del länder har det på plats, men processen har bara börjat i de flesta länderna. Det finns egentligen inget *test case* för att säga om det verkligen är en bra lösning. Det finns däremot erfarenheter som just visar på en effektiv förvaltning inom vissa sektorer. I Windhoek, huvudstaden i Namibia, har man väldigt effektivt jobbat med efterfrågestyrd vattenresursförvaltning i en otroligt vattenknapp situation. Så visst finns det kopplingar däremellan, om jag nu uppfattade din fråga rätt.

Jan Lundqvist: Jag skulle vilja knyta an till det som Lennart de Maré tog upp och som också Joakim har haft en del inlägg om, nämligen om vi ska flytta vatten från våta områden till torra områden eller om vi ska flytta folk från vattenbristområden till vattenöverskottsområden. Det finns en tredje väg som jag tror kanske är mer intressant och realistisk. Det är att ha en handelssituation som gör det möjligt att man inte flyttar vatten utan flyttar de varor som man producerar genom vatten. Det finns en stor diskussion, en väldigt intressant sådan, som handlar om vad vi kallar *virtual water*, det vill säga att vi producerar mat i de områden i världen där det finns gott om vatten och goda förutsättningar för att producera livsmedel. Livsmedelsproduktion är, som jag försökte visa tidigare, väldigt vattenintensivt. Så flyttar vi maten till de områden där man inte har möjlighet att producera tillräckligt med livsmedel för att klara livhanken. Det har till exempel skett i Mellanöstern. I Mellanöstern har vi en vattentillgång på 200 kubikmeter per person och år, medan den i Sverige är i storleksordningen 20 000.

Ordföranden: (Voteringsignalen ljuder.) Ni hinner prata klart, men alla vi som är folkvalda måste gå och göra vår plikt och trycka på knappar nu.

Jan Lundqvist: I fallet Mellanöstern är det ur biologisk och vattenresurssynpunkt inte möjligt att skapa en självförsörjande jordbruksutveckling. Där är man helt enkelt tvingad till att importera mat eller vad vi kallar *virtual water*. Det som är det knepiga om man tittar på den globala handelssituationen är att vi har oerhört stora subventioner som på olika sätt snedvrider handelsmönstren. Inom OECD-länderna går i storleksordningen 320 miljarder kronor till att stödja jordbruksproduktionen i vår del av världen. Det skapar naturligtvis väldiga snedvridningar i möjligheterna för de delar av världen där man skulle kunna producera mat utifrån resurssynpunkt men där man alltså inte har möjlighet att subventionera produktionen på samma sätt.

Ordföranden: Jag säger tack så mycket. Tack till de deltagande! Men ni kommer att få prata lite till, för klockan är inte 12 ännu.

Joakim Öjendal: Jag vill kommentera om det blir bättre vattenhantering med större behov eller med mindre vatten. På många sätt är vattenfrågan en mardröm för statsadministrationer. Det går på tvären genom hela den traditionella uppsättningen av ministerier och fackorgan. Det går också på tvären genom nivåer i systemet. Ett kritiskt exempel är hur Sida arbetar – som jag annars tycker gör ett övergripande väldigt bra jobb – i Sydostasien. Traditionellt jobbar man med de enskilda länderna, har landprogram och så vidare. De länderna driver ju sina intressen. De intressena kan komma att bli på bekostnad av grannländer vad gäller vattenfrågan. Man tävlar om samma vatten. Sida jobbar också på regional nivå. På regional nivå försöker man hitta ett sätt att fördela resurserna medan man på nationell nivå stöder försöken att få så mycket vatten som möjligt från det

enskilda landet. Det är förstås en jättekomplicerad situation hur man ska hantera detta. Hur organiserar man arbetet med vattenfrågan i en sådan här fråga?

Eva Kvarfordt: Som ni nog har noterat allihopa är det en väldigt stark disciplin kring voteringarna i riksdagen. Nu har utrikesutskottets ledamöter lämnat salen för att gå och rösta i kammaren. Jag får som tjänsteman i utrikesutskottets kansli äran att avsluta denna utfrågning. Tiden är ju alldeles strax slut också för webbsändningen och övriga sändningar. Jag vill nämna att uppteckningar från den här utfrågningen kommer att publiceras i ett betänkande från utrikesutskottet under våren. Det är ett betänkande om internationella miljöfrågor.

Jag vill avslutningsvis tacka våra tre medverkande, Jan Lundqvist, Katarina Perrolf och Joakim Öjendal, för väldigt intressanta presentationer. Jag tackar er åhörare också för aktivt deltagande och intressanta frågeställningar i diskussionen. Därmed var utfrågningen avslutad.